

eylem

Dergi

Anayasa Bayramı

Jean - Paul Sartre

Amerika'ya Gitmekten Niçin vazgeçtim?

Çev.: Selahattin Hilav

Pandit Nehru

Filipinler ve A. B. D.

İngiltere'nin Çin'e zorla Afyon Satması

Dç. Dr. Metin Özek

Ruh hekimliği Açısında Aylaklık

William Z. Foster

İkinci Dünya Savaşında Sendikacılık

Çev.: Doğan Özgüden

Emin Türk Eliçin

Türk Devrim İdeolojisi

Fahir Onger

Sait Faik'in Dünya Görüşü

Şükran Kurdakul

İzmirin İçinde Amerikan Neferi

(Şiir)

İç Gözlemler-Dış Gözlemler

eylem

AYLIK DÜŞÜN VE EYLEM

DERGİSİ

SAYI : 16

CİLT: 2

I Hazir. n 1965

Sahibi :

ŞÜKRAN KURDAKUL

Yazı işlerini fiilen idare eden :

ÖMÜR CANDAS

Her ayın başında İstanbul'da yayımlanır. Sayısı 250 kuruştur. Altı aylık abonesi 10 lira. Yıllık abonesi 20 lira. Havaleler, Şükran Kurdakul - Ankara caddesi 45/22 adresine gönderilmelidir.

Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez

İlan Koşulları :

Tam sahife çift renk: 1250 TL.

Tam sahife tek renk: 1000 TL.

Basıldığı yer :

Gün Matbaası - İstanbul

Kapak baskısı :

Büyük Kervan matbaası

ANAYASA BAYRAMI

Yakın tarihimizin gerçekleri içinde ayrı bir yeri olan Anayasa referandumuna hazırlandığımız günleri anımsamak bir iyimserlik kaynağı olmalı bizim için. On yıl boyunca çeşitli aldatmalarla bozulmak istenmiş bir ortamda («hayır»dır inşallah) diye politika cerrine çıkan karşıdevrim yobazının yenilgiye uğratılması halk ve aydın işbirliği sonucu sağlanmıştır. Bugün de, bütün ilerleme savaşlarımızda çeşitli örnekleri gösterilebilecek olan bu işbirliğini değerlendirmek ve onu yeni amaçlar için hazırlıyacak şartları yaratmak zorundayız.

Anadolu insanının yalnızlığını, kendi kendine arayışını, gizli-açık örgütleriyle akıldışı inanmalara sürüklemek isteyen karşıdevrimin her alanda etkisiz kalması, tek büyük gerçek olan insan'ın karşısındaki tavrımıza, onu kendi yararına işler hale getirmekteki çabamızın başarısına bağlıdır elbet. Ülkücü aydın, anadolu insanına kendi varoluşunun işlevini tanıtladıkça devrim tarihimizin aşamalarında gördüğümüz ilerleyiş büyük bir hız kazanacaktır.

27 Mayıs Anayasasının Türk toplumunda yarattığı en önemli yenilik bu açıdan değerlendirilmeli, anayasamızın öngördüğü şartları eyleme geçirmenin yolları aranmalıdır. Bugün, bütün kaçak güreşlerine rağmen, petrolün millileştirilmesinden yana olmadığını gizleyemeyen bir partinin yönetim organlarının halkımız üzerindeki etki alanını yok etmek, 27 Mayıs Anayasasına bağlı olan güçlerin birleşmesiyle mümkündür.

Bu birleşme, giderek tek büyük gerçeğin, insan gücünün, kendi yararına bir çalışma ortamı yaratmasını sağlayacaktır. En büyük bayram da budur.

EYLEM

BİR

AMERİKA'YA GİTMekten NİÇİN VAZGEÇTİM?

Jean Paul SARTRE

Çev: Selâhattin Hilâv.

Jean-Paul Sartre, Amerikaya davet edildiği halde bu ülkeye niçin gitmediğini, «Le Nouvel Observateur» dergisi yazarlarından biriyle yaptığı konuşmada açıklamıştır. Aşağıda bu konuşmanın çevirisini okuyacaksınız.

SARTRE: Bitip tükenmez propagandaların kurduğu bir tuzığa düşmek üzere olup olmadığımızı bilmeliyiz. Amerikalılar ne diyorlar? Vietnam'da savaşı şiddetlendirdiklerini, Kuzey'i bombardıman ettiklerini, Güney'de gaz kullandıklarını ve bütün bunları müzakerelerin sağlanması için yaptıklarını söylüyorlar. Bunun ne demek olduğunu hele bir düşünün. Bir barış sağlamak için savaşıldığını hepimiz biliriz. Ama belli bir barışı sağlamak için yani gözönünde tutulan bir barışı sağlamak için savaş yapılır. Ya da belli bir müzakereyi sağlamak için, yani kabul ettirilmek istenen bir müzakereyi sağlamak için savaş yapılır. Böylece asıl cevap verilmesi gereken sorunun şu olduğu ortaya çıkar: düşman tarafından kabul edilmesi mümkün olan bir anlaşma mı yoksa bu düşmanı ortadan kaldırarak onun yerine geçenleri boyun eğmek zorunda bırakacak bir durum mu yaratılmak isteniyor? Washington hükümeti şöyle diyor: Kuzey Vietnam'ın bir iyi niyet göstermesini bekleyelim. Bu sözün asıl anlamı şudur: Kuzey Vietnam'ın yenildiğini kabul etmesini, bombardımanları durdurmamız için bize yalvarmasını ve Vietkong'a yardım etmeyeceği konusunda sözvermesini bekleyelim. Bu, Amerikalıların savaşın genişletilmesinden yana olduklarını açıkça göstermektedir. Bunu iyice anlamak gerek. Hem de vakit geçirmeden anlamak gerek. Anladıktan sonra da sonuçlar çıkarmalıyız. İşte ben de bunu yaptım.

Durumu anlayan, bu politikayı mahkûmeden ve eleştiren Amerikalılar vardır şüphesiz. Gelecek ay Amerika'da vereceğim konferanslardan vazgeçtiğim için beni kabahatli bulanlar da onlardır. New York Eyâletindeki Cornell Üniversitesi tarafından bir yıl önce dâvet edilmişim. Bu okul, Amerika'nın en eski ve en ciddi üniversitelerinden biridir. Oraya gitseydim bir çok dostumla görüşebilecektim.

İthaca şehrinde bir protesto yürüyüşü yapan ve Vietnam politikasını

eleştirerek başkan Johnson'a bir mektup gönderen profesörler bu Üniversite'de görevlidirler. Bu dâveti, sözügeçen Üniversitenin niteliği ve Amerika'da zencinlerin yanında ırk ayrımına karşı savaşıyan sevimli bir azınlığın gelişmekte olduğunu bildiğim için kabul etmiştim.

Amerikalılar geçen yıl da Vietnam'da savaşıyorlardı. Ne var ki bu savaş bir ay önce kazanmış olduğu karakteri edinmemiştir henüz. 1954 yılında, Fransızların yenilgiye uğramasından sonra Diem hükümetini tutan Amerikalılar, bunu, Uzak-Doğudaki stratejik durumlarını sağlama bağlamak için yapmışlardı. Ama bu davranışlarıyla birlikte tehlikeli bir adım atmış ve bir diktatörün suç ortağı olmak durumuna düşmüşlerdi. Daha sonra da bir tuzağa düştüler. Durum her yıl biraz daha kötüleşmiş ve Amerikalılar gittikçe daha güç bir duruma girmişlerdi. Demokratik yollarla seçilmiş bir Güney Vietnam hükümetinin de kabul edebileceği temeller üzerinde çözümleri arayarak bu güç durumdan sıyrılmaya çalışsalar onlara karşı bir yakınlık duymak mümkün olabilirdi.

Amerikalılar, bunu yapacak yerde, diktatörün bütün oyunlarının ko-kuşmuş bir gurup içindeki şahsî çekişmelerden başka bir şey olmadığını ve Vietnam halkının büyük bir kısmının bu rejimden nefret ettiğini gördükleri halde bu durumdan belli bir takım sonuçlar çıkaramadılar ve «oyalama» diyebileceğim bir durum takındılar. Güneyde Vietnamlılar tarafından yenilgiye uğratılınca, komşu bir ülkeye saldırmağa başladılar.

Oysa bu davranışın askeri bakımdan hiç bir önemi yoktu. Çünkü böyle davranmakla Güney'de savaşı kazanamazlardı. Amerikan komutanları bile, Vietkong'un kullandığı cephane ve silâhların ancak yüzde on ilâ yirmisinin Kuzey Vietnamdan geldiğini söylemişlerdir. Güney ile Kuzey arasında aşılmaz bir engel yaratılsa bile Vietkong'un savaş gücüne ciddi bir darbe indirilmiş olmaz. Böyle bir durum karşısında, Vietkong taktiklerini değiştirir ve silâh bulmak için daha büyük bir çaba harcar. Üstelik aradığı silâhlar da Güney-Vietnam askeri birliklerinde bol bol vardır.

Kuzey Vietnam'a karşı girişilen saldırı, politik bakımdan, savaşın karakterini değiştiren bir kepezeliştir,

SORU : Bunun nicelik bakımından bir fark olduğu; gözünüzde tutulan amaç aynı kaldığı halde değişik araçlarla değişik hedeflere karşı askeri harekâta geçilmiş olduğu söylenemez mi?

SARTRE : Hayır söylenemez. Bildiğiniz gibi, nicelik değişimleri belli bir noktadan sonra nitelik değişimleri haline gelir. Bombardımanlar, Amerika'nın Vietnamda yaptığı savaşa bambaşka bir görünüş vermiştir. Bombardımanlar, Amerikan toplum yapısının emperyalizme dayandığını kaba ve apaçık bir şekilde gösterdikleri ölçüde, geriye dönemeyen niteliksel bir sıçrayışı (değişmeyi) dile getirmektedirler.

Bombardımanlara kadar, Vietkong'un başarı kazanması ve Amerikalıların durumunun gittikçe zorlaşması bakımından Vietnamdaki durum,

politik ve ahlaki açıdan bir olumluluk taşıyordu. Emperyalizmin geriler gibi olduğu ve Amerikalıların güttükleri politikanın saçmalığını anlamaya yöneldikleri o günlerde benim gibi bir adamın Amerika'ya gitmesi mümkündü.

Ne var ki bombardımanlar her şeyi değiştirdi. Bu olaydan sonra, Amerikalıların içinde bulundukları durumdan hiç bir şey anlamadıklarını ve benimle onlar arasında ortak bir dilin bulunamayacağını farkettiler. Gelin, bizimle tartışın diyorlardı bana. Oysa, emperyalist Amerikan politikası yalnız Vietnamda, Güney Amerika'da ya da Üçüncü Dünya Ülkelerinde değil bir tüm olarak ele alınmadıkça ve Amerikan toplumunun yapısı köklü bir değişikliğe uğramadıkça bu politikanın da değişmeyeceği kabul edilmedikçe (bunu bir çok amerikalı solcu aydınlar bile kabul etmezler) bu konuda, tartışmak mümkün değildir. Üçüncü Dünya'dan yana bir Avrupalı aydın bugün; Amerika'ya gitmek için bu ülkenin ilgili bakanlığına başvurup vize isteyemez. Amerika'ya giderse, ağzıyla kuş tutsa, Üçüncü Dünya'nın insanları onu suçlu bulacaklardır; çünkü düşmanın yanına gitmek diye bir şey sözkonusu olamaz. Kübalı dostlarımla bu konuda gösterdikleri tepki çok anlamlıdır. Bir kaç ay önce, bana, «Amerika'ya gidin, tabii; Küba'dan sözedin» diyorlardı. Kuzey Vietnam bombardımanlarından sonra hepsi şöyle dedi: «Amerika'ya gidip de ne yapacaksınız?»

SORU: Sizi Amerika'ya işleri bakanlığı değil, sözünü ettiğiniz «dileci azınlık» çağırırdı. Oraya gidip konferans verseydiniz, söyledikleriniz basın aracılığı ile dikkati çekmez miydi?

SARTRE: Kime konferans vermiş olacaktım? Bir üniversitede, öğrencilerden ve profesörlerden kurulu bir dinleyici topluluğuna değil mi? Hepsi benim fikirlerimi kabul edecekleri için gerçek bir karşılıklı konuşma sözkonusu olmayacaktı. Bazı sağcılar da sevimli bir şekilde «bu adamın da düşüncesini açıklama hakkı vardır, canım» diyeceklerdi. Bir kaç gazetede konuşmamdan rasgele alınmış beş on satır yayınlanacaktı. Amerika'nın politik hayatı üzerinde bir esinti yaratacak kadar bile etkili olmayacaktı konuşmalarım. Ama buna karşılık Nobel ödülü kendisine verildiği halde kabul etmemiş olan Jean-Paul Sartre'ın birbirlerine saygı duyan kişiler arasında, Amerika'nın Vietnam politikası üzerinde tartışmalara girmek için yurdundan kalkıp gelmiş olduğu söylenecekti. Benim istemediğim de buydu zaten .

Bir karşılaştırma yapmak istiyorum. Sözgelimi Nobel ödülünü kazanmış ve almış olan Faulkner'in, Cezayir savaşının en şiddetli anlarında, konferanslar vermek üzere bir kaç Fransız üniversitesi tarafından davet edilmiş ve gelmiş olduğunu düşünelim. Faulkner'in tam Sakiet olayı sırasında konferans verdiğini de kabul edelim. Bu durumda, ünlü yazarın ne gibi bir etkisi olabilirdi, söyleyin bana? Bazı gazeteler Faulkner'in söylediklerinden bölümler alacak ve yayınlacaklardı ve içimizden bir çoğu, o günkü heyecanlı hava içinde, «bu yabancı da bizim işimize niçin burnunu sokuyor? Buraya davet edildiği halde, politikamızı hangi hakla mahkûm ediyor? Amerikalıların, Porto-Rico gibi gizli sömürgeleri var; onlar mı

bize ders vermeğe kalkacak?» diyecekti. Bir çok kimsenin bu şekilde davranmış olacağından şüphe etmeyin. Faulkner'in protestosu daha başlangıçta etkisini kaybetmiş bir şey haline gelecekti. Çünkü, ülkemize gelmekle, Cezayir politikasının içinde yer aldığı sistemi bütün olarak kabul etmiş olacaktı.

SORU: Demekki Vietnam konusunda Amerikalıların kendilerinin uyanmaları gerekiyor. Sesini duyuramayan Amerikan sol çevrelerinin düşüncelerini dile getirerek onlara yardımda bulunamaz mıydınız?

SARTRE: Amerika'ya giderek sol çevrelere ne ölçüde yardım edebileceğimi kestirebilmek önemli değildir. Çünkü onlara yardım edemem. Sol çevrelerin Amerika'da hiç bir ağırlığı yoktur. Müzakerelere başlanmasını kabul ettirecek olanlar onlar değildir. Nitekim çok daha güçlü olan Fransız solcu çevreleri de Cezayir kurtuluş hareketi temsilcileri ile müzakerelere başlanması gerektiğini kabul ettirememişti. Oğünkü politik durum hakkında, De Gaulle, Ordu ve şehirlerin Cezayir halkı tarafından desteklenen Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi (F.L.N) aralarında karar vereceklerdi. Biz, sokaklarda gösteriler yapmıştık. Bunu yapmamız gerekiyordu, çünkü biz Fransızdık. Bu gösteriler, savaşın haksız olduğunu düşünen bir Fransız azınlığının mevcut olduğunu Cezayirli'lere göstermek gibi bir fayda sağlamıştı. Ne var ki, biz gerçek sonuçlar elde edememiştik. Nesnel bakımdan bizim muhalefetimiz hiç bir işe yaramamıştı.

Amerikada da bir muhalefet var; üstelik gittikçe kuvvetleniyor. Onların ırkçılığa karşı yaptıkları savaş, Fransızların, Cezayir savaşına karşı durdukları hatta F.L.N'e doğrudan doğruya yardım ettikleri zaman muhtaç olduklarından çok daha fazla cesaret ve güç isteyen bir iştir. Amerika'nın Güneyinde bir zenci yürüyüşüne katılacak olursanız, linç edilmek ya da öldürülmek tehlikesi ile karşılaşacaksınız. Geçen yaz Mississippi'de Kuzeyli iki öğrenci öldürüldü. Alabama'da bir kaç hafta önce bir papazın ve bir genç kadının öldürüldüğünü öğrendik. Ama bu tehlikeyi göze alan beyazların sayısının gittikçe arttığını da biliyoruz. Onların gösterdiği yigitlik insanı hayran bırakıyor.

Bu hareket, ülkelerinde mevcut ırkçı baskıyı Amerikalılara farkettilerdiği ölçüde yararlıdır. Güney'de yüzlerce zenci öldürüldü. Ama bu büyük bir gürültü koparmadı. Beyaz bir papazın ya da beyaz bir kadının öldürülmesi ise bambaşka bir şeydir. Fransa'da Henri Alleg'in tanıklıklarına herkesin ne kadar ilgi duymuş olduğunu hatırlarsınız. Çünkü Henri Alleg, işkenceye tâbi tutulmuş olduğunu kesin olarak bildiğimiz ilk Fransızdı. Genel olarak, müslümanların işkenceye tâbi tutulabileceği düşünülüyordu ama bir Fransıza işkence edilince herkes etkileniyordu.

Irkçılığa karşıt olanlar, hiç olmazsa sözlü olarak hükümet tarafından destekleniyorlardı. Bu, Amerika'da sık sık görülen bir denge olayının dile gelişidir: hükümet dışardaki emperyalist saldırılarını şiddetlendirdiği za-

man içerde ırk problemine karşı daha liberal bir tutum gösterir. Günümüzde, Amerikan kamu oyunun ırkçılara karşı harekete geçirilmiş olması, Vietnamda yapılanlara dikkat edilmemesine yol açtığı için Johnson'ın politikasına faydalı olmaktadır.

Bundan ötürü Amerikan hükümetinin Vietnam politikasına doğrudan doğruya cephe alanların sayısı, ırkçılığa karşı mücadele edenlerin sayısından çok daha azdır. Vietnam politikasına cephe alanlar, hükümetlerinin bu ülkede yaptığı haksızlığı ve düştüğü saçma durumu kavramış olan bir avuç aydındır. Bu aydınlar tam bir politik bilince varmamışlarsa da, hiç olmazsa ahlaki bir anlayış adına hareket eden kimselerdir. Ama bunların elinden hemen hemen hiç bir şey gelmez. Aralarından biri bana şöyle yazıyordu: «Buraya gelmeyip aramızdaki bütün ilişkileri keserseniz, bu, bizi Yeryüzünün lanetlenmiş insanları olarak görüyorsunuz demektir.» Gerçekten de, durumunu bütün açıklığıyla gören, emperyalizm ve anti-komünizm mitleri (efsaneleri) ile şartlandırılmış bir ülkede yapayalnız kaldığını farkedenden bir aydın, bence, saygı değer bir lanetlenmişden başka şey değildir. Böyle bir adam, kendi adına yürütülen politikayı kökünden yanlış bulmakta ama hiç olmazsa şimdilik etkin bir davranış gösterememektedir.

SORU: Günün birinde Amerikan politikası değişecek olursa, bu değişikliğin içerden gelmesi gerekir, değil mi?

SARTRE: Duruma bağlıdır bu. Irk problemi konusunda söylediğiniz gibidir. Bir baskının ortaya çıktığını ve sonuçlar vermeğe başladığını görüyoruz. Bu zencilerin olduğu gibi onlarla birlikte savaşan beyazların da eseridir. Kamuoyu bu probleme karşı ilgi duymağa başlamıştır. Amerika'da ırk durumunun normalleşmesi için daha yirmi otuz yılın geçmesi gerekir.

Bizim ırkçılığa karşı savaşan Amerikalılara da bir yardımımız dokunamaz. Dışardan biri gelip de «İrkçilik çok kötü şeydir» diyecek olursa bu hiç bir işe yaramaz. Amerikan toplumu, mitlerini ve ideolojisini yaratmıştır; yeni bir Amerikan düşüncesinin bu mitlerden ve ideolojiden hareket ederek ve bu mitlere ve ideolojiye karşıt olarak yaratılması gerekmektedir.

Vietnamdaki durum ise bambaşkadır. Önce üç ay içinde harekete geçmek gerekiyor. Oysa, amerikanın solcu çevrelerinin, bugün politikayı değişikliğe uğratacak biçimde davranmaları imkânsızdır. Böyle bir davranış, toplumsal yapının çok derinlere inen köklerinin etkisiyle bir kere daha başarısızlığa uğratılacaktır. Amerikan halkoyunun duyarlığı, ancak askeri felâket ya da dünya savaşı tehlikesi gibi olaylarla karşılaştığı zaman uyanabilir. Bizim bu duyarlığın harekete geçmesi için yapabileceğimiz tek şey, Amerikanın Vietnamdaki politikasını kesin olarak mahkûm etmek ve mümkün olan her yerde, yani Avrupa'nın her bucağında, protesto hareketleri düzenlemektir.

SORU: Bazı gazeteler, sizin Amerikalıları, Sovyetlerden daha kolay mahkûm ettiğinizi yazıyorlar. Bu doğru mudur?

ALTI

SARTRE: Olaylara bakacak olursanız, bunun düpedüz yalan olduğunu görürsünüz. Merlaeu-Ponty ile birlikte, dergim «Les Temps Modernes»de, stalin çalışma kamplarının varlığı ortaya çıktığı zaman kesin bir kampanyaya girişmiş ve stalinci politikayı mahkûm etmiştim. Sovyetlerin, Macaristan'a müdahale edişlerini de mahkûm ettim. «L'Express» dergisi muhabiriyle yaptığım bu konudaki konuşma çeşitli gazetelerde yayınlanmıştı.

Beni bu şekilde suçlamaya kalkışmak saçmadır. Bizler papaz değiliz; bundan ötürü suçlamaları ve kabahatli bulmaları eşit sayıda dağıtmak ya da hem Doğu'ya hem de Batı'ya aynı sayıda ahlâkî vaızlar vermek sözkonusu değildir. Olayları eleştirici bir biçimde ele almanın aydınların temel görevi olduğunu unutmaksızın, hangi yandan olduğumuz bilmemiz gerekir.

Amerikan hükûmeti, daha önceki hükûmetlerin işlediği hataları kabul ederek askerlerini ve uzmanlarını Vietnam'dan çekmiş olsaydı, bunu doğru bulan ve Amerika'da bir şeyin değişmeye başladığını düşünen kimseler arasında ben de bulunurdum. Ama bunun tam karşısı ortaya çıktı. Amerika'nın ekonomik ve toplumsal yapısı kötü bir durumun ortaya çıkmasının kesin olmasa da muhtemel olduğunu düşündürüyordu insana; yazık ki kötü durum gerçekleşti. Gerçekten de, Amerikalıların Kuzey Vietnam müdahale etmelerini, bu ülkenin dışpolitikasının bütünü bakımından ele almak ve anlamak gereklidir.

Amerikan politikasının kaybedeceği ya da kazanacağı şey sadece Vietnam değildir. Amerikalılar, Saygon'dan çıkmak zorunda kalırlarsa, bu olayın bütün üçüncü dünyada yankılar uyandırması ve özellikle Güney Amerika'da karışıklıklara yol açması kaçınılmaz bir sonuç olur. Bundan ötürü, Amerika, baskı sisteminin bütünü, kuvvet kullanarak sürdürmek amacını gütmektedir.

Bir zaman Amerika'da bulunmuştum. Orada dostlar edindim. Ama o sırada durum değişti. Amerika, savaştan çıkmıştı; bu ülkede gördüğüm her şeyi beğenmiyordum ama yine de durum değişti. Oysa bugün, Amerika'nın yaptığı, apaçık, kurnaz ve belirgin bir saldırdır. Hem de haklı çıkarılamayacak ve mazur gösterilemeyecek olan bir saldırı. Öte yandan, Amerika'yı genel olarak, dünyanın merkezi saymamak gerektiğini söylemek isterim. Amerika dünyanın en güçlü devletidir, değil mi? Olsun. Yalnız dikkat edin; bu ülke dünyanın merkezi olmaktan uzaktır. Hele insan Avrupalı olursa, Amerika'yı dünyanın merkezi olarak görmemesi ve bakışlarını Vietnam'a, Küba'ya, Afrikalılara ve Üçüncü Dünyanın bütün dostlarına çevirmesi, onlara karşı ilgi duyması gereklidir. Kendilerini ortaya koyan ve kurtuluşlarına kavuşan bu ülkeler, dünyanın en güçlü devletinin isteklerini kabul ettirmek konusunda başarısızlığa uğradığını; güçlü olduğu halde kolayca yenilgiye uğradığını ve dünyanın bu ülkeyi merkez olarak seçmediğini, her fırsatta ispat etmektedirler. Amerika da yavaş yavaş ilerleyecektir tabii. Ne var ki, bu ülkeye vaız vermek yerine direnç gösterilecek olursa, sözügeçen ilerleme daha da hızlanır.

İNGİLTERE'NİN ÇİN'E ZORLA AFYON SATMASI

«Çok sayıda Amerikalı Filipinlerde koloniciliğin sona ermesi için canını fedâ etmiştir. Birçoğu da, hayatlarının birkaç yılını, Filipin halkının şimdi başarıyla uygulanan kendi kendini yürütme sistemine alışması için güçlükler içinde çalışmaya vermişlerdir. Amerikalılar bugün sık sık unutulmasına rağmen, Kuba'da koloniciliğin sona ermesi için hayatlarını vermişlerdir.»

Amerikan Haberler Merkezinin «İnsanların Temel Hakları - Seçme Özgürlüğü» adlı broşüründen aldığımız bu satırların gerçek yüzü PANDİT NEHRU'nun FİLİPİNLER ve B.A. DEVLETLERİ yazısı okunduğu zaman çok iyi belirecektir.

Pandit NEHRU 14 Aralık 1932

Endüstri ve Makina devrimlerinin Hindistan'a etkisini ve yeni emperyalizmin Hindistan'da nasıl çalıştığını uzun uzun anlattım. Partizan bir Hintli olmamdan ötürü partizan görüşlere kapılmaktan korkarım kendimi alamıyorum. Fakat olanları bir uluscu gibi yalnız tek yanlı alıp işime geldiği gibi ispatlamaya kalkışmadım, sorunları bir ilim adamı gibi çeşitli olguları ayrı ayrı inceliyerek düşünüp tartmaya çalıştım, sizden de aynı şeyi beklerim. Ulusculuk yeri gelince faydalıdır, fakat inanılmıyacak arkadaş ve güvenilmez bir tarihçidir. Özellikle memleketimiz ve kendimizi ilgilendiren bazı gerçekleri tahrip eder ve etrafımızda dönen birçok şeyi görmemizi engeller. Hindistan'ın yakın tarihini incelerken ihtiyatlı davranmalıyız ki şanssızlıklarımızın bütün lânetlerini İngiliz'lere yağdırma-
yalım.

İngiliz sanayicileri ve kapitalistleri tarafından Hindistan'ın on dokuzuncu yüz yılda nasıl sömürüldüğünü gördükten sonra Asya'nın bir diğer büyük ülkesine uzanalım, Hindistan'ın çok eski arkadaşı ve onun kadar yaşlı bir ulus: Çin. Batı tarafından sömürülmenin bir başka çeşidini göreceğiz burada. Çin, Hindistan'dan farklı olarak, hiçbir Avrupa ülkesinin koloni veya müstemlekesi haline gelmedi. Bundan, memleketin bütünlüğünü on dokuzuncu yüz yıl ortalarına kadar sağlayabilecek güçte bir merkezî hükümet olması sayesinde kurtuldu. Hindistan, bildiğimiz gibi, bundan yüz sene önce Moghal İmparatorluğunun çöküşüyle beraber parçalanmıştı.

On dokuzuncu yüzyıl boyunca Çin gittikçe zayıfladı fakat bütünlüğü--

SEKİZ

nü sonuna kadar muhafaza etti. Çin'in bu zayıflığından yararlanmalarını yabancı kuvvetlerin karşılıklı kıskançlıkları engelledi.

Çin hakkındaki son mektubumda İngiliz'lerin Çin'le ticareti arttırmak için yaptıkları teşebbüslerden bahsetmiştim. Manchu İmparatoru Chien Lung'un İngiltere kralı 111. George'a cevabı olan üstün ve yukarıdan alan mektubundan uzun parçalar vermiştim. Bu 1792 de oluyordu. Bu tarih Avrupa'nın yaşadığı fırtınalı günleri hatırlatacaktır - Fransız İhtilali devresi. Bunları Napoleon ve Napoleon savaşları izledi. İngiltere o günlerde çok meşguldu, Napoleon ile devamlı bir mücadele içinde idi. Bunun için, Napoleon düşüp İngiltere rahatlayıncaya kadar, Çin ticaretinin genişletilmesi mutlaka gerekliydi. Çok geçmeden 1816 da İngiliz'ler Çin'e yeni bir elçi yolladılar. Fakat merasimde çıkan bir aksaklık yüzünden Çin İmparatoru İngiliz elçisi Lord Amhurst'ü kabul etmeyi red ve geri dönmesini emretti. Bu merasime k o t o w denir ve bir nevi secdeye varmayı gerektirir.

Böylece hiç birşey yapılamadı. Bu sıralarda yeni bir ticaret süratle geliyordu: Afyon ticareti. Esasında bunu yeni bir ticaret saymamak gerekir zira on beşinci yüzyıldan beri Hindistan'dan afyon ithal ediliyordu. Eski-den Hindistan, Çin'e pek çok şey gönderirdi. Afyon, yolladığı en kötü şeylerden bir tanesiydi. Fakat ticareti sınırlıydı. Avrupa'lılar ve özellikle İngiliz ticaretinin tekellerinden biri olan East India Company sayesinde ticaret on dokuzuncu yüzyılda gelişti. Doğudaki Hollanda'lıların tütünlerine afyon karıştırıp satmaya karşı koruyucu olarak içtikleri söylenir. Bunlar vasıtasıyla afyon-çekme illeti Çin'e de sokuldu fakat daha da fena bir şekilde çünkü, Çin'de sigaralar sırf afyondan sarılıyordu. Çin Hükümeti, afyonun insanlar üzerindeki kötü etkisi ve afyon ticareti yüzünden yurt dışına çıkan paranın çokluğunu görerek bu iptilâyı önlemek istedi.

1800 de Çin Hükümeti her ne sebep için olursa olsun afyon ithalini kesin olarak yasaklayan bir ferman-emir yayınladı. Fakat bu ticaret yabancılar için çok kârlı bir işti. Memlekete kaçak afyon sokmaya devam ettiler ve Çin'le memurlara rüşvet yedirdiler. Bunun üzerine Çin Hükümeti memurlarının yabancı tüccarlarla temasını engelleyen bir emir çıkarttı. Ayrıca Çin ve Menchu dillerini yabancılara öğretenlere karşı ağır cezalar koydu. Bunların hepsi faydasızdı. Afyon ticareti devam etti, ihtimal ki rüşvet alıp verme ve çöküşde sürüp gitti. 1834 den sonra İngiliz Hükümetinin East India Company'nin tekeline son verip ticareti bütün İngiliz tüccarlarına açmasıyla işler daha da kötüye gitti.

Afyon kaçakçılığı anı olarak arttı ve artık Çin Hükümeti bu kesin olarak önlemeye karar verdi. Bunu sağlaması için değerli bir adam seçildi. Lin Tse-hsi kaçakçılığı kaldırmak için özel bir komiser olarak atanmıştı, çabuk ve sert hareket etti. Kanunsuz ticaretin merkezi olan güneye, Canton şehrine indi ve yabancı tüccarların ellerindeki bütün afyonu teslim etmeleri için emir verdi. İlk in itaat etmeyi reddettiler. Bunun üzerine Lin onları itaate zorladı Fabrikalarında yalnız bıraktı, Çin'li işçi ve hizmetçilerini uzaklaştırdı ve dışarıdan yiyecek gitmesini engelledi. Bu gayret ve kesinlik yabancı tüccarların hızaya gelmelerini ve 20.000 kutiu af-

yonu Çin'lilere teslim etmelerini sağladı. Lin şüphesiz ki kaçakçılık için hazırlanmış olan bu muazzam afyon stokunu tahrip ettirdi. Lin yabancı tüccarlara, afyon olmadığına dair kaptan tarafından garanti verilmedikçe hiç bir geminin Canton'a sokulmayacağını da bildirdi. Eğer kaptanın sözü doğru çıkmazsa Çin Hükümeti gemiyi ve bütün hamülesini müsadere edecekti. Komiser Lin kuvvetli bir insandı. Kendisine tevdi edilen işi iyi başarmıştı, fakat Çin'in sonunun kötü olacağını farkedemedi.

Son şuydu: İngiltere ile savaş, Çin'in mağlubiyeti, küçük düşürücü bir anlaşma ve Çin Hükümetinin yasaklamak için o kadar uğraştığı afyonun, gırtlaklarından içeri zorla sokulması. Afyonun Çin'liler için iyi veya kötü olduğu ehemmiyetsizdi. Çin Hükümetinin ne yapmak istediği de o kadar önemli değildi; önemli olan Çin'deki afyon kaçakçılığının, İngiliz tüccarları için çok kârlı bir iş olduğu ve İngiltere'nin bu gelirden vazgeçmeyeceği idi. Komiser Lin tarafından tahrip edilen afyonun büyük kısmı İngiliz tüccarlarına aitti. Bunun için millî şeref ve haysiyetinin zedelendiğini ileri süren İngiltere 1840 da Çin'e savaş açtı. Bu savaşa yerinde olarak Afyon Savaşı denir, çünkü afyonu Çin'e zorla sokma hakkı için savaşılmış ve kazanılmıştı.

Çin, Canton ve diğer bölgeleri kuşatan İngiliz donanmasına karşı pek bir şey yapamazdı. İki sene sonra teslim zorunda kaldı, 1842 de yapılan Nanking Antlaşmasına göre beş liman dış ticarete açılacaktı, bu, afyon ticaretine limanları açmak demektir. Beş liman Canton, Shanghai, Amoy, Ningpo ve Foochow idi. «Antlaşma Limanları» diye biliniyorlardı. İngiltere, ayrıca Canton yakınında ki Hongkong adasını da zimmetine geçirdi, tahrip edilen afyonun ve kendi açtığı savaşın masraflarının bedeli olarak yüksek bir miktar parayı zorla aldı.

Böylece İngiltere afyon zaferine ulaştı. Çin İmparatoru, İngiltere kraliçesi Victoria'ya baş vurarak Çin'e zorla kabul ettirilen afyon ticaretinin kötü etkilerini bütün nezaketiyle belirtti. Kraliçeden cevap gelmedi. Daha elli sene önce selefi Chien Lung, İngiliz kralına bambaşka bir şekilde hitap ediyordu!

Bu emperyalist Kuvvetlerin Çin'e getireceği belâların başlangıcıydı. Bağımsızlık sona ermişti. Dış ticareti ve ayrıca Hristiyan misyonerleri kabul etmeye mecbur bırakılmıştı. Bu misyonerler Çin'de Emperyalizm ordusunu ön teşkil ettiler ve önemli roller oynadılar. Çin'in daha sonraki dertlerinin pek çoğunda misyonerlerin payı vardı. Davranışları küstahca idi ve insanı çileden çıkarıyordu, fakat Çin mahkemeleri tarafından yargılanamazlardı. Yeni anlaşmaya göre Batılı yabancılar Çin hukuk ve adaletine tabi değildiler. Kendi mahkemeleri vardı. Buna «extraterritoriality» (★) denirdi ve bugün dahi hiç hoş karşılanmamakla beraber devam etmektedir. Dinlerini değiştirenler de aynı avantajdan istifade edebileceklerdi. Fakat bu hak ancak kâğıt üzerinde kalıyordu, bununla beraber yine de pek bir şey değişmiyordu, zira kuvvetli bir emperyalist devletin temsilcisi, büyük misyonluk, dinlerini değiştirenlerin arkasındaydı. Böylece köylüler birbirine düşürüldü ve tahammülleri kalmayanlar misyonerlere sal-

dırdılar ve bazılarını öldürdüler, bunun üzerine emperyalist Kuvvetler saldırıp yüksek tazminatlar aldı. Misyonerlerin öldürülmesi gibi olaylar az sayıda da olsa Avrupa Kuvvetleri'ne çok şey kazandırıyor! Zira her katil olayı daha fazla imtiyaz talep etmek ve zorla almak için yeter bir sebep sayılıyordu.

Çin'in en korkunç ve zalim isyanlarından biri olan Taiping İsyanı'nı da 1850'de, yarı deli bir hristiyan dönmesi, Hung-Hsin-Chuan başlatmıştı. Bu dindar manyak olağan üstü bir başarı sağladı ve «Putperestleri öldürün!» çığlıklarıyla savaşı körükledi, öldürülenlerin sayısı çok kabarıktı. İsyan Çin'in yarısının mahvolmasına sebep oldu ve on iki sene içinde aşağı yukarı 20.000.000 insan bu yüzden telef oldu. Bu hiddet galeyanı ve sebep olduğu katliamlardan Hristiyan misyonerlerini ve yabancı kuvvetleri sorumlu tutmamız doğru olmaz tabii. Gerçi ilk başta Hung'ı takdis etmişlerdi fakat sonradan reddettiler. Oysa Çin Hükümeti bu işin sorumlularının Hristiyan misyonerler olduğuna inanmaya devam etti. Bu inanç Çin'lilerin o zaman da daha da misyoner hareketlerinden hiç hoşlanmadıklarını gösterir. Onlara göre misyonerler din ve iyi niyet temsilcileri olarak gelmemişlerdi Çin'e. Misyonerlik emperyalizmin vasıtasıydı. Bir İngiliz yazarının da söylediği gibi «İlk başta misyonerler, sonra donanma, ondan sonra da topraklara el koyma - Çin'lilere göre olayların sırası buydu.» Bunu aklımızın bir köşesine kaydedelim zira Çin'in karşılaştığı güçlüklerde misyonerlerin payı az değildir.

Deli ve fanatik bir insanın yürüttüğü ihtilâlin, bastırılınca kadar, böylesine başarı sağlaması olağanüstü bir şeydir. Bunun gerçek nedeni Çin'de ki eski nizamın yıkılmaya başlamasıydı. Çin hakkındaki son mektubumda, yanılmıyorsam, vergilerin ağırlığından, değişen iktisadî durumlardan ve artan hoşnutsuzluktan bahsetmiştim. Manchu Hükümeti'ne karşı çeşitli kurumlar her tarafa geliyordu ve havada bir ayaklanma kokusu vardı. Dış ticaret, afyon ticareti ve diğer maddeler işleri daha da kötüleştiriyordu. Çin'in çok eskiden beri dış ticareti vardı tabii. Fakat şimdi durum başka idi. Batının büyük makina endüstrisi durmadan yeni mallar çıkarıyordu ve bunların hepsini kendi ülkesinde satamıyordu. Onun için başka pazarlar bulmalıydılar. Hindistan ve Çin'i bir pazar olarak kullanmak eğilimi bundandı. Bu eşyalar ve özellikle afyon eski ticaret anlaşmalarını altüst etti ve iktisadî karışıklıkları arttırdı. Hindistan'da olduğu gibi Çin'de de, dünya fiatları yerli pazar fiatlarını etkilemeye başladı. Bütün bunlar kitlelerin hoşnutsuzluk ve sefaletine eklendi ve Taiping İsyanını kuvvetlendirdi. Batılı Kuvvetler'in işlerine karışma ve kendine mal etme politikasının geliştiği bu günlerde Çin'de durum böyleydi. Onların isteklerine Çin'in karşı koyamaması hiç de şaşırtıcı değildir. Avrupa'lı Kuvvetler ve Japonya ileride de göreceğimiz gibi imtiyaz ve arazi koparmak için Çin'in bu karışık durumundan başarıyla yararlandılar. Esasından Çin'de de olaylar Hindistan'da olduğu gibi gelişebilir, Çin, Batılı Kuvvetler ve Japonya'dan bir veya birkaçının müstemlekesi haline gelebilirdi, eğer bu kuvvetlerin karşılıklı rekabet ve kıskançlıkları olmasaydı.

On dokuzuncu yüzyılda Çin'in durumunu, iktisadi çöküşü, Taiping isyanını, misyonerleri ve yabancıların tecavüzlerini anlatırken esas hikâyemden uzaklaştım. Fakat olayların hikâyesini daha şuurlu bir şekilde inceliyebilmek için bunları bilmemiz gerekir. Zira tarihî olaylar efsanelerdeki gibi kendiliğinden ortaya çıkıvermezler. Oluşları birçok nedene bağlıdır. Fakat bu nedenler apaşıkâr değildir ve olayların arkasında gizlidir. Yakın zamanların büyük ve kuvvetli Manchu liderlerinin ağızları kaderin bu anı değişikliği karşısında açık kalmış olmak gerekir. İhtimal ki çöküşlerinin gerçek sebeplerinin kendi geçmişlerinde yattığını göremediler. Batı'nın sinai kalkınmasını ve Çin üzerindeki fecî etkilerin değerlendiremediler. «Barbar» yabancıların münasebetsizlikleri ağırlarına gitti. Zamanın İmparatoru bu münasebetsizliklere değinerek pek hoş bir eski Çin deyişini kullandı; kendi yatağının civarında hiç kimsenin horlamasına izin vermiyeceğini söyledi! Fakat şanssızlığa karşı durabilmek için muhteşem bir sükûnet ve sağlam bir güven duygusunu öğretmelerine rağmen eski klasiklerin irfan ve mizahı yabancıları defetmeye yetmiyordu.

Nanking Antlaşması Çin kapılarını İngiltere'ye açtı. Fakat İngiltere olmuş eriklerin hepsini kendisine ayırmıyacaktı. Fransa ile Birleşmiş Devletler ilk adımlarını attılar ve Çin ile ticaret anlaşmaları imzaladılar. Çin çaresiz bir durumda idi, bu zorlama onun yabancıları sevmesini veya saygı duymasını sağlamadı. «Barbarlar»ın varlığı onun gücüne gidiyordu. Yabancı ise, hesabına, işin iç yüzünden habersizdi. Çin'i sömürmek için iştahı artıyordu. İngiliz'ler yine önde idi.

Çin, Taiping isyanıyla uğraşıyordu ve karşı koyamıyacaktı, yabancılar için bu çok uygun bir fırsattı. İngiltere bir savaş bahanesi aramaya koyuldu. 1856 da, Çin'de, Canton umum valisi, bir geminin Çin'li tayfalarını korsanlık suçuyla tevkif ettirdi. Gemi Çin'lilere aitti ve içinde yabancı. Fakat Hongkong Hükümetinin müsaadesiyle İngiliz bayrağı çekmişti. Esasında bu müsaadenin müddeti de sona ermişti. Yine de, nehri geçen kurt ve kuzu masalında olduğu gibi, İngiliz Hükümeti bunu savaşın mazereti olarak gösterdi.

İngiltere'den Çin'e asker sevk edildi. Tam o sırada 1857 Hindistan İhtilâli çıktı ve bütün bu kuvvetler Hindistan üzerine çevrildi. Ayaklanma bastırılınca kadar Çin-Savaşı bekliyecekti. İkinci Çin savaşı 1858 de başladı. Bu arada Fransızlar da bir mazeret keşfederek savaşa katıldı: bir Fransız misyoneri Çin'in bilmem hangi köşesinde öldürülmüştü. Böylece İngiliz ve Fransız'lar Taiping isyanı ile uğraşmaktan başını kaşıyamaz hale gelmiş olan Çin'e saldırdılar. Fransız ve İngiliz Hükümetleri, Rusya ve Amerika Birleşik Devletlerini de savaşa katılmaları için teşvik ettiler, fakat onlar kabul etmedi ama ganimeti paylaşmaya hazırdılar. Hemen hemen hiç mücadele olmadı ve yeni imtiyazların zorla kabul ettirildiği anlaşmalar dört Kuvvet ve Çin tarafından imzalandı. Daha bazı limanlar dış ticarete açıldı.

Fakat İkinci Çin Savaşının hikâyesi daha bitmemişti. Oyunun daha da trajik sonlu bir başka perdesi daha vardı. Yapılan anlaşmaları ilgili

devletlerin tasdik ve teyid etmeleri adettendir. Yeni anlaşmaların doğrulanması işinin bir sene içinde ve Peking'de yapılmasında anlaşılmıştı. Anlaşmayı imzalama günü geldiğinde Ruselçisi kara yoluyla doğrudan doğruya Peking'e geldi. Diğer üç elçi deniz yoluyla geldiler ve gemilerini Peking'e Peiho nehrinden geçirerek getirmek istediler. O tarihlerde Taiping asileri bu şehri tehdit ediyorlardı ve nehre kuvvet yığmışlardı. Bunun için Çin Hükümeti İngiliz, Fransız ve Amerikan elçilerinden nehir yoluyla gelmemelerini, daha kuzeyde olan kara yolunu kullanmalarını rica etti. Bu mantıksız bir talep değildi. Amerikalılar kabul ettiler. İngiliz ve Fransa elçileri öyle yapmadılar. Peiho nehri boyunca tahkimatları zorlayarak yolu açmaya çalıştılar. Çin'liler üzerlerine ateş açtı ve ağır kayıplar verdirerek geri çekilmeye mecbur bıraktı.

Yollarını değiştirmeleri için Çin Hükümetinin yaptığı talebi bile dinlemeyen bu mağrur ve fazla gururlu hükümetler olanlara müsamaha gösteremezdi. İntikamın alınması için yeni birlikler yollandı. 1860 da bu kuvvetler tarihî Peking şehrine girdiler ve intikamlarını şehrin en harikûlade binalarından birini tahrip ederek, yağma ederek ve yakarak aldılar. Bu Chien Lung'un saltanatı sırasında tamamlanmış olan İmparatorluk Yaz Sarayı, Yuen-Ming-Yuen idi. En nefis sanat ve edebiyat hazineleriyle dolu idi, bunlar Çin'lilerin en değerli eserleriydi. Eşsiz güzellikteki tarihî bronzlar, hayret verici incelikteki porselenler, nefis el yazmaları, resimler, bin senedir Çin'i meşhur etmiş olan her çeşit nadir eşya ve sanat eseri vardı burada. Cahil vandallardan ibaret olan Anglo-Fransız askerler bu hazineleri yağma ettiler ve günlerce yanmaya devam eden muazzam şenlik ateşlerinde yok ettiler! Bin senelik bir kültürün sahibi olan Çin'lilerin bu vandallığı nasıl nefretle seyrettiğini ve soyguncuları niye yalnız öldürmeyi ve tahrip etmeyi bilen cahil barbarlar olarak tanıdığını hâlâ merak mı ediyorsunuz? Hun'ları, Moğolları ve eski zamanların diğer barbar soyguncularını hatırlamışlardı herhalde.

Fakat yabancı «barbarlar» Çin'lilerin kendileri hakkında düşündüklerine pek aldırmıyorlardı. Harp gemilerinde ve ellerinde modern savaş silâhları, kendilerini emniyette hissediyorlardı. Yüzlerce sene boyunca toplanılmış olan değerli ve nadir hazinelerin yok olmasından onlara neydi? Çin sanat ve kültürünü mü düşüneceklerdi bir de?

«Umurumuzda mı olanlar,
Bizim var
Maxim tüfegimiz,
Ve onların yok!»

FİLİPİNLER VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Pandit NEHRU 3 Ocak 1933

Çizdiğimiz Doğu Asya Portresinin tamamlanması için Filipin Adalarını da ele almamız gerekiyor. Bu adaların üstünde durmamız neden? Mektuplarımda bahsetmediğim daha pek çok ada var Asya'da ve başka yerlerde. Yeni emperyalizmin Asya'daki gelişmesini ve eski uygarlıklar üzerindeki etkilerini izlemeye çalışıyoruz. Hindistan bu araştırma için tipik bir örnektir. Endüstriyel emperyalizmin yayılışının daha değişik fakat son derece önemli olan bir diğer yanını Çin'de görüyoruz. Doğu Hint ülkeleri, Hind-i Çini v.s.de bize bir şeyler öğretebilir. Filipin'lerde ilgimizi aynı sebepten çekiyor İlgimiz daha da artıyor; çünkü burada yeni bir kuvvetin çabalarını görüyoruz: Amerika Birleşik Devletleri.

Amerika'nın Çin'de diğer kuvvetler kadar saldırgan davranmadığını görmüştük, hatta bazı durumlarda öteki emperyalist hükümetleri frenliyerek Çin'e yardım ettiler. Bunun nedeni emperyalizmden hoşlanmamaları veya Çin'i çok sevmeleri değil, onları Avrupa ülkelerinden ayıran iç yapıları idi. Avrupa ülkeleri küçük bir kıtaya güç belâ sıkışmışlardı, dirseklerini kımıldatamıyacak kadar kalabalıktilar. Her zaman için sürüşme ve sıkıntı vardı. Sanayileşmeyle beraber nüfusları süratle arttı ve kendi pazarlarında satamıyacakları kadar çok şey üretmeye başladılar. Artan nüfusa gıda, fabrikalara ham madde, mamul mallara pazar gerekiyordu. Mübrem ihtiyaçların giderilmesi iktisadi bir zorunluktı; bu, ülkeleri uzak memleketlere ve kendi aralarında imparatorluk savaşlarına sürükledi.

Aynı irdelemeler Amerika Birleşik Devletler'ine uygulanamazdı. Ülkeleri Avrupa kadar büyüktü ve nüfusları daha azdı. Herkese bol bol arazi, enerjilerini ülkelerinin gelişmemiş bölgelerinin geliştirilmesine yöneltmeleri için sayısız fırsat vardı. Demir yollarının inşasıyla beraber batıya doğru uzandılar ve Pasifik Okyanusu'na ulaşınca kadar genişlemeye devam ettiler. Kendi ülkelerinin sorunları Amerika'lıları oyaladı ve sömürgeci maceralara kalkışmak için zamanları olmadı. Hatta bir ara, daha önce de söylediğim gibi, California sahillerinde adama olan ihtiyaç onlara Çin Hükümetinden işçi istetti, o zaman üzerinde anlaştıkları bu talep daha sonra iki ülke arasında hoşnutsuzluk nedeni olacaktı. Kendi ülkeleriyle uğraşmaları Amerika'lıları, Avrupa Hükümetlerinin kapıldıkları imparatorluk hülyaları yarışından uzak tuttu. Çin'e, öyle olması gerektiğini hissettiği ve öteki Kuvvetler'in Çin'i kendi aralarında paylaşmalarından korktuğu için karıştı.

ONDÖRT

Oysa Filipin'ler Amerika'nın doğrudan doğruya emri altına girdi. Filipin'ler Amerikan emperyalizmini anlattığı için ilgimizi çekiyor. Yalnız Filipin Adaları'ndan ibaret bir Amerikan İmparatorluğu canlandırmayın hayalinizde. Dış görünüşe göre sahip oldukları tek imparatorluk bu idi, fakat diğer emperyalist Kuvvetler'in deneylerinden ve karşılaştıkları güçlüklerden yararlanmışlar, eski metodları geliştirmişlerdi. İngiltere'nin Hindistan'ı yaptığı gibi bir ülkeyi ilhâk etmek zahmetine Amerika katlanmaz, onun ilgilendiği tek şey kârdır, bunun için de ülkenin zenginliklerini kontrol için gerekli tedbirleri alır. Zenginliklerin denetlenmesiyle o ülkenin insanları da kontrol altına alınmış olur, gerçekte ülke artık bağımsız değildir. Ve böylece fazla güçlüklerle karşılaşmadan ya da saldırgan bir ulusçulukla çatışmadan memleketin denetlenmesi sağlanmış, zenginliklerine de ortak olunmuş olunur. Bu mâsum görünen metoda iktisadî emperyalizm denir. Haritalar bunu göstermez. Coğrafya bilgilerinize veya atlasa danışsanız bir ülke hür ve bağımsız gözükebilir. Fakat peçeleri indirirseniz onu bir başka ülkenin daha doğrusu onun banker ve büyük iş adamlarının pençelerinde görürsünüz. Amerika'nın sahibi olduğu imparatorluk böyle görünmeyen bir imparatorluktur. İngiltere'nin Hindistan ve diğer yerlerde politika makinesinin kontrolünü görünüşte ülkenin gerçek sahiplerine devretmesi, görünmeyen fakat yine de işe yarar bir imparatorluğun sürmesi içindir. Bu tehlikeli bir oyundur ve korunmamızı gerektirir.

Görünmeyen imparatorluğu şimdilik bir yana bırakalım çünkü Filipin'ler görünen bir imparatorluğun parçasıdır.

Daha az önemli ve biraz da duygusal olmakla beraber Filipin'lerle ilgilenmemizin bir başka sebebi daha var. Bugün İspanyol-Amerikan bir görünüşü olan Filipin'lilerin eski kültürünün özü Hindistan'dan gelmedir. Hindistan kültürü Sumatra ve Java üzerinden onlara ulaştı ve, sosyal, dinî, politik hayatlarının hemen her cephesini etkiledi. Eski Hindistan efsane ve hikâyeleri ve edebiyatının bir kısmı onlara kadar ulaştı. Dillerinde pek çok Sanskrit kelime vardır. El sanatları, hukuk ve sanatın diğer kollarında Hindistan'ın etkileri görülür Hatta giyiniş ve süslenişleri bile aynı izleri taşır. Üç yüz yıllık uzun idareleri sırasında İspanyol'lar eski Hindistan kültürünün bütün şehadetini yok etmeye çalıştılar. Bugün bu kültürün çok az kısmı kalmıştır.

Adaların İspanyol'lar tarafından işgali ta 1565 de başladı. Asya'ya ayak basan ilk Avrupalılar, İspanyollar olmuştur. Filipin Adaları, Portekiz, İngiltere veya Hollanda kolonilerinden daha başka bir şekilde yönetiliyordu. Ticaret himaye ve teşvik edilmiyordu. Din, hükümetlerin temeliydi, devlet memurlarının çoğu misyoner vee din adamıydı. Bu idare «Misyonerler İmparatorluğu» diye bilinir. İnsanların yaşayış şartlarını geliştirmek için hiç bir teşebbüste bulunulmamıştı. İdare kötü ve zalim, vergiler çok ağırdı; Hristiyan olmaları için devamlı bir baskı altında tutuluyorlardı. Bu şartlar tabii olarak birçok isyanların çıkmasına yol açtı. Bir çok Çin'li ticaret yapmak için adalara geliyordu. Hristiyan olmayı reddettikleri için

katliamları plânlandı. İngiliz ve Hollanda'lı tüccarlara izin verilmiyordu, bunun sebebi kısmen düşman olmaları kısmen de Protestanlıklarıydı; Roman-Katolik İspanyol'ların gözünde kâfirdiler.

Şartlar daha da ağırlaştı. Fakat bir iyi sonucu oldu bunun. Adaların çeşitli bölge ve gurupları birleştirilmişti ve on dokuzuncu yüzyılda milli bir şuur uyanmaya başladı. Bu yüzyılın ortalarında ticaretin yabancı tüccarlara açılması eğitimde ve diğer bakanlıklarda reform yapılmasına yol açtı, ticaret ve iş hayatı gelişti. Filipin'li bir ortasınıf gelişti. İspanyol'larla Filipin'liler arasında karşılıklı evlenmeler oldu, birçok Filipin'linin damarlarında İspanyol kanı dolaşmaya başladı. İspanya'ya bir ana vatan olarak bakılıyor ve İspanyol düşünceleri yayılıyordu. Yine de ulusçuluk ruhu gelişti ve önüne geçilmeye çalışıldıkça ihtilalci olmaya başladı. İlk başlarda İspanya'dan ayrılma düşüncesi yoktu; özerlik ve İspanya'nın «Cortes» denilen zayıf ve yetersiz parlamentosunda temsil edilme hakkı isteniyordu. İlimli bir anlayış içinde başlıyan ulusçuluk hareketlerinin her tarafa birden nasıl kaçınılmaz bir şekilde aşırılaştığı ve amacın nasıl ayrılık ve bağımsızlık olarak kesinleştiği ilgi çekicidir. Bastırılan bir özgürlük özleminin ileride bileşik faiziyle beraber ödeneceği muhakkaktır. Böylece Filipin'lilerin arzuları yayıldıkça yayıldı ve bunu zorla kabul ettirmek için milliyetçi teşekküller kuruldu, gizli cemiyetler genişletildi. Liderliğini Dr. Jose Rizal'ın yaptığı «Genç Filipin'liler Partisi» en önemli rolü oynadı. İspanya'lı yöneticiler hareketi bastırmak için devletlerin bildiği tek yol gibi gözüken terrorizme başvurdular. Rizal ve daha pek çok öncü ölüme mahkûm ve 1896 senesinde idam edildiler.

Bu bardağı taşıran son damla idi. İspanyol Hükümetle karşı açıktan açığa ayaklanma başladı ve Filipin'ler bağımsızlıklarını ilân ettiler. Tam bir yıl mücadele devam etti ve İspanyol'lar ayaklanmayı bastıramadılar. Önemli reformların vaadi sükûneti sağladı. Ama nedense, İspanya yapmış olduğu vaadlerin hiçbirini tutmadı, 1898 de ayaklanma yeniden başladı.

Bu arada bir başka sebepten ötürü Amerikan Hükümetiyle İspanya'nın arası açıldı ve iki ülke birbirine harp açtı. 1898 de bir Amerikan filosu Filipin'lere taarruz etti. Filipinli asî liderler büyük Amerikan Cumhuriyetinin Filipin'in özgürlük arzusunu destekliyeceğince güvenerek, savaşta Amerika'lılara yardım ettiler. Bağımsızlıklarını bir kere daha ilân edip cumhuriyetçi bir hükümet kurdular. 1898 Eylülünde Filipin Kongresi toplandı ve Kasımın sonlarına doğru kongreye bir anayasa getirildi. Bir yandan bu anayasa Kongrede tartışılırken, öte yanda Amerika İspanya'yı mağlûp ediyordu. İspanya zayıftı ve daha yıl sonu gelmeden yenilgiyi kabul etti, savaş sona erdi. Barışın sağlanması için yapılan anlaşmayla İspanya Filipin Adalarını Birleşik devletlere bırakıyordu. Bu cömert hediye esasında ona birşey kaybettirmiyordu çünkü Filipin'li asîler İspanyol İdaresini zaten sona erdirmişlerdi.

Birleşik Devletler Hükümeti adaların mülkiyetini elde etmek için ge-

rekli tedbirleri almaya başladı. Filipinli'ler protestoda bulundular ve transferi yaptığı zaman zaten transfer edecek birşeyi kalmamış olan İspanya'nın yetkisiz olduğuna ve adaların el değiştirmesinde söz sahibi olmayacağına işaret ettiler. İtirazları boşunaydı ve tam yeni kazanılmış özgürlükleri için birbirlerini kutladıkları bir sırada yeniden hem de İspanya'dan çok daha kuvvetli bir hükümetle çarpışmak zorunda kalıyorlardı. Mücadelelerini, ilk birkaç ay düzenli bir hükümet olarak, daha sonra da gerilla savaşları halinde tam üç buçuk yıl yığıtçe sürdürdüler.

Sonunda ayaklanma bastırıldı ve Amerikan idaresi kuruldu. Özellikle eğitim alanında önemli reformlar yapıldı fakat bağımsızlık özlemi devam etti. 1916 da Birleşik Devletler Kongresi «Jones Bill» diye bilinen bir tasarıyı kanunlaştırdı, buna göre bazı yetkiler halkın seçeceği bir meclise devrediliyordu. Fakat Amerikan Askeri-Valisinin (governor-general) müdahale yetkisi olacaktı, ki çok kere bu hak kullanılmıştır.

Birleşik Devletlere karşı bir ayaklanma olmamıştır, fakat Filipin'liler kaderlerine rıza göstermeyi kabul etmemişler, bağımsızlık istek ve heyecanlarını devam ettirmişlerdir. Amerika'lılar sık sık, orada yalnız Filipin'lilerin çıkarları için bulunduklarını ve kendi kendilerini idare edecek bir seviyeye geldiklerinde adaları terkedeceklerini tam emperyalistlere yakışır bir şekilde temin ediyorlardı. 1916 Jones Tasarı'sında dahi Filipin Adaları üzerindeki hakimiyetlerini kaldırmak ve bağımsızlığını en kısa zamanda tanımak her zaman olduğu gibi şimdi de Birleşik Devletler halkının amacıdır, yeter ki istikrarlı bir hükümet kurulabilecek olsun» deniliyordu. Bütün bunlara rağmen Filipin'lerin bağımsızlığına açıktan açığa karşı çıkan pek çok insan vardır Amerika'da.

Hatta şu sıralarda gazetelerden öğrendiğimiz haberlere göre Birleşik Devletler Kongresi on sene içinde Filipin'lerin bağımsızlığının tanınacağını belirten bir karar çıkarmış, ya da bildiriye benzer birşey yayınlamış.

Amerika Birleşik Devletlerinin Filipin'lerde pek kolay bırakmayacağı bir takım iktisadi çıkarları vardır. Özellikle kauçuk çiftlikleriyle yakından ilgilidir zira kauçuk kendisinde yetişmeyen çok önemli bir hammaddedir. Fakat adayı işgalinin gerçek sebebi zannederim Japonya korkusudur. Japonya Filipin'lere oldukça yakındır ve devamlı artan nüfusuyla gittikçe kalabalık bir hale gelmektedir. Japonya Hükümeti'nin bu adalara iyi niyetlerle bakmıyor olması pek muhtemeldir. Amerika ve Japonya hükümetleri arasında azalan dostluk pek de öyle önemsiz değildir ve dolayısıyla Filipin'lerin geleceği, Pasifik kuvvetleri arasındaki ilişkiler gibi daha önemli bir soruna bağlıdır.

RUH HEKİMLİĞİ AÇISINDAN

AYLAKLIK

Doç. Dr. Metin ÖZEK

Günümüz uygarlığının baş özelliklerinden biri, teknolojinin gelişmesi ile aletlerin, makinenin ve son olarak da otomatizasyonun insanın bazı zorunlu görevlerini yüklenmesi ve böylelikle insanın yaşamak için zorunlu olduğu çalışma süresinin kısalmasıdır. Bu zorunlu çalışma süresi dışında kalan zamanın en uygun biçimde değerlendirilerek doldurulması da ruhsal bilim açısından da didiklenmesi ve derinliğine araştırılması gereken çok yönlü bir problem. Memleketimiz, bugünün sosyal-politik kategorisasyonuna göre az gelişmiş memleket olarak sürekli değişimler içinde ve bu sürekli toplumsal değişimlere de var kalabilmesi için mutlak zorunlu. Boş zamanlar ve onların değerlendirilmesi, bu çabaya karşı koyan tutumlar, aylaklık, memleketimizde içinde olduğu gelişmelerle ilgili özellikler gösteriyor. Aşağıda, insan ruhsal bilimi açısından memleketimizin toplumsal koşullarında, aylaklığın, değerlendirilmemiş boş zamanların nedenleri ve içinde bulundukları ilintiler örgüsü incelenmeye çalışılacaktır.

Önce Aylak deyiminin kapsadığı anlayışları kesinleştirelim. Memleketimizde çok çalışmayanlar, boş gezenler var; bunlar bol ve sürekli gelirleri olanlar, ya da az çalışmanın sınırlı geliri ile yetinenler; bu kategoriye sığınmadan aylak denebilir. Sonra, çalışır görünüş de, belirli ve zorunlu çalışma süresini her gün doldurup da gerçekte yeter derecede verimli ya da üretici olmayanlar ikinci bir gruba; bunlar formalist bir açıdan işgücü sayılsalar da dinamik anlayışla gene aylak sayılmak gerekirler. Klasifikasyonumuzun son bölümü, zorunlu iş süresini verimli kılan bir çalışmadan sonra, teknolojinin sağladığı ve yukarıda dikkati çektiğimiz zaman artımını non-produktif dolduranlar, boşa harcıyanlar ki relatif aylaklar denebilir. Açık ve gizli işsizliğin, boş durmağa itelediği kişilerin, işsizlerin ise çok kere sanıldığının tam tersine aylaklıkla ilgili yönleri olmadığı bu arada hatırlanmak gerekir. Boş zamanları değerlendirme üstüne konuşurken, sadece çalışanların iş süresinden arta kalan boş zamanlarını değil, hiç çalışmayanları, ya da çalışır görünüş de verimli ve üretici olmayanları da incelemek gerekir. Aşağıda aylak derken sıraladığımız her üç kategoriye katılanları anlıyoruz.

Aylaklara, yerine göre halkımızın çoğuna, çalışma sevgisinden yoksunluk işden kaçma ve benzeri özellikler sindirilir. Belirli bir kişiye ya da gruba

★ Halk Sağlık Eğitimi Komitesinin «Boş zamanları değerlendirme» Seminerinde, 9.4.1964, tebliğ edilmiştir.

ONSEKİZ

aylaklık, tembellik özelliğini yüklemek kolay varılan bir önyargıdır ve hiç bir olumlu sonuca vordırmaz düşüneni. Eğer o kişiye ya da o guruba yararlı olmak, onu olumlu yönde değıştirmek ve yararlı kılmak isteniyorsa, o insanı ya da gurubu anlamak gerekir; o insanı toplumsal bir nesne olarak da bir individium, bir varolun-birimi olarak da anlamak gerekir. Çalışma konusunda buna mutlak zorunluluk vardır; duygusal bir ilinti kuramadığı bir işe zorlanmak, insanlarda gelişmelerinin alt basamaklarına ait davranışlara başvurmağa ve bu davranışların histerik, psikosomatik, neurotik hastalık belirtileri olarak görünüre çıkmasına, çok yönlü mutsuzluklara yol açar (1). «Mutsuzların, aylakların evren tablosunu, sezginlerle, intivitif çözümleyici düşünüşle kavramak, ruhi gereklerine yaklaşmak zorunluluğu var; - anlamak ve peşin yargılara, ön değer yargılara yer vermeden yaklaşmak gerekli» (2). Bu anlayışı sağlayabilmek için insan varolumunun gelişmesini ruhbilim açısından özetlemek yerinde olur:

Biliyorsunuz ki insan varolumu kabataslak alındığında, çok yönlü karşılıklı etkilenmelerden kuruludur. Bir yandan doğaya bağlı animal-vegetatif itilmeler-ki bunlara ister Freud açısından cinsel dürtüler sistemi ve öteki id funksionları, ister başka düşünürlerin dili ile varolumunu ne pahasına olursa olsun sürdürme dürtüsü ve temperamen denilsin- öte yandan konversiyonel, sosyal-religiös frenleme funksionları ve kişinin kendi ben'inde üretilen kendi kontrol mekanizmaları, bu karşılıklı etkilenmeler alanında en belirli kutublaşmalardır. Kişilik denen kavram. İnsan karakterini belirli kılan dürtülerin, ruhi gereklerin ve onların gerçekleştirilme biçiminin en çocukluktan beri süre gelen gelişme tarihçesidir. (3) Daha çocukluğun en erken, şaşılacak kadar erken basamaklarında, bir ömür ideali ve bununla ilgili akli-ruhi değer intensionlar kurulmağa başlıyor; bunlara kısaca o kişinin ömür taslağının, varolum taslağı (Daseinsentwurf) - in kurulması denebilir. Bu ben - ideallerinin, varolum taslaklarının plastik-dinamik gelişme oluşumunda geniş anlamı ile çevre-çocukluktaki dar anlam ile ana baba - en etkili tablolar oluyorlar; çocuğu, adı edilen taslakları kuruluşunda yönetici kişiler yapı taşı olarak kullanılan örnekler, örnek tablolar olarak çok önemli etkenler. İleri ömür basamaklarında, en yakın dış dünya çevresinden başka yöneten tablolar katılıyor bu oluşuma ve her yaşantı bir değerle özelleniyor, değer taslaklarının derlenmesine katılıyor. Denebilir ki insan varolumu bir açıdan yığınla değer dizileri demektir; her nesne için, her yaşayan varlık ve her durum için verdiğimiz değer yargılarını, karakterimizi, kişilik yapımızı belirten özelliklerle sıralıyoruz, diziyoruz. Eylemlerimiz, bu değerleri dizişimize, o değer dizilerinden yaptığımız seçim'lere göre oluyor; bir başka deyişle eylemlerimiz, değer dizilerimizin, seçimlerimizin belirtisidir. Konumuz açısından alındığında ay-

1. Freud, S: Gesammelte Werke, Imago-Publ., London, XIV, 114-115

2. İbid: XIV, 566

3. Kretschmer, E.: Medizinische Psychologie, G. Thieme, Stuttgart, 1963

laklığı önleme kişilere gelişmelerinin daha ilk basamaklarından bu yana çalışmayı, emek vermediği değer dizileri içinde üst kategorilere yerleştirmekle, emeğe mutluluk sağlayan yaşantıların dizisinde bir öngörü sağlama-bilmekle gerçekleştirilebilir. Bunun dışındaki bütün çabalar bilim dışı, dolayısıyla olumsuz sonuçlara varmağa daha başlangıcında hükümlüdür.

Toplumsal etki ve tepkilerin temelinde, insan kişiliğinin çekirdek funksionu olan kendi'nin kontrol özellikleri yavaşlıyor; bu komponente ister Freud anlayışınca Ben-üstü (Über-Ich, Super-Ego), ister bazı dinlerce geliştirilen viedan ya da ortaçağın önemli düşünürü Thomas von Aquino'ya dayanarak ahlakın ampirik bilinci (empirisches Bewusstsein der Sittlichen) denebilir.

Kısaca, insan varolunu kendisine çevreden verilen düşünce ve duygu örneklerinin, davranış ve tutum örneklerinin, uygulanma örneklerinin etkisini kendi kişilik yapısının disposisionları ile kaynaştırarak biçimleniyor. İnsan ölene değin toplum-kışı polaritesinin etkilerinin alternatifinde sürekli biçimlenmelerle, değişimlerle sürüp gidiyor... Kişi, kendi dışındaki insanlar ve evren ile durmadan yeni situasyonlar almak ve subjektivitesinin özgürlüğünü göstermek sürekli kendini uydurmalarla, adaptasyonlara varmak zorunluluğunda. Bu zorunluluk bir açıdan üretici ve verimli olmak zorunluluğu demektir, doğa felsefesi açısından. Titizlikle incelendiğinde bütün eylemlerimiz bir toplumsal gerçekle kozumuzu paylaşmaktır. (1) Kişinin salt kendine ilgili eylemleri hemen de yok gibi; denebilir ki eylemlerinin tümü toplumsal kesinliklerle, o kesinlikleri dikkati alma zorunluluğu ile ilgili. Bu dikkate alma zorunluluğunu yitirdiğinde, toplumsallık'ını da yitirmiş oluyor. Bu çeşit toplumsal gerçeklerden kaçmalar quietistik davranışlara, tek gerçeği Tanrıya katılmanın mistik çözümünde ve evrenin somut gerçeklerinin dışına çıkmakta bulmağa götürür; ve eylemi kötürüm eder! İçe dönüşün - dervişlerde, rahiblerde söz konusu olduğu gibi - artması, evren ile duygu ve yaşantı alışverişinin gereksizleşmesi, iç işlemlerin artmasına ve fizioloji bakımından eksekutifi olmayan bir varolum biçimine dönmeğe yol açar.

Böylelikle insan varolumunun oluşumlar zincirinde toplumun bir alternatif faktör olarak önemi belirince, aylakları yermekten önce, toplumun bu çeşit bir tutuma götüren özelliklerine değinmek gerekir.

Palaoteknik çağın aşağı yukarı 1750 den bu yana, buhar makinasının kullanımının yayılması ile gelişmesi, iş kavramını bireyin ömrüne organik bir şekilde sinmiş bir faktör olmaktan çıkardı ve kişi bireyliğinden yitirmiş oldu. Yaptığı işle kişiliği arasındaki organik ilinti kalkıp, onun yerine zorlandığı bir kuvvet produksionu olması özelliği yerleşti. Bireylik, individualite, modern endüstri toplumunda numaralandırılmış bir funksion ve çalışma bu funksionun aleti olma yolunda (2). Bugün çalışan insanın, tarım

1 Hellpach, W.: Sozialpsychologie; F. Enke-Stuttgart, 1946, s. 42

(2) Gökberk, M. : Değişen Dünya; 1963 (Türk-Alman Kültür Merkezinde verilen konferans.

kültüründeki insanda olduğu gibi, yaptığı işle ömrünün zorunlu gerekleri arasında doğrudan doğruya somut bir ilinti görünmüyor. Para denilen değiştirme aracı, insanın çalışması ile ömrünün gerekleri arasında, ancak düşünce funksionlarının işletilmesi ile sezinienebilen, bir köprü kuruyor. Bu ister istemez işe karşı, çalışmaya karşı s p o n t a n o l a r a k k u r u l a n ilginin duygusal ya da dürtüsel değil, intelektual bir düzeyde ve dolayısıyla belirli bir olgunluk gerektiren alanda işlediğini anlatıyor.

Öte yandan teknik ve dolayısıyla günümüzün uygarlığı haz veren, tadılmağa değer sınırsız olanaklarla doluyor. Onları bu hız, çabukluk çağında çabuk ve çok para kazanarak elde edebilmek, modern insanın baş çabası, değer dizilerinde önde gelen bir işlem. Elde edilecek, varılacak her konuda çabukluk kavramının değer dizimizde başta gelmesi çağımızda göze çarpan bir özellik.

Buraya kadar söylenenler kısaca özetlenmek gerekirse, bir yandan çalışarak yaptığı işle kendi yaşamının gerekleri arasındaki ilginin aracı olarak parayı görüyor; öte yandan bu aracıyı çabuk, pek çabuk elde etmek zorunluluğunu kitle ruhbiliminin etkisi ile sezinliyor. Bu faktörler dolayısıyla çalışmak, emek değer dizilerinde önde gelen bir mutluluk kavramı, bir erdem, bir ethos olmak özelliği: Memleketimizde bugün çalışmanın birer dem sayıldığı söylenebilir mi? Biz kas gücünü zor aracı olarak kullanıp dünyaya nimetlerini elde etmeği öğünülecek bir erdem saymış bir tarih gelişmesinden geliyoruz ve denebilir ki bugün de bunun içindeyiz - Kas gücü, bir başka deyişle emeksiz ve çalışmasız sonuç sağlamak erdem sayıl gelmiş. bugün toplulumuzda sayılganlık, insan gereklerine sadece aracılık eden nesne, para, ile, paranın varlığında ölçülüyor - Para tutarı insan değeri ölçüsü; ölçüsü olmağa yükseltilmiş - Bunlar gerçi açıkça söylenmemiş ve fakat kişilerin ve topluluğun genel tutum ve davranışlarla ifade ettiği erdemler! Toplum az çalışıp, az emek verip çok kazananı yeriyor, kötülüyor mu ki, toplum kısa sürede çok kazananı yerip kötülüyor mu ki çalışma, aylak olmama bir ethos, bir erdem olsun? Tam tersine, emek yerine para bir erdem sayılır durumda olunca, kişilerin gelişmesinde demek değil aylaklıkla mutluluklar yakalamak, ben ideallerinin, varolum taslaklarının önde gelen değeri oluyor.

Eski tarım kültüründe sosyal sayılgınlığı, itibarı, sağlayan mal-mülk idi (1). Bugün derebeylik düzeninin çözülmesinden arta kalmış bir kategori olarak, kapitalist endüstri kültüründe de bir süre yaşayıp giden bu ölçü, memleketimizde bugün de genellikle geçerliliğini sürdürüyor. Günümüz kültürünün ölçüsü kazanç ve işyeri güvenliliği olması gerekirken, memleketimizde kazanç birikimi, paranın çok olması, eski derebeylik düzeninin artığı olarak bir saygınlık garantisi olmakta. Bu durumda aylak olmamanın, çalışır iş görerek karşılığınca mutlu olmanın bir erdem, bir toplumsal baskı olmasını beklemek yersiz olur.

1. Beck, W.: Grundzüge der Sozialpsychologie; S.A. Barth-München, 1956

Kişinin kendi başına toplumdan gelen bu değerlendirme itişine karşı koyabilmesi düşünülemez. Çünkü tek kişiler için - yukarıda sayageldiğimiz ruhbilim kuralları dikkate alındığında- toplum-ruhbiliminden özelliklerini bildiğimiz kitle atmosferinin ve dolayısıyla histerik-primitif otomatizmaların yansıdığı bir ayna olmak, bu otomatizmaları individuel olarak kontrol edememek tehlikesi her zaman vardır. Organize bir kitle içinde, insanın eriştiği uygarlık derecesinin bir kaç basamak altına indiği çok önemli bir gerçektir.(2). Aslında aydın olan biri, integratif funksionları gelişmiş bir kişi, kitlenin etilerine karşı bir dürtüler-içgüdüler demeti oluvebilir; primitif insanların kendiliğindenliğini -spontaneitesini-, yabanlığını, kolay aşmalara varabilmesini, heroizmasını, hırçınlığını benimsiyebilir. Hareketle ilgili işlemler kişiler arasında daha kolay rezonans sağlıyor, bir çeşit sosyal influens prensibine uyarak yayılıyor (1). Kitle atmosferinin etkisindeki insanın ruhbilimsel özelliklerinin başında bilinç dışı kişilik dilimlerinin ön plâna geçmesi gelir; bilinçli tutumlar, kontrol ve frenleme funksionları silinmiştir; düşünce ve duyguların suggestion ve bulaşma ile aynı yöne oriente olması, telkin edilen konuların, düşüncelerin hemen gerçekleştirilmesinin hırsıyla istenmesi dikkati çeker. Birey bu durumda bir otomatır artık. Aylaklık, boş zamanları değerlendirmeme, anlayışımızca emeğin ve dolayısıyla çalışkanlığın toplumda tartışılmaz bir erdem değerine yüceltilmesinden, kişinin de yukarıda saydığımız nedenler yüzünden çevre tutumunun bu yöndeki etkilemelerine otomatcasına kendini bırakmasının sonucu. Eğer aylaklık önlenmek isteniyorsa, bunu insanların üst integrasyonlarına hitap ederek intellektuel bir düzeyde gerçekleştirmeğe uğraşmak yerine, kişiliklerin gelişmesinde olumlu toplumsal örnekler vererek, toplumun etki akımlarını düzenliyerek - bir başka deyişle indirekt uygulamak gerekir. Çalışmanın çalışkanlığın, emek vermenin bir erdem olduğunu, bir ethos sayılması gerektiğini, sonuca kolay ve çabuk ermeğe uğraşmanın, kısa sürede ne yoldan olursa olsun çok kazanmak istemenin bir verdemsizlik bir pathos olduğunu göstermek gerekir; ve hem de söz denen en yaygın ve fakat pek sınırlı -ve hattâ denebilir ki etkisi kısır- ifade aracı ile değil, davranış ve tutumlar gibi çok yaygın ve etkili ifadelerle yetişen kuşakları işe, çalışmaya, emek vermenin erdemliliğine sürüklemek, bu yönde Varolun taslaklarını belirleyecek ideal örnekleri vermek gerek. Bu kişinin uyku dışı gün süresini durmak bilmez bir makina düzenine sokmak demek değil; yerine göre her yaşantının, eğlence saydığımız işlemlerin, estetik ve inani kendi şişlik yapısının olanakları iç de geliştiren özellikleri olabildiğini hatırlamak böylesine bir ters anlamayı silmeğe yeterlidir. Toplum yapısındaki değer normlarını ve onların diziliş özelliklerini değiştirerek, dolayısıyla kişiyi eğitmek hiç şüphesiz uzun süreli, yorucu ve sabır isteyen bir uğraş. Kaldı ki norm değişimleri, memleketimizde son çeyrek yüzyıldaki gibi çabuk olunca kişinin kendini bunlara uydurması,

(2) Freud, S. : Gesammelte Werke, Imago-Publ. - London, XIII, 82.

(3) Hellpach, W. : Sozialpsychologie; F. Enke-Stuttgart, 1946.

adaptasyon da güç oluyor. Gene de kişileri aylıklıktan, boş yaşamaktan uzaklaştırmanın yolu, toplumun onlara etkisini toplumdaki değer ölçülerini değiştirerek düzenlemektir. Bunun ilk karşı koymalar, bu değişiklikleri kabullendirmek ve dolayısıyla yararlı olmak istenilen kişilerden gelecektir. Her kültür, insanlardan dürtülerinden ve onların doyurulmasına ait hazlardan, haz duyma konusundaki koşullanmalardan yüz çevirmeğe, çalışmaya ve uğraşmaya zorlanmaya dayanır- dolayısıyla bu yüz çevirmenin istendiği insanların tepkileri, opposisyonu ile karşılaşır. Kültürü koruyan araçlar, insanları kültürle bağdaştıracak ve yüz çevirdikleri hazların karşılığını ödeyen araçlardır ki bunlar insanlara kültürün sağladığı ruhi kazançlardır, erdemlerdir. Böyle olmadığında, bir başka deyişle insanları uğraşları karşılığı değişik hazlarla yeni koşullanmalara girmediklerinde, kültür sağlayan araçlar bizzat kültüre katılanlarca yol edilmeğe kalkılır(1). Alışlagelmiş hazlardan, dürtü doyurmalardan vazgeçmemek için kişi, kitle ruhbiliminin gösterdiği gibi bir otomatcasına, kendine gelişme yolu açana, kültür araçlarına ilkel tutumlarla karşı kor; Atatürk'ün, memleketimizin uygarlık çabasının önder ve sembolünün anıtlarına kalkan kırılması eller bu açıdan anlaşılmalı gerekir; devrimleri yerici sözler, bu gelişmeyi yerinde saydırıcı tutumlar, alışagelinen hazlardan vazgeçmeme karşı koymasının, çıkarları bu yönde olanlarca desteklenip kamçılanması dolayısıyladır. Konumuzla ilgili yönde, çalışmanın ve emeğin bir erdem sayılması, çalışmadan yaşamamanın, emek vermeden rahat etmenin bir erdemsizlik sayılması uğraşında da karşı koymalar, direnmeler eksik olmayacaktır. Aslında ilkel topluluklarda insan çalışkanlığınca, becerikliliğince, doğayı yenebildiğince ve eksikleri tamamlayabildiğince değerlidir; kendi de bu yoldan gelişir. Hegel'in dediği gibi, insan doğayı değiştirerek etkiledikçe, kendi kişilik yapısını değiştirir. Çalışmaya başlarken zorluk ve isteksizlik duysa da, iş ve onunla ilgili motor işlemler sürdükçe, ritmik hareketlere geçtikçe mutluluk duygusu, haz da artar. İlkel topluluklarda en belirli örneklerini gözleyebildiğimiz bir durum var: İnsanın hareketi, kendi hareketliliğini algılaması, ritmik düzen geri tepen bir atış gibi insanın bilinç dışı kendiliğindenliği içinde mutluluk duygusunu arttırıyor. Bu doğada genel bir kural; yaban hayvanlardan tutun da çocuklara varıncıyadek, hareket etmek, motilite, ile kendini mutlu duyma sıkı bir örgü içindedir. Bu yüzden kişileri iş görmeğe, çalışmaya yönetirken, boş zamanları değerlendirme problemlerini çözerken bu ilkenin göz önünde tutulması, spor, tiyatro, oyun vb. gibi hareket yüklü işlemlerin öngörülmesi doğru olur. Kaldı ki çalışma, iş-görme, antropoloji tarihi açısından incelendiğinde, bu ilke yolu ile hareketin insan mutluluğunu tamamlayan bir faktör olması gerçeği dolayısıyla, insanın yaşamında bir eleman olabilmış. «Çünkü insan», Gökberk'in dikkati çektiği gibi, «eksik bir varlık. Her tabii çevrede yaşama yeteneğinden yoksun. Onun belli tabii bir çevrede yaşama için gerekli, bu çevreye göre özellenmiş organları yoktur; iç güdülerini yok

(1) Freud, S. : Gesammelte Werke; Imago-Puhl. — London, XIV, 331.

denecek kadar azalmıştır, ya da güvensiz olmuştur, (1) duyuları gelişme derecelerini binyıllar boyunca yitirmişlerdir; bu durum» silâhsız, çıplak, hayatı öylesine tehlikeler ile yüklü insan, hayatta kalabilmeği becerebilmek için, donatımdaki eksikliğin yerini doldurmak, bu açığı kapamak için davranmak, eylemde bulunmak, ham tabiat şartlarını zekâsı ile içlerinde yaşayabileceği gibi değiştirmek, içinde yaşayabileceği dünyayı kendisi kendi zekâsı ile yaratmak zorundadır.»(2) Bu çaba, bu uğraş zorunluluğuna iş diyoruz, emek diyoruz. İnsan bu konuda ilk olarak âleti bulmuş, gerçekleştirmiştir. Ve bu doğayı yenme çabası bugüne değin öylesine artarak sürüp gelmiştir ki, bugün insan kendi âletleri ile -buna tek kelime ile teknik diyelim- doğayı yenmekte kendisi, kendi varolunu ile doğrudan doğruya bu çabaya katılmak zorunluluğunu duymamaktadır. İşin ve çalışkanlığın, erdem sayılagelmesi ilkel topluluklardan bu yana sanki yüzyıllarca geride kalmış gibidir. Kendi çalışkanlığı ile -âlet geliştirirken olduğu gibi- sonuçları arasındaki ilgiyi, işin sonucunu somut olarak görmesi, soyut kavramlarla özetlenebilecek ürünler sağlayan işlere kıyasla çalışmığı kamçılanmaktadır; bir başka deyişle insan zekâsının nesnelleşmesi, objektivasyonunu, daha kolay çalışmığı sağlıyor.

Çalışma, emek verme konusuna eğilimin geliştirilmesindeki engellerden biri de kişinin özelleşme korkusudur. Kişinin vegetatif-animal yönü, içgüdüler, dürtüler vb. ilkel oldukça, çevreye daha kolay uyar. İnsan geliştikçe, differensie oldukça kendini içinde yaşadığı koşullara uydurması güçleşir; adaptasion güçlükleri, olanaksızlıkları insanı mutsuz kılar. Dolayısıyla çalışmak, emek vermek, gelişerek değişmek, başka kişilere, situationlara kendini uydurabilmeği güçleştirir; kişinin karşılaştığı problemleri arttırır. Denebilir ki verimli ve üretici çalışma, hele uygun olmayan toplumsal koşullar altında, kişinin yenmek zorunda olduğu engelleri geometrik dizi özelliğince çoğaltır. İnsan bu türlü güçlüklerden yeni erdemlerin yüklediği sorumluluklardan yılmağa eğilimlidir. İnsanlar yaşlandıkça, adaptasionları azaldıkça yeniliğe, iyiye ve olumluya doğru değişmeğe daha kolaylıkla karşıt oluyorlar. İnsan yok-bilincinde (Unbewusstsein) bu yaratıcı olmak ve değişmekten korkmak Prometheus'u yaratmış. Kendisine zenaatları öğreten ve ateşi sunan, kendini yücelten Prometheus'u, yok-bilincinden yarattığı yorumlanmağa değer masallarda boşuna Skit kayalıklarına çakmamış, boşuna akciğerlerini yırtıcı kuşlara hergün yedirtip, gene hergün yeniden yerine koydurtmamış. Bütün bu yok-bilincin kendiliğindenlik ilkesi ile yarattığı yorumlanmağa değer masallar, değişmekten, kendini uydurmak zorunda kalacağı yeni durumlardan korkmanın belirtisi.

Aylaklığı insanın salt kendisine has, içinden gelen kötü bir özellik say-

(1) Gökberk, M. : Değişen Dünya; 1963 (Türk-Alman Kültür Merkezinde verilen konferans).

(2) ibid.

mak yersizdir. İnsan toplumdan gelen etkilerle kendi tepkilerinin alternatifinde yaşamını sürdürdüğüne göre, toplum etkilerini değiştirmek, gerekli yönden ve olumlu ilkelere dayanarak düzenlemek gerekir. Bu konuda başta gelen adım emeğin, çalışkanlığın bir erdem sayılması, kolay varılmış nimetlerin, mutlulukların toplumca yerilmesidir. Bu yönden insanlar etkilenirken güçlüklerle karşılaşılacaktır. İnsan, kendisine yeni adaptasyon problemleri ve onların yenme zorunlulukları çıkartacağı için çalışmayı ve onun olumlu sonucu kültürü istemeyecektir, karşı koyacaktır kültüre; vegetatif-animal, ilkelikten artık yönlerden gelen dürtüleri alışageldiği gibi doyurmaktan, hazlanmaktan yüz çevirmek istemiyecektir; yılmamak gerekir! Dinler, «kanaatkâr» olmağı öğütlemekle, gerçek varolumun bir başka dünyada olduğunu söylemekle, içinde yaşadığımız gerçekleri yenmeği önemsizleştirecekler; doğa zorluklarını yenmek yerine öteki evrene hazırlanmağı yeğgörmeye erdem sayabilecekler; yılmamak gerekir! Kendisini erdemli kılmağı uğraştıkça, çalışmağı, emeğini verimli kılmağı uğraştıkça, insan bu uğraşınıza karşı koyacaktır; sizi, aklından yarattığı Prometheus gibi kayalıklara çalmağı kalkışacaktır; yılmamak gerekir! Toplumda yıkılmaz sanılan değer dizilerini değer normlarını değiştirmeye, onları kişinin mutluluğı için gerekli düzene sokmağı çalıştıkça, mutluluğına didindiğiniz insan, Zeus'a karşı koyduğu için Prometheus'u yargılabileceğine, toplumda geçer akçe sayılan Zeus'lara, kurallara uymadığınızdan sizi yerebilir; yılmamak gerekir! O kuralları, boş gezmenin, rahat kazanmanın, çok ve çabuk kazanmanın hoşgörüle gelmesini sarstıkça o Zeus'ları değiştirdikçe, Prometheus'laştıkça, insana insan olma erdemini hatırlattıkça, sindirdikçe, onu çalıştırıp geliştirdikçe tepkiler artıp, hızlanacaktır; yılmamak gerekir! Çalışmayı bir ethos olarak, üst-benin, ben ideallerinin gelişmesinin, değer dizilerinin önemli yapı taşları arasına sokmak, aylaklığı yenebilmenin bilimsel tek çıkar yoludur.

Doç. Dr. Metin Özek/İstanbul - Teşvikiye

LİTERATÜR

- Beck, W. : Die Grundzüge der Sozialpsychologie; J. A. Barth-München, 1956.
Benedict, R. : Race and Cultural Relations. Prob. in Am. tife, Nr. 5 Washington, Nat. Ed. Assoc. 1942.
Bollnow, O. F. : Das Wesen der Stimmungen, II. Aufl., W. Klostermaun, Frankfurt 1943.
Bollnow, O. F. : Wesen und Wandel der Tugenden, Stuttgart 1959.
Freud, S. : Gesammelte Werke; Imago-Publ. — London, 19 - 19; I-XVII.
Gökberk, M. : Değişen Dünya; 1963 (Türk-Alman Merkezinde yapılmış Konferans).
Hellpach, W. : Sozialpsychologie; F. Enke-Stuttgart, 1946.
Kretschmer, E. : Medizinische Psychologie; G. Thieme-Stuttgart, 1963.
Kretschmer, W. : Weltanschauliche Probleme heutiger Jugend; 1963 (Türk-Alman Kültür Merkezinde yapılmış konferans).

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA SENDİKACILIK

Geçtiğimiz Mayıs ayında bütün dünya, Hitlerizm'in yıkılışının yirminci yıldönümünü kutlamıştır. Aşağıya aldığımız yazıda, İkinci Dünya Savaşı sırasında sendikacılığın geçirdiği safhalar geniş şekilde incelenmektedir.

Yazan: William Z. FOSTER

Çeviren Doğan ÖZGÜDEN

Gerek Birinci Dünya Savaşı, gerekse İkinci Dünya Savaşı, dünyada kapitalist sistemin genel bir krize sürüklendiğinin en belirgin ifadeleridir. Bu iki cankırımının gerisinde, dünya egemenliği için mücadele eden rakip emperyalist kuvvetlerin ihtirasları vardır. İkisi arasında başlıca ayrım, birisinin bütün savaş süresince reaksiyoner emperyalizmin hareketi olarak devam etmesine karşın, diğerinin ileri bir halk cephesi kurulmasına imkân vermiş olmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı'nın başlıca iki nedeni, büyük kapitalist ülkeler arasındaki rekabet ile bu ülkelere olduğu kadar sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'ne de düşman olan Almanya, Japonya ve İtalya'nın anti-Comintern faşist mihverinin ortaya çıkması idi. Faşist mihverin gayesi, Büyük Britanya, Fransa ve Birleşik Amerika gibi batı demokrasilerini egemenliği altına alarak Sovyetler Birliği'nin sosyalist demokrasisini yıkmaktır. Batı demokrasileri ise, mihveri hem kontrol altında tutmak istiyorlar, hem de, gerekirse kendilerinden de yardım sağlayarak Sovyetler Birliği'ne saldırması için kışkırtıyorlardı.

Savaş öncesi diplomasisi, bu görüşler çevresinde binbir entrikaya girmişti. 1930 başlarında faşist kuvvetler, Çin, Habeşistan, Avusturya, Çekoslovakya ve Polonya'ya karşı aktif tecavüzleri öngören bir programı açıkladılar. Batı devletleri, mihver silahlarını Sovyetler Birliği'ne tevcih edebilmek umuduyla o zaman bu tecavüzlere seyirci kaldılar. Ancak batılıların büyük suçu, 30 Eylül 1938'de Münih Andlaşması ile Çekoslovakya'nın satılması oldu. Sovyetler Birliği'nin «antifaşist» bir cephe kurulması yolundaki bütün tekliflerinin reddedilmesi de, batı demokrasilerinin bir Alman - Sovyet Savaşı'nı ne kadar istiyakle beklediklerini gösteriyordu.

Büyük Savaş, Hitler'in Polonya'ya saldırması üzerine 3 Eylül 1939'da Büyük Britanya ve Fransa'nın Almanya'ya savaş ilan etmesiyle başladı. Birleşik Amerika savaşın başlangıcında nötr kalmayı tercih etti. Çünkü,

YİRMİALTI

büyük Amerikan kapitalistleri, Birinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, rakip kapitalist ülkeler birbirlerini yerken fırsattan faydalanmayı düşünüyorlardı. Hitler'in emperyalist stratejisi başlangıçtan beri açık seçik belliydi: Önce batı demokrasilerini yenmek, daha sonra Sovyetler Birliği'ne saldırmak...

Bu arada, büyük savaşın ikinci büyük kuvveti ortaya çıktı. Savaşa karşı olan dünya halklarının demokratik cephesi... Sovyetler Birliği'nin liderliğinde kurulan bu yeni cephe, Çin'de, Habeşistan'da, Yunanistan'da ve diğer ülkelerde kendisini savunmak için silaha davranmıştı. Sovyetler, dünya barışının korunması için batı demokrasilerini anti-faşist bir ittifak kurulması için ne kadar zorladıysa bir sonuç alamadı ve bunun üzerine 21 Ağustos 1939'da Almanya ile bir saldırmazlık paktı imzalamak zorunda kaldı.

Hitler orduları bir kaç haftalık savaştan sonra Büyük Britanya, Fransız ve Belçika ordularını kanala doğru sürerken Hitler, büyük futuhatının ikinci perdesini sahneye koyuyordu. 21 Temmuz 1941'de Sovyetler Birliği'ne karşı taarruz başladı. Başlangıcından beri emperyalist bir hareket olarak gelişen savaş, Sovyetler Birliği'ne saldırılmasıyla birlikte karakterini değiştirdi. İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin itibarlarını yitirmesi ve askeri bakımdan yenilmesi üzerine «halk kuvvetleri» savaşın hakim unsurları durumuna geldi. 7 Aralık 1941'de de Amerika İkinci Dünya savaşı'na katılmak zorunda kaldı. Birleşik Amerika, Avrupa'da da hava bombardımanları ve malzeme yardımı ile savaşa katılmakla beraber esas kuvvetlerini Japonya'ya karşı kullanıyordu. Faşist kuvvetlerin belkemiğini teşkil eden Nazi Almanyası'nın mağlup edilmesinde başlıca görev, Sovyetler Birliği'ne düştü...

Faşist kuvvetlerin büyük askeri harekâtı sırasında, Avrupa ve Asya'da sendikacılığın da tamamen ortadan kaldırılması gayesi güdülmüyordu. Nitekim Avrupa'da nötr kalabilen İsviçre ve İsveç ile Hitler'in müttefiki olduğu halde sosyal demokrat kuruluşlara tolerans gösterilen Finlandiya hariç bütün Avrupa ülkelerinde sendikacılık yasaklanmıştı. Sovyetler Birliği'nin faşist kuvvetler tarafından işgal edilen geniş endüstri bölgelerinde de sendikalar derhal kapatılıyordu. Japonlar da, Filipinler, Endonezya ve diğer Asya ülkelerinde sendikacılığı yasaklamışlardı.

Fransız CGT'nin âkıbeti, faşizmin işçilere neler getireceğini açıklıkla ortaya koyuyordu. Hitler, orduları tarafından zaptedilen Fransa topraklarında sendikacılığı derhal tasfiye ediyordu. 1940'da kurulan peyk Vichy Hükümeti ise, CGT'yi resmen kapatarak 800 Bin üyesini başıboş bıraktı. 1941 Ekim'inde kukla hükümet, Chart du Travail'ı yayınlarak bütün işçilerin mecburî üye olacakları, grev tanımayan ve geniş hükümet kontrolüne tâbi olan faşist bir işçi birliği kurdu. Birlik bir süre için, eski bir sendikalist nazariyeci olan Hubert Lagardelle tarafından yönetildi.

Savaş sırasında faşistler yaşama şartlarını kısa zamanda ağırlaştırdılar ve tahammül edilmez çalışma şartları koydular. Nazi işgalindeki ülkelerde çalışan insanlar köle durumuna düşürülmüşlerdi. Kuczynski, «Naziler gir-

dikleri ülkelerde işçiler için iki bin yıl öncesinin çalışma şartlarını geri getirdiler» demektedir. Çalışma süresi haftada 100 saate kadar uzatıldı. Ücretler açlık yaratacak seviyelere düşürüldü ve her türlü kültürel eylemler yasaklandı. Bu, savaş sırasında Naziler tarafından hükmedilen 300 Milyon insanın kaderiydi.

Nazileştirilen Avrupa'nın bir çok kısımlarında işçiler mümkün olduğu kadar yeniden organize olmağa çalışıyorlardı. Yeraltı kuruluşları, iskelet halindeki organizasyonlar, siyasal partilerle ve gittikçe gelişen genel mukavemet hareketiyle temasta idi. Bir çok illegal hareketlere, Nazilere karşı grevlere, sabotajlara girişiyorlardı. 1938'den 1940'a kadar Fransa'nın üretimi yüzde 50 oranında düşüş kaydetti. Fransa'da CGT 1943'de beş reformist ve üç komünistten kurulu merkez komitesi ile yeniden faaliyete geçti. 1944 yılında bütün Fransa'yı büyük bir grev dalgası sardı. Bu mücadelede bir çok sendika liderleri, Semard (Demiryolları), Grenet (kâğıt,) Vercrus (tekstil), Michel (deri), Poulemarche (kimya), Naziler tarafından idam edilerek hayatlarını bu mücadelede kaybettiler. CGT üyelerinden bir çoğu kurşuna dizildi. 2,5 Milyon'a yakın Fransız işçisi esir gibi çalıştırılmak üzere Fransa'dan Almanya'ya sürüldü.

İtalya'da da sendikalar kahramanca yeraltı mukavemetine girişmişlerdi. 1928'da Mussolini tarafından dağıtıldıktan sonra yeniden kurulan CGL, 1940'da yeniden yıkılıyordu. İtalyan mukavemet hareketi 1943'te büyük güç kazanarak 1944-45 yıllarında silahlı ayaklanmaya doğru büyük genel grevler organize etti.

Sovyetler Birliği, Bulgaristan, Yunanistan Yugoslavya, Polonya, Çekoslovakya, Norveç ve Avrupa'nın diğer işgal altındaki ülkelerinde de sendikacıların yeraltı faaliyetleri zaferin kazanılmasında büyük rol oynadı. Japonya'da da kan dökülmesine aldırmadan işçiler sayısız grevlere giriştiler; Filipinler, Endonezya ve diğer Asya ülkelerinde aynı şekilde mukavemet hareketleri görüldü. Çin savaşında da demokratik sendikalar önemli bir faktör olarak ortaya çıktı.

İkinci Dünya Savaşı'nda işçi sınıfı faşist kuvvetlerin bir an önce mağlup edilmesi için bütün dünyada tarihi bir mücadele gösterdi. İngiltere'de İşçi Partisi, Muhafazakâr Parti ile koalisyon kurarak faşistlere karşı mücadelede resmen görev aldı. 1938 - 1944 yılları arasında kadın işçilerin sayısı bir misli artarken, sendika üyelerinin sayısı da 7 Milyon'a ulaştı.

Pearl Harbour baskını yapıncaya kadar, Amerika'da sendikalar da, Amerikan halkıyla birlikte, faşizme karşı savaşın malzeme ve cephane ile desteklenmesi, fakat Amerika'nın fiilen savaşa karışmaması görüşünü benimsemişti.

Savaşa 7 Aralık 1941'de fiilen girildikten sonra, İngiltere'de olduğu gibi, Amerika'da da işçilerle işletmeler üretimi kontrol ve idare etmek üzere müşterek komiteler kurdular. Bu arada, savaş süresince grev yapılmaması konusunda anlaşmaya varıldı. Bu anlaşma genellikle uygulandı ise de, Maden İşçileri Sendikası Başkanı John L. Lewis, ücret artışı sağlamak üzere bir kaç grev düzenleyerek bu anlaşmayı bozdu. Gerçekten de,

YIRMİSEKİZ

ücretlerin dondurulması, fiyatların ise tam kontrol altına alınmaması sebebiyle işverenler büyük kazançlar sağlıyorlar, buna karşılık işçiler çok düşük ücretlerle çalışıyorlardı. Nitekim 1939'da yüzde 3.1 olan net kazançlar, 1944 yılında yüzde 6.4'e ulaşmıştı. Savaş süresince sendikalar da büyük gelişme kaydettiler; 1940'tan 1945'e kadar AFL'nin üye sayısı 4.247.443'ten 6.931.221'e, CIO'nun üye sayısı ise 3.810.318'den 5.500.000'e yükseldi.

Siyasal bakımdan sendikalar savaş sırasında Roosevelt Hükümeti içinde koalisyonla girebilecek kadar güçlüydüler. Ancak Başkan Roosevelt, bu hareketin bir İşçi Partisi kurulmasına yol açabileceğini düşünerek böyle bir teklifte bulunmaktan kaçındı, muhafazakâr sendika liderleri de aynı endişelerle, böyle bir düşüncenin üzerinde pek durmadılar, Roosevelt'in başkanlığında kurulan «Combined Labor Victory Committee»de görev almakla yetindiler, AFL'den üç, CIO'dan üç, RR sendikalarından bir üyenin iştirakiyle kurulan bu komite de, biçimsel bir kuruluştan ileri gidemedi.

Sovyetler Birliği'nde sendikalar, savaşın yönetiminde, diğer ülkelere göre daha büyük rol oynadılar. Sendikalar bir çok hükümet organlarında temsil edilmekle kalmayıp savaş ekonomisinin düzenlenmesinde de söz sahibi idiler. Ağır endüstri tesislerinin, Alman işgaline uğrayan bölgelerden Rusya'nın içlerine kısa zamanda nakledilmesinde de sendikalar, büyük başarı gösterdiler. Sovyet sendikalarının o zamanki sloganı «Her şey cephe için» idi.

Sovyet sendikaları, aynı zamanda, çalışan halka gıda, yakıt, mesken, giyecek v.s. dağıtımının adil şekilde yapılmasıyla da görevlendirilmişlerdi.

Büyük Britanya, Birleşik Amerika ve Sovyetler Birliği'nin dışında, Britanya'nın dominyonları olan Kanada, Avusturalya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika'da da savaş sırasında sendikacılık hareketi legal olarak yürütülebilmisti. Hindistan'da ise Gandhi ve Nehru'nun başarılı bir savaş politikası yürütememelerine karşın Hint Sendikalar Kongresi dünya halklarının savaşını bütün gücüyle destekledi. Latin Amerika'da bütün ülkeler mihver devletleriyle diplomatik ilişkilerini kestiler, Latin Amerika İşçi Konfederasyonu (CTAL) da anti-faşist bir politikayı sonuna kadar başarıyla yürüttü.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amsterdam Enternasyonalı (IFTU) önemli bir faaliyet göstermedi. Bunun üzerine, Sovyet sendikaları, savaş gereklerine uygun şekilde uluslararası bir işçi birliği sağlamak üzere harekete geçti. Britanya Sendikalar Kongresi 1941 Eylül'ünde bir «İngiliz - Sovyet Sendika Komitesi» kurulmasını kabul etti ve komitenin ilk toplantısı aynı yılın Ekim'inde Moskova'da yapıldı. Amerikan işçi kuruluşu AFL'yi de bu komiteye dahil etmek üzere İngiliz sendikacısı Walter Citrine Birleşik Amerika'ya gittiyse de 1942 Mayıs'ında AFL bu teklifi reddetti ve 1943 Şubat'ında yalnız İngiliz sendikalarını ve AFL'i bünyesine alan «Anglo-Amerikan Sendikalar Komitesi» kuruldu.

Böylece, savaş sonrasında dünya işçi hareketinde patlak verecek olan büyük bölünmenin tohumları atılmış oluyordu.

TÜRK DEVRİMİNİN İDEOLOJİSİ

Emin Türk Eliçin

BÖLÜM III

SIRA NO. 2

Yazı dizimizin son bölümüne, 6 - Ok ilkelelerini birer birer inceleyip bir «sonuç» yazısıyla birleştirmek istediğimiz final bölümüne geldik. Ama bu işe girişmeden önce, Devrimin değişmez temelleri olarak, ancak 1931 parti kurultayında onaylanıp sonra anayasaya da sokulan işbu ilkeleri hazırlayan sosyal, psikolojik ve ideolojik ortama yeniden bir göz atmamız gerekiyor.

Yaşlılarımız «Osmanlıdan tüm harap devraldığımız vatani 10 yılda demir ağlarla örüp üstünde 15 milyonluk genç ve dinç bir halk yaratmış olmakla öğündüğümüz» günleri anımsasınlar. Büyük önderin ağzından «zeki, çalışkan türk milletinin en kısa zamanda medeni milletlerin ön safına ulaştırılacağı»-vaadinin duyulduğu günleri.

Demekki ozamanlar batılılaşp uygarlaşmamızın başlıca önşartlarının yerine getirildiğine, artık tamamlanmış reformlarla en çetin dönemi aşıldığına, geriye yoksulluğumuzu devletçi bir kalkınma planı ile yenip uygarlık nimetlerini halk yığınlarına doğru yaymaktan başka yapılacak şey kalmadığına gerçekten inanılıyordu, şefin ağzından halka yeniden vadedilen bu idi. Eğer devletçe yönetilecek ekonomik kalkınma çabasına koşut olarak Devrimin 6 - Ok halinde bayraklaştırılan ilkelerine bağlı kalınırsa, diyelim bir kuşak sonra, işte şimdi yaşamakta olduğumuz şu 1960 yıllarında, Türk Ulusunu iyice batılılaşmış, her bakımdan medeni milletlerin arasına karışmış olarak görecektik. - Niçin göremedik?

Diye soracak olsanız hayli çeşitli cevaplar alırsınız. Ama biz tipik olanlarını kısaca belirtelim. Eski ve Yeni Kadro'cularımız şöyle diyeceklerdir: «Çünkü Atatürkün yönergesine uyulmadı, Devrim-İlkeleri giderek kuşa benzetildi. Hele İkinci Cihan savaşından sonra serbest seçimli, çokpartili demokrasi düzeni kurulunca iktidarda kalmak yada oraya çıkmak politikacıların başlıca kaygısı haline geldiğinden seçmen yığınlarının hoşuna gitmek için bir tavizcilik yarışıldı. başladı ve bu sayede iktidar-koltuğuna oturan Demokrat Parti tavizçilikte büsbütün ipin ucunu kaçırdı.»

— Peki, neden oldu bu iş? Tavizçilikle feda edilen Devrim ilkeleri yada Atatürk reformları halka karşı ve halkın zararına mı yapılmıştı, seçmen yığınları neden o ilkelere kıyanlara oy veriyor? Yok, o ilkeler halkın zararına değildiyse, hükümetin başında da ta 1950-yedeğin Atatürk'ün en

yakın arkadaşı İnönü bulunduğuna, halkın başında da 6 - Oklu kendi partisi bulunduğuna göre, o «sakim taviz yoluna» niçin girildi? diye sorsanız KADRO'cu aydın belki susmaz ama söylediği şeyler bulanık, anlaşılmaz olur, Avrupa'lıların deyişine latincesi orda biter.

Resmi ağızlara, özellikle CHP ilerigelenlerine sorsanız «Atatürk'ün vadini yerine getirdik,» diyeceklerdir, «fıkarahgımız biryana bırakılırsa uygarlıkça, kültürce Avrupalı olduk işte. Yalnız Birleşmiş Milletlerin değil, Hür Dünyanın, yani Batı Uygarlığı ailesinin yarattığı askeri, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel bütün örgütlerin içindeyiz. Ortak Pazar yoluyla yakında Avrupa Birleşik Devletlerinin de üyesi olacağız. İçeri bakarsak yalnız günlük yaşayışımızla değil, devlet kuruluşumuz (Anayasamız), hukuk, kültür ve eğitim kurumlarımız, dünya-görüşümüz, demokrasi ideallerimiz ve nihayet dışpolitikamızla Batı-Uluslarının yanında, arasındayız. İktisat bilginlerinin bizi «Azgelişmişler» arasında saymaları bir başka ölçüye göredir. Milli geli rhesabıyla azgelişmiş olmak başka şeydir, Avrupa uygarlığından olmak başka şey! Şimdilik fıkaraya da olsak yine Avrupalı, yine Batılıyız. Avrupa ülkeleri hep şimdiki gibi zengin değillerdi ya. Bugün yoksul olan yarın zenginleşebilir...»

Aynı soruyu 1950 sonrası politikacılarına yöneltseniz işi yalnız partilerden alır. Atatürk'ü görmezden gelerek bütün kabahati CHP'nin dar ve kısır DEVLETÇİLİĞİNE yükletir, Türkiye'nin kendi zamanlarındaki hızlı gelişmesini de Menderes ve ekibinin o dar, kısır, bürokrat devletçiliği biryana bırakıp özel sektör ile ve daha önemlisi güçlü yabancı sermayenin Türkiye'de yatırım yapmasına imkân hazırlamakla sağladığını söylerdi. Aynı adama şimdi raslarsanız «Tam nurlu ufuklara doğru kanat açtığımız sırada 27 Mayıs komplosuna uğrayıp yere düştük!» diye içini çekecek yada dışını gıcırdatacaktır.

Bu cevapların hiçbirisi bilim ölçüleriyle yeterli açıklamalar değildir. Şüphesiz, ama Türkiye'nin kalkınma ve batılaşma çabasında geçtiği aşamalara uymakta ve onların yetersiz ideolojik ifadeleri olmaktadır.

Bu yarım ifadeleri karşılık düştükleri aşamalara yada dönemlere göre biz bütünleyelim ve kısaca sıralıyalım:

1. Klasik yada resmi Kemalizm:

Osmanlı — İslam kültürüyle Batı uygarlığını bağdaştırma denemesi demek olan TANZİMATÇILIK'dan kesin olarak vazgeçip Batı'yı olduğu gibi, teknik, ekonomik, kültürel bütün varlığıyla benimsemek kararı. Bu görüş ve tutuma göre Batı herşeyiyle iyidir, ekonomik-sosyal düzenleri, politik rejimleri, bilim ve felsefesi... Herşeyiyle! Onun biricik kötülüğü saldırgan olmasında ve bizi devlet olarak ortadan kaldırmak istemiş olmasındadır. O yüzden emperyalizme düşmanız, ama emperyalizmin arkasında kapitalizm denilen ekonomik düzen bulunduğunun ya pek farkında

değiliz yada bize dokunmamak şartıyla onu da onaylamakta, beğenmekteyiz. Atatürk Devrimleri üstüne bunca edebiyat yapıldığı halde rejim tartışmalarına pek girişilmemesi, kısa KADRO dönemi sayılmazsa, bu yasağın ta 27 Mayıs'a kadar sürmesi yalnız solcu akımlardan korkulduğu için değil, biraz da bilgisizliğin verdiği aşağılık kompleksindendir. Milli burjuvazinin bugünkü kafa züğürtlüğü yine aynı kompleksle ilgilidir. Atatürk'ün çoktan unutulmuş birkaç cümlesini yakalayıp ondan yanlış ahkâm çıkaran bugünkü toplumcu aydınların iddiasına aykırı olarak Devrim literatürümüzün hiçbir durağında ciddi bir kapitalizm düşmanlığı görülmemiştir. Nasıl CHP'nin DEVLETÇİLİĞİ hiçbir antikapitalist yöne ve eğitime kanıt değilse onun bir bölüntüsünden başka birşey olmıyan DP de sözde liberal-kapitalist politikasıyla DEVLETÇİLİK düşmanı değildir. Onun için bu iki partiyi aynı ideolojik kampta saymak zorundayız. Laiklik konusunda takındıkları azçok farklı tutum dahi onları kardeş olmaktan ayırmaz.

2. İktisadi Devletçilik açısından Kemalizm.

Tarihin olgunluk çağlarını, özellikle Feodalizmi, yaşamadan kendini ansızın 20. Yüzyılın içinde bulan yeni Türkiye devleti çağdaş uygarlığa ancak sıkı devletçi bir kapitalizm yolundan ulaşabilirdi. KEMALİZM'in tarihsel misyonu (En iyisi A.H. Başar'ın gösterdiği yoldan giderek) milli türk burjuvazisini yetiştirmektir. Madem ki Batı uygarlığını kayıtsız şartsız benimsemiye karar vermiştik, o halde bizde olmıyan yada daha emekleme çağında bulunan sınıfını biran önce yetiştirmeliydik, çünkü Batı uygarlığı demek burjuvazinin yarattığı maddi - manevi kültürün tamamı demektir. Burjuva sınıfı olmıyan bir toplum dünyada Batı uygarlığını alamazdı. Burjuva yaratmadan batılı olmak iddiası hem gülünçtü, hem de olanaksız! Devletçilik burjuva sınıfının bulunduğu yada yetesiye geliştiği ülkelerde kötü birşeydi, profesyonel politikacılar asla ekonomik hayatı yönetemezlerdi, onun için devletçilik burjuvazi büyüyüp kendine yeter hale gelir gelmez sona ermeliydi.

3 — KADROCU Kemalizmi:

Kapitalist burjuva çağı eskimiştir, doğup büyüdüğü Avrupada bile çökmektedir. Onu olduğu gibi almıya çalışmak, mümkün olsa bile, doğru değildir. Kemalizmin tarihsel misyonu sınıf kavgaları ve milletler-arası çatışmalarla, emperyalizmin çeşitli hastalıklarıyla sarsılmakta olan bir ekonomik düzeni olduğu gibi Türkiye'ye aktarmak değildir. Batı uygarlığı bugünkü ekonomik rejiminden ayrılabilir ve ayrılmalıdır. Atatürk ve arkadaşları devrimci bir ideoloji çevresinde sıkı bir «KADRO» teşkil ettik-

lerine göre bu amacı kolayca gerçekleştirebilirler. Devletçilik, planlı kalkınma yolu bunun için seçilmiştir.

4 — YÖNCÜ Kemalizm:

Türk Devrimi kurtuluş savaşı kahramanının «Sınıfsız toplum» anlamına kullandığı Halkçılık ilkesiyle Batıcı, ama antikapitalist, hiçdeğilse kapitalist-olmayan bir gelişme-kalkınma yönü tutturmuştu. Ama o yönde devam edilemedi. Atatürk öldükten sonra ve İkinci Cihan Savaşından kapitalist batı devletleri, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, sosyalist kamp dışındaki bütün dünyaya hükmedecek hale gelince Türkiye kendini, - kuzey komşusundan da kuşkulananarak -, onların kucağına atmıştır. Bu ona eski antiemperyalist eğilimini bile unutturmuş, kapitalist rejimi kesin olarak benimsedikten başka, emperyalist devletlerin dünya politikasını da destekler olmuştur. Türk burjuvazisi yeni dostlarından yalnız Sovyet blokuna karşı Türkiyenin savunulmasını değil, yapacağı cömertçe yardımlarla kapitalizmi Türkiyede geliştirmesini de beklemekte idi. Oysa bu sınıf körlüğünden ilerigelen bir yanlış tutumdur, pirince giderken evdeki bulgurdan olmak, yağmurdan kaçarken doluya tutulmaktır - bunca güçle kazanılmış olan, Kemalizmin de temel-taşı sayılan bağımsızlık ve ulusal egemenlik haklarımızı da feda etmek demektir. Olan oldu, zararın neresinden dönülse kârdır. Şimdi yapılacak şey yine Atatürk'e, onun tasarladığı biçimdeki halkçılık ve devletçiliğe dönmek olmalıdır. Yeni-emperyalistlerin elinden bağımsızlık ve egemenlik haklarımızı zorla koparmalı ve bu kez, geçmişin acı derslerinden de yararlanarak, türk toplumunu sosyalist yoldan kalkındırıp uygarlaştırmalıdır.

YÖNCÜ Kemalizm akımına - giderek belki de BERKESÇİLİK adını alacak olan - bir yeni kol katılmıştır. Prof. Niyazi Berkes YÖN'cülüğün ekonomik tezine pek yeni birşey katmış sayılmazsa da, Kemalizmi alabildiğine genişletip geliştirerek, ondan sosyal ve kültürel bütün alanları kavrayan pan-kemalist bir felsefe, bir dünya görüşü çıkarmak istemiştir. Bu denemenin tarihsel gerçeklere ne derece uygun düştüğü, sağlam ve tutarlı bir dünya-görüşü olup olmadığı tartışma konusu yapılabilir, ama sayın Profösör'ün şimdiki kimsenin dokunmadığı birçok noktalarda kendisine özgü görüşler ve düşünceler getirdiği şüphesizdir. Yöncülüğü böyle sine besleyip zenginleştirdiğinden dolayı baş YÖN'cüyü haklı olarak çok sevindirmiştir.

Cumhuriyet tarihinin düşünce akımları aşağı-yukarı bu dört kategoride toplanabilir.

Dikkat edilirse bunlardan ilk ikisi birbirine, son ikisi de birbirine yakındır. Birinci grupta, Kemalist devletten bugün yaşamakta olan kapitalist-burjuva demokrasisine giden yolu bulmasını ve milletin bütün gücünü bu uğurda harcamasını istemektedir. Ona göre batılılaşmak-uygarlaşmak bi-

zım için ancak şu anlama gelebilir: Devletçi-kapitalizm yolundan kalkındırılmış burjuva-demokratik bir Türkiye.

Kadrocu ve Yöncü Kemalizm görüşünün temelinde yatmakta olan ortak düşünce ise, türkiyeyi eskimiş ve gittikçe daha da eskiyecek olan hasta kapitalizm yolundan değil, dünyanın gittikçe daha açık olarak seçmekte bulunduğu sosyalizm yolundan kalkındırmak ve çağdaş uygarlığa kavuşturmadır. Birinci gurupun kanısına aykırı olarak burada çağdaş uygarlık = Batı uygarlığı demek değildir.

Daha geniş bir açıdan bakılırsa bu her dört akımı pan-kemalist bir devletçilik felsefesi içinde birleştirmek te mümkündür. Yani bunların hepsi devlet gücünü (siyasi iktidarı) elinde tutan bilinçli, azimli bir aydınlar kadrosunun şu yada bu yoldan topluma istediği yönü verebileceği, onu kendi seçtiği herhangi bir toplumsal amaca götürebileceği inancını paylaşmaktadırlar.

Biz bu düşünceye katılmıyor ve geçen yazıda belirttiğimiz ve gittikçe daha iyi de göstereceğimiz gibi **kadrocu kemalizm** anlayışlarından hiçbirine hak veremiyoruz. Bu bizim gelenegimize uygun idealist tarih görüşünün yeni şartlara bir uyarlaması olup hem bilimsel sosyalizmin ana ilkelerine aykırıdır, hem de bize hiçbir faydası dokunamaz. Tam tersine, çürük tahtaya basmakta inat etmek her zaman İnönü'lerin şamarına enseyi açık tutmak demektir. Tarihin insan iradesinden bağımsız işleyen yasaları ya vardır ya yoktur. Hem vardır demek, hem de Kadrocu olmak elde değildir, bu yine sayın İnönü'nün dediği gibi, armutla elmayı birlikte saymaya benzer.

Şimdi yine gerilere, CHP'nin kurulduğu yıllara dönelim.

Geçen yazı ile çok ayrıntılı olarak anlattığımız tarihsel durumda Türkiye devrimci rejimi sayesinde ve bilinen dünya kapitalizmi şartları içinde kalkınacak, batılaşacak, uygarlaşacaktı. Bağımsız ulusal devletini kurmuş ve içerde eskiden kalma zincirlerini kopararak kayıtsız-şartsız halk egemenliğini (özgürlüğünü) elde etmiş olan Türk Ulusu gerçekten çetin ve başardığı takdirde dünyaya örnek olması tabii bir tarih ödevi karşısında bulunuyordu.

Kurtuluş savaşından parlak şan aylarıyla çıkmış liderler bu iki başlı çetin ödevi yalnız iyi anlamış gözüküyorlar, kısa zamanda varılacak bir amaç da sayıyorlardı. Elbet bir bildikleri vardı, ona göre tasarlanmış planları, programları bulunmalıydı. Bir ayağı günün Türkiyesinde bulunacak, öbür ayağı «Batı Uygarlığı» denilen manevi kıyıya atılacak bir köprü tasarlanmış olacaktı. Bütün gözler umutla, güvenle onlara çevrilmişti ve harekete geçmek için dudaklarının ve parmaklarının bir işaretini bekliyordu. Sarayı ve Babıâlisini teokratik Osmanlı devleti yıkıldıktan ve bir avuç besleme aydını sındırıldıktan sonra Batı yönü hiç engelsiz görünüyordu. Başkanlığı aynı ulu önderin üzerinde bulunan Cumhuriyet Halk Partisi

kurulmuş ve tüm halkın politik eğitim ve güdümünü üstüne almıştı. «Türkiyeyi tam anlamıyla çağdaş bir devlet yapacak olan» uygarlık savaşı başlayabilirdi.

Biz bugünkü sivri aklımız ve bunca görgü edinmiş gözlerimizle o zamana bakınca şöyle düşünürüz:

Eh, madem ki köprünün yeri ve iki kıyının niteliği biliniyordu, ohalde çağrılacak bilim ve teknik personeline, usta mühendis ve mimarlara projeler yaptırılmalı, biryandan da köprüde kullanılacak material biriktirmeye başlanmalıydı. Bu materyalin bilim ölçüleriyle değerlendirilmesi ve inşacı işçilerin yetiştirilmesi de gerekirdi. Devrimci tek halk partisi sonra disiplinli bir çalışma düzeni kuracak, yapılan işi adım adım izliyecek ve iyi bir mütaahhit gibi tam zamanında bitirecekti.

Avrupa'dan uzman, danışman filan da getirilebilirdi ama sermaye ve materyal hep içerden, türk toprağından bulunup çıkarılacaktı, demekki bu yurdun canlı cansız bütün kaynakları bilinmeli, rakamlarla değerlendirilmeli ve hazır planlara göre herşey yerli yerinde işe sokulmalıydı.

Ama, tuhaf şey, bu cinsten hiçbir çalışma görülmüyor, yalnız Büyük Millet Meclisinde gürültülü tartışmalar oluyordu. Yalnız devlet adamları ve meslekten politikacılar komisyonlarda çalışarak bu işi başarabilirler miydi? Osmanlı hükümetleri herşeyi böyle tepeden, devlet ve hükümet eliyle yapmaya kalktıkları için değil mi ki devlet ve toplum hayatında birşey «tanzim» edememişlerdi?» Onların birşey tanzim edememeleri kapitülasyonlar ve teokratik devlet düzeninin doğurduğu engellerden ileri gelmişti, bizim elimizi kolumuzu bağlayan birşey olmadığından onların yapamadığını biz yaparız,» denilebilir miydi? Avrupa bilim ve teknik üstüne kurulmuştu ve bu kuruluş bir ekonomik düzene ve çıkarlarıyla o düzene sınıksız bağlı sosyal güçlere, sınıflara dayanıyordu. Bu sosyal güçler vesınıflar kendilerini hesaba katmayan bir politikacı grupuna, bir yönetici kadroya öyle canının istediğini yaptırmazlardı. Bizde hem de bir Devrim sözkonusu olduğuna göre kimdi, hangisiydi toplumda bu devrimci değişiklikleri tutup benimsiyecek, gerekirse silahla savunacak güçler, sınıflar? Türkiyede sınıflar yoktur, hepsi çıkarları bir olan tüm halktan ibarettir demekle iş biter, yani kurtuluş savaşında düşmanı yurttan koğma amacında sağlanan birlik geçimsel düzeni kökten değiştirmesi sakınılmaz olan bir devrim hareketinde de sağlanabilir miydi? Bu soruları ne soran, ne de onlara cevap arıyan vardı...

Bütün bu sorunların şimdi bizim kafamızdan doğduğunu, ozamanlar bunların en işlek hayalhanelere bile uğrıyamıyacağını genç okuyucular bile sezmektedirler sanırım. Ama biz bu fantaziye yine de devam edelim, faydası sonra görülecektir:

Kurtuluş savaşı kahramanlarının omuzları üstündeki şanlı başların içinde hâlâ halkı, ulusu yalnız vergi ve asker toplanan bir kuru ve pasif kalabalık sayan, devleti, hükümeti, yönetici memur sınıfını herşey sanan Osmanlı zihniyeti mi yaşıyordu yoksa? Sonradan birçoklarının diyeceği gibi, kurtuluş savaşını yapan da, sözde kesin olarak batılılaşma kararı ve-

rip bilinen soya reformları üstünkörü uygulayan da hep Osmanlı «kapıkulu sınıfı» mıydı? Gerek birinci, gerek ikinci dönemde millet, halk o sınıfın elinde bir avuç, bir ham madde mi olmuştu? Mustafa Kemal ve İsmet Paşalar Ankara'ya göçmüş birer osmanlı veziri miydiler? Değilse bu elyordamıyla devrimcilik ne oluyordu? Yoksa o basit kanun değiştirmelerini gerçekten devrim mi sanıyorlardı?

Fantazi bu ya - Sorularımızı sürdürelim bakalım bizi nerelere götürür?

Ne biliyorlardı o kahraman başbuğlar kendi ülkeleri üstüne - Harap bir vatan devralmış olmaktan gayri? Ne biliyorlardı bu ateşli Batı-severler Batı-Uygarlığı üstüne? — Onun imrenilecek birşey olduğundan gayri?.. Hele onun ekonomik düzenleri ve politik rejimleri üstüne? Bize saldırdığı, bizi bağımsız devlet olarak yaşamıya bırakmak istemediği için kapitalizm, emperyalizm gibi heyûlâlara düşman olmuş, onlara söğüp saymıştık, ama o amansız kapitalizm ve emperyalizmin ne olduğunu, kökünde yatan güçleri biliyor muyduk? Batı uygarlığı diye imrenip almak istediğimiz şey bunların içinde mi, yoksa dışında mıydı? Batı uygarlığını alırken onlar birlikte mi gelecekti, yoksa gümrük kapılarından geri mi çevrilecekti?

O zamanlar kimsenin kafasında böyle problemler yoktu ama, biz bugünkü sivri aklımızla onları birbiri ardına sıralıyor ve iddia ediyoruz ki: Bunların açıkça cevabı verilmedikçe bir batılılaşma-uygarlaşma ve bir kalkınma, planı asla yapılamaz, dolayısıyla bir Devrim-İdeolojisi de yaratılamazdı. İdeoloji yaratılamayınca da bütün sosyolojik kavramlar birbirine karıştırılır. devrim derken statüko, halk derken sınıfsız millet, parti derken ilerici gerici bütün toplum güçlerini içine alan bir siyasal torba, hukuk derken Avrupanın her tarlasından bir kesek alınarak kurulan tutarsız, uyumsuz bir düzen, devletçilik derken hükümetçilik... anlaşılırdı. Bu anlayış da bir toplumu bir çağdan başka bir çağa götürmek şöyle dursun, yerinden bile kımıldatamazdı. 40 yıllık Cumhuriyet tarihinden sonra bir de bakardık, şaşkın bir kaplumbağa gibi hep aynı tarlanın içinde dönüp dolaşıyoruz...

Peki, bu sivri aklımızla bir de şöyle soralım: Ozamanki yönetici sınıf, liderler ekibi, bu soruları şimdi bizim sorduğumuz gibi sormayı bilselerdi, hatta doğru cevaplandırsalardı Türkiye'yi bugün anladığımız biçimde kalkındırıp batılaştırmış olurlar mıydı? Bugün «az gelişmiş» denilen yarıdünyanın ortaklaşa dâvası olan bu çetin problemi çözmek, çözümlemek o yılların iç ve dış koşulları içindeki Türkiye'nin kendi başına kıvrılabileceği bir iş miydi? Bizce hayır! Ama bu ayrıca tartışılması gerekli bir konudur. Birçok değerli aydınlarımız şimdi bu konuyu 1920-lerin Türkiyesi için değilse bile 1960-ların Türkiyesi için başarıyla tartışıyorlar. Biz ilerdeki yazılarda aynı soruna yine değinecek, zamanın liderler kadrosunda bu bilgi ve bilinç bulunsaydı Türkiyeyi gerçekten amaca ulaştırmış olurlar mıydı, sorusuna cevap arıyacağız. Burada bizi ilgilendiren nokta, dediğimiz gibi, böyle bir bilgi ve bilinç sermayesi olmadan aydınlık bir ideoloji yara-

tılamıyacağıdır. Nitekim öyle olmuş, 6-Ok ilkeleri bir de anayasaya sokulup tabulaştırılınca, zaten düşünce özgürlüğü tanımayan Türkiyede, düşünsel hayat funda bile yetiştirmiyen bir çöl haline gelmiştir.

İlk Cumhuriyet yıllarının biz öğrenci gençleri ders kitabı bile bulamaz, hocalarımızın ağzından not tutmak zorunda kalırdık, bütün bilgilerimizi sarı defter yapraklarını dolduran o yarımyamalak notlardan edindik. Bütün tarih bilgimiz Ahmet Refik ve Ali Reşat beylerin kitaplarında, coğrafya bilgimiz Faik Sabri beyin kitabında okuduklarımızdan ibaretti. Hele ekonomi ve sosyoloji üstüne hemen hiçbirşey okunmazdı, zaten bu dersleri okutacak hoca bile bulunmazdı. Politikacı aydınların Osmanlı yüksek okullarından getirdikleri bilgi dağarcığında daha değerli birşeyler bulunacağını sanır mısınız? Kendi kendilerine okuyup öğrenmek için vakit ve fırsat ta bulmuş değillerdi, çünkü en verimli gençlik yıllarını kavga, gürültü içinde geçirmişlerdi.

Ellerinde siyasi iktidar bulunan aydınların kafalarını daha da bulanıran birşey varsa o da ayrıca bilmediklerini de bilmemeleri idi.

Türkiye üstüne bilgi sermyemiz işte öylesine kıttı ve bu da yurdumuzun maddi yoksulluğuna uygun düşüyordu. Nevarki bu oldukça zararsız, masum bir bilgi fukaralığı idi. Asıl zararlı, zehirli bilgisizliğimiz Avrupa ve Batı uygarlığı üzerine olandı; çünkü Batı uygarlığı ile ilgili herşeyi bildiğimizi sanıyorduk. Gerek politika alanında, gerek medrese bozuntusu akademik kurumlarda görevli aydınlarımız Avrupayı, bizi yüzyıllardan beri eze boza bu hallere düşürmüş olan o korkunç «Batı uygarlığını» maddi manevi bütün güçleriyle çok iyi bildikleri inancında idiler. Eğer şimdi yedek onu alamadık, edinemedikse bütün kabahat bizde, yani ona karşı direnmiye, dayanmıya çalışmamızda idi. Ne direnecek, ne de Tanzimatçılar gibi yarım «İslahat» tedbirleriyle kaza savuşturacak yerde, sırası gelince, Japonlar gibi kucağımızı birden ona açsaydık çoktan işi pişirmiş, ondan çoluk-çocuk bile edinmiş olurduk. Yalnız Japonlar mı? Daha dün Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan Balkan milletleri ne çabuk ilerlemişler, uygar batı ulusları arasına katılıp gitmişlerdi! Şimdi biz de aynı hevesle yola çıkarsak çok geçmez, liderlerin gösterdiği yüce amaca ulaşırdık. Dumlupınar'ı nasıl başbuğlarımızın komutasında milletçe ordulaşarak kazandıksa, şimdi de aynı önderlerin yönettiği CHP içinde «Nur ordusu, medeniyet ordusu» haline gelerek bu sivil savaşı da kazanacaktık. Bizden daha ileri olmalarını daha önce yola çıkmış olmalarına borçlu olan başka ulusların ardından mutlaka yetişecek, hatta önlerine geçecektik. Ve işbu kurtuluş savaşımız başdöndürücü bir hızla başladı: Atatürk Devrimleri!...

YAŞANTIYA KARIŞAN GERÇEKLER

Bu satırların yazarı osıra Ankara öğretmen okulunun üçüncü sınıfında bulunuyordu ve dersleri asıp asıp soluğu devrimci, kurucu Büyük Millet Meclisinin dinleyiciler locasında alırdı. Hızlı adımlarla Meclis kürsüsüne çıkıp ateşli nutuklar çeken sözcüleri onun kadar gergin bir dikkatle dinliyen, seyrek olarak başkanlık yerinde ve çoğu zaman kendi yaldızlı balkonunda oturup aşağıdaki tartışmaları izliyen Mustafa Kemal'i

onculayın sevgi ve hayranlıkla seyreden bir başka dinleyici var mıydı bilmem. Asık surath, kısık ve kalın sesli «Terakkiperverler»in yaptığı muhalefet konuşmalarına CHP'lilerin atak, aydınlık cevaplarını yüreği çarpa çarpa dinlerdi. Şeyh Sait isyanı dolayısıyla başlayan kızgın tartışmaları izlediği, Halit Paşanın meclis koridorunda Ali Çetinkaya'nın kurşunuyla öldürülmesi gibi olağanüstü heyecanları yaşadığı anlarda kendini Büyük Fransız Devriminin «KONVANSİYON» meclisinde sanır, kendini de bir JAKOBEN kulübü üyesi yerine koyardı. Terakkiperverler = Jirondenler, Halkpartililer = Jakobenler idi. RUHBAN'ın temsilcisi Ziya hocayı yere çalan Hamdullah Suphi Danton, İsmet Paşa Robespier, Falih Rifki Marat idi. Şimdi adlarını hatırlıyamadığı kimi genç milletvekilleri de Kamil Demulen ve Sen Jüst'ü marke ediyordu.

Ya GAZİ MUSTAFA KEMAL? Onu kimseye benzetemiyordu, daha doğrusu O büyük Fransız Devriminin yazıcı ve yapıcılarının, Napolyon da içinde, hepsine birden benziyordu. Sanki Monteskiö, Volter ve Ruso'nun; Danton Ve Robespier'in ve nihayet Napolyon'un ruhları onda birleşip göze sığmaz bir dev olmuşlardı. Tarih türk «tiërs etat» sına işte böylesine eşsiz bir başbuğ yaratmıştı. Bizde şimdi ne oluyorsa 135 yıl önce Fransa'da olandan sadece çapıyla küçüktü, yoksa dram aynı dramdı. Anayasamız da zaten «İnsan Hakları Bildirisi» nin aynı değil miydi?

1927 yılında İzmir öğretmen okulunu bitirdiğimde kendime Cumhuriyetin yetiştirdiği iliklerinedek devrim ruhuyla dolu bir kültür misyoneri, bir «Medeniyet Havarisi» gözüyle bakıyordum, (tıpkı sonra Köy Enstitülerinden çıkanlar gibi). Ben hem Devrim'in geleceği kendisine emanet edilen genç kuşaktandım, hem de «Memleketin gerçek sahibi ve efendisi» olduğu söylenen türk köylüsünün ilk aydın çocuklarından biriydim. Köylü ise benim gözümde tiërs etat'nın ta kendisiydi, çünkü millet bütününün ezici çoğunluğu köylü idi. Onun yeni Türkiyede efendi, egemen sınıf olması kadar doğal bir gerçek olamazdı. Halk Partisi köylünün partisi, Türk Devrimi köylünün demokrasi devrimiydi. Kurtuluş savaşını kazanan o, egemenliği hakeden o idi. Atatürk'ün türk milletini sınıfsız sayması da köylüden gayrisini pek önemsemeyişinden olmalıydı. Gerçi devlet organlarında ve yönetim yerlerinde daha köylü temsilcileri oturmuyordu, ama - diyordum kendi kendime, - köylü İmparatorluk şartları içinde çok ezilmiş, yüzyıllarca kara bilgisizlik içinde tutulmuş bir halk yığınıdır. Atatürk gibi bir şefin uyandırdığı savunma içgüdüleriyle kurtuluş savaşını kazanmışsa da devlet yönetecek, siyasal güce doğrudan doğruya elkoyacak durumda değildir. Her meslekten birsürü aydın yetiştirmesi, bunun için de enaz ilk-okuldan geçmiş bir kuşağın hayata atılması gerekir.

Bu ülkücü köycü demokratlığım ilk acı darbeyi İzmir öğretmen okulunu bitirdiğim 1927 yılının yazında yedi. O yaz bir seçim yılına raslamıştı. CHP-nin bizim kazaya hükmeden mutemedi kendi köyümden (hatta akrabam) Ali Ağa idi. Savaşta asker kaçaklarına ve eşkıyaya yataklık etmiş, hem hükümeti aldatmış, hem halkı soymuş tam anlamı ile bir zorba,

OTUZSEKİZ

bir mütegalibe idi. Parti adına ikinci seçmen adayı olarak gösterdiği kendi adamlarını kazandırmak için hırsla çalışıyordu. Bu zorbaya karşı çalışan iki yedek subay vardı, hem Cihan Savaşında, hem Kurtuluştaki cephe hizmeti görmüş oldukça aydın kişilerdi, halka yeni rejimin dili ile söz söylemeyi biliyorlardı. Muhafızlıkları da partiye karşı değil, zorbaya ve onun adamlarına karşı idi. Parti zorbanın yerine onları tutmuş olsa aynı çabayı göstereceklerine de Ankaradan gösterilecek milletvekili adaylarına oy vereceklerine şüphe yoktu. Seçim savaşı kızıştıkça zorbanın telaşı artıyor, cami avlularında halka şöyle bağırmaktan çekinmiyordu: «Sizin kanun dediğiniz GAZİ'nin parmağının ucundadır. O isterse anayasayı bile kaldırır. Gazinin partisi kimi aday gösterirse ona oy vereceksiniz, vermezseniz o seçim sayılmaz, bozulur!»

Buna ben dayanamayıp itiraz ettim, kimsenin kanundan üstün olamayacağını, Usulü ile yapılacak seçimleri kim kazanırsa Büyük Millet Meclisine ancak onun girebileceğini söyledim. Ağa beni azarladı ve aklımın daha böyle şeylere eremiyeceğini söyledi.

Seçim bitti ve beklendiği gibi zorbanın adamları yenildi. Herşey gözümün önünde geçmiş, kanunsuz ve usulsüz hiçbirşey olmamıştı. Ama, şaşılacak şey!, ağa seçimi hemen ertesi gün kaza merkezinde bozdurdu ve seçim yenilendi. Daha doğrusu bu sefer kaza mutemedi emekli bir Abdülhamit binbaşısının denetimi altında bir seçim oyunu oynandı. Oy puslaları sandıklara memurlarca doldurulup mühürlendi, çünkü seçmenler kendiliklerinden yeni seçimi boykot etmişlerdi. Bu orta Anadolu'da, şimdiki Nevşehir vilayeti sınırları içinde bir yerde oluyordu.

Bu şokun etkisinden şu düşünce ile kurtulmaya çalışmıştım: «Öğretmenler bilgisiz ve görgüsüz köylüyü uyandırıcıya, hiçdeğilse genç kuşağı yetiştiriciye kadar Devrim Partisi bu gerici elemanlardan da yararlanmak zorundadır, bunlar kimin arabasına binerlerse onun düdüğünü çalalar. Mustafa Kemal amacına erişinceye kadar gerektikçe derebeylerinden, hocalardan ve Şeyhlerden de yararlanmadı mı? Soyut demokrasi ilkelerini halk ve rejim için zararlı olmayacak şekilde uygulamayı becerecek, yeni Şeyh Sait ayaklanmalarına meydan vermiyecek bilgili ve bilinçli bir kuşak yetişinceye kadar böyle sözde demokratik bir geçiş dönemi yaşanacaktır...»

Öğretmenliğe Ankara'nın Çubuk kazasında başladım. Okul benim için okuma yazma öğretilen bir yer değil, çatısı altına giren bütün halk çocuklarını eşitlik ve kardeşlik ruhunda eğiten kutsal bir ocaktı. Ama pek çabuk anladım ki okula kimse böyle bir görev tanıımıyordu. Ağa çocukları okulda da ağa çocuğu kalmak istiyor, bakımlı memur çocukları fıkara halk çocuklarıyla aynı sırada oturmak istemiyorlardı. Dışardaki küstahlıklarını, zorbalıklarını okulun içine taşıyan şımarık oğlanlar da vardı. Çatışma ve sürüşme çokgeçmeden külhanbeylerin okulu basmalarına kadar vardı. Bun-

lar beni orada bırakırlarsa bıyıklarını kazıtacaklarını söyliyerek gittiler ve - doğrusu pek tuhaf! Dediklerini de yaptırıldılar. Koğulması gereken ağa çocuğu okulda kaldı ve ben, Cumhuriyetin genç eğitim misyoneri - başka yere sürüldüm.

Yine öğrenmek zorunda kaldım ki Halk Partisinde nüfuzu olan bir ağa Maarif Vekili Mustafa Necati'nin sırtını sıvazlıyarak yurdu manen kalkındırma yolladığı bir idealist öğretmenden çok daha güçlüdür.

Yollandığım 15 - 20 öğretmenli büyük yatılı okulda (Daruleytam) yine demokrasi ideali için, yönetimcilerin şahsında kişisel keyf ve bürokrat zihniyete karşı, nankör «daruleytamlı tipinde» de nankörlük ve sorumsuzluğa karşı savaşıyordum. Öğrenci temsilcilerini de içine almak istediğim «Öğretmenler Meclisi»ni okulun parlamentosu haline getirmek istiyordum. Oysa yönetimciler, - Yönetmeliği hiçe sayarak -, bu meclisi ya hiç toplamıyorlar yada kararlarını uygulamıyorlardı. Bense yalnız sınıf öğretmenliği ile yetinip maaş alacak memur-öğretmen değildim, ille de demokrasi misyonerliği edecektim. Bir sınıf arkadaşımın Menemen'de yobaz devrim düşmanlarınca öldürüldüğünü öğrenince çok üzölmüş, ama sonuçlarıyla birlikte düşününce bunu normal saymıştım. Bizlere öylesi yakıştırdı. Ama devrimci Türkiye'nin memurlarınca, parti ve hükümetince desteklenmeyişimiz, ağa ve eşrafın kutsal eğitim ocaklarımıza kadar burunlarını soka-bilmeleri herşeyden çok zorumuza gidiyordu. Başka arkadaşlarımdan aldığım mektuplar hep aynı durumdan yakınıyordu: Öğretmen okulun dört-duvarı dışında güçsüz bir ufak memur sayılıyordu.

Tatillerde ziyarete gittiğim köyümde de çok cansıkıcı gerçeklere, olaylara tanık oluyordum: Cumhuriyetten buyana köylü kalkınmak şöyle dursun, zorbaların ve tefecilerin elinde yine eskisi gibi sömürölüyor, çift çubuk bozup gurbete çıkıyor, parti ve hükümet nüfuzu da kullanan eski ve yeni zorbalar alabildiğine zulmediyordu. Halkın sağlık durumu berbat: Pislik, hekimsizlik, ilaçsızlık hastalıkların her çeşidinin kolayca çıkıp yayılmasına sebep oluyor, üfrükçölük, zararlı kocakarı hekimliği olduğu gibi süregidiyordu. Köy evlerinde kadın-erkek ilişkileri «Medeni Kanun» ile eğelenir gibiydi: Zorla kız alıp vermeler, yaş büyütüp çocuk evlendirmeler, imam nikâhıyla çifte karı alıp şartla boşamalar günlük olaylardandı. Babalar isteyince kızlarını mirastan yoksun etmenin yolunu da buluyorlardı. Halk Cumhuriyet mahkemesine gitmekten de korkuyor, «Allah hükümet kapısına düşürmesin!» duasını yine dilinden düşürmüyordu. Ufak köylü korkak ve boynubükük halini bırakmıyor, yeni rejimden hiçbirşey anlamıyordu.

Aşar ve mültezim belaları ortadan kalkmış ve harmanlar halkın keyfine göre sürölüp savrulur olmuştu, bu çok hoştu, ama karasapanla kısır topraktan kaldırılabildiği ürün köylünün yıllık yiyeceğine zor yetiyordu. Kıtık yıllarında borçlanmış da olduğundan hiçbirşey tasarruf edemiyordu. Onun için yeni evbark edinemiyor, babadan kalma izbelerde sürünüyordu.

Yer yer köy okulları açılmış ve derme-çatma da olsa 1 - 2 öğretmen

de bulunmuştu, ama öğrettiklerinden kimse bir hayır görmüyordu. Gerek halkta, gerek hükümet temsilcilerinde tipler aynıydı: Ağa, eşraf, tefeci, zorba hep yerli yerinde durduğu gibi, jandarma ve tahsildar da hiç değişmemişti: Vergisini veremiyen köylünün nesi varsa, yatak yorgan, tencere, tava, öküz inek demeyip haczediyorlardı.

Birkaç saatlik yada birkaç günlük yerden tren geçiyordu, ona binip biryerlere gitmek kolaydı, ama nereye? Gidenler hep eli boş dönüyordu - Ne iş vardı, ne kazanç! Topraksız ve işsiz köylülerin hali büsbütün korkunçtu: Hayvanlar gibi ot yemek için baharı iple çekiyorlardı.

Ama Ankara, İstanbul, İzmir gibi uzak kentlerden tevatir haberler geliyordu: Oralarda insanlar cennette gibi yaşıyor, otomobillerde dolaşıyor, asfalt caddelerde çiçek gibi donamış kadınlar ve kızlarla gezinti yapıyorlarmış.

Köylüyü efendi ilen eden Mustafa Kemal'in halkçı Türkiyesinde bu ne gidişti?. Devrimin bütün nimetleri bir avuç büyükşehir ahalisi için miydi? Köylü nüfusun ezici çoğunluğu olduğu halde değişmeden, gelişmeden kalırsa Türkiye'de başka ne değişebilirdi?

Selim Sırrı'nın Çapa'daki jimnastik kursuna yazılarak İstanbul'a geldim ve «Resimli Ay» dergisinde yayımladığım bir yazıdan dolayı tutuklu olarak mahkemeye verildim. «Köyümde neler gördüm?» başlığını taşıyan yazıda sözkonusu tefecilik, salgın hastalık ve sahte seçim olayları gerçekten olmuş şeylerdi ve konunun işlenişi halâ kafama hakim olan «Devrimci demokrasi» ilkelerine uygundu, onun için aynı dergide şiirleriyle «Putları kıran» Nazım Hikmet'in pek hoşuna gitmemişti. Ama Cumhuriyet savcısının daha da çok hoşuna gitmemiş olacak ki beni yakalattığı gibi binbir çeşit tutuklunun arasına atıverdi. Kapıaltı çavuşu da duruşmaya gidip gelirken bileklerimi kelepçelekti.

Mahkemede Atatürk'ün «Köylü efendimiz» sloganını kullanarak kendimi güzelce savundum ve İstanbul'daki hemşerilerimden savunma tanıkları gösterdim, ama bunları yazının konusu üstüne konuşturmadılar, çünkü anlatılanların doğru olduğunu biliyorlardı. Sonunda savcı benim «Sunuf ve tabakatı halkı yekdiğeri aleyhine tahrik ve kin ve adavete tahris ettiğimi» (1) iddia etti. Bu suçun cezası galiba üç yıl ağır hapisti. Ama Ağır Ceza yargıçları ağırbaşlı insanlardı, bir köylü öğretmenin tahrikçiliğine pek önem vermediler ve sudan bir ceza ile salıverdiler. Ama 34 günlük tutukluğum sırasında öğrendiğim toplum gerçekleri korkunçtu, saf demokratlığım onulmaz yaralar almış, bu gerçeklerle kendi yaşantılarım birleşince kafamın nerdeyse yapısı değişmişti.

Rejimin niteliğinden, özellikle Halkçılığından beni şüpheyeye düşüren birçok etkenler arasında burada belirtmek istediğim şudur: Devrimin ideolojisinde sınıfsız, imtiyazsız, eşit halk yığınlarından sözedildiği halde

(1) Halk sınıf ve tabakalarını kışkırtmak, birbirine kin ve düşmanlık duyurtmak

Türk Ceza Kanunu sınıfları birbirine karşı kışkırtmayı suç sayarak ağır hapisle tehdit ediyordu. Bu ne perhiz, ne lahna turşusu idi? Ben milletin ezici çoğunluğunu, nerdeyse tümünü ifade eden köylünün birkaç derdini sorumlu devlet makamlarına ve kamoya duyurmak isteyince onu hangi sınıf ve tabakalara karşı kışkırtmış olabilirdim? Bizim rejimimiz sınıfsız som millet, tek halk partisi, tek ulusal şef esasına göre kurulmamış mıydı? Şimdi okumuş köylü çocuklarından biri şikâyet yollu bir yazı yayımlayınca kanun adamları neye kızıyorlar, onu enseleyip deliğe tıkıveriyorlardı?

Sonra, kanun mu sınıfsız Türkiyede sınıfları birbirine düşürmekten dem vurarak saçmalıyordu, yoksa o ne dediğini çok iyi biliyordu da liderler mi gözümüze kül serpiyordu? Peki ama niçin? Atatürk çaında bir halk kahramanı birtakım sınıf çıkarlarını gözlerden saklamak için kemalist Türkiye'nin üstüne ideolojik bir duman perdesi çekmek isteyeceği düşünülebilir miydi?

Bu bilmeceyi biraz sonra, düşüp kalkmaya başlayacağım Ankara-yokuşundaki solcu aydınların yardımıyla şöyle çözümliyecektim:

Ulusal kurtuluş savaşıyla başlayan Devrim meğer benim sandığım gibi milletin büyük çoğunluğunu teşkil eden köylüyü değil de tıpkı vaktiyle Fransa'da olduğu gibi burjuva sınıfını iktidara getirmiş. Başka bir deyişle Türk devrimi de 1789 Fransız devriminin çok gecikmiş bir yeni örneği imiş. Yalnız türk burjuvazisi çok zayıf olduğundan feodal elemanlarla (Büyük toprak sahipleri, köylü ağalar, tefeci ve zorba eşraf) işbirliği ediyor, halk sınıflarını nasıl sömürdüklerini gözden saklamak için de sınıfsız toplum ideolojisi yaymaya çalışıyormuş, ki kimse aşağı sınıfları, köylü ve şehirli emekçileri, kendilerine karşı kışkırtmasın diye. Ben farkına varmaksızın işte bu suçu işlemişim ve ancak yargıçların iyi yürekliliği sayesinde öyle ucuz kurtulmuşum. Kaldıki bizim ceza kanunu faşist İtalya'dan alınmış, sözkonusu maddeyi aynen tercüme eden bizim hukukçularımız ne demek istediğini anlamaz olurlar mıymış?

— Ama Mustafa Kemal, ama Atatürk?! diye bağıryordum tepem atarak, onun gibi büyük ve idealist bir lider sizin dediğiniz, adı dilimize bile yakışmıyan, neydiği belirsiz bir burjuva sınıfının adamı olabilir, devrimi ona maledebilir ve daha kötüsü onun çıkarını gözden saklamak için yanlış bir ideoloji yapabilir miydi? Karşımdakiler bilmiş bilmiş sırtıyorlar ve bana sosyoloji dersi vermiye girişiyorlardı: Çağımız bir burjuva devrimleri çağıydı. Avrupa'da kapitalist ekonomi düzeni sayesinde gelişip güçlenen burjuva sınıfları zamanla her batı ülkesinde devleti, siyasal gücü ele geçirmişlerdi. Burjuvazi (işadamları, tüccarlar, sanayiciler, bankerler...) Fransa ve öteki batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi yeteri kadar güçlü olduğu yerlerde devlete tekbaşına sahip çıkıyor, feodal sınıfları temizliyordu. Ama Orta-Avrupa'ya ve hele doğusuna doğru gelindikçe buna tekbaşına gücü yetmediğinden siyasal iktidarı işçi sınıfına karşı feodal sınıflarla paylaşmak zorunda kalıyordu. Burjuvazi kendisiyle birlikte büyüyüp gelişen ama onun kapitalist rejimine kökten düşman olan işçi sınıfından çok korktuğu için gerici sınıflarla giriştiği bu uzlaşma ve ortaklaşma de-

nemesini her yerde başarı ile yürütememiş, Rusya'da iktidara iyice yerleşmeden egemenliği işçi sınıfına kaptırmıştı.

Burayadek ders kusursuz, hiçdeğilse kendi yapısında çelişmesizdi, o mantika uyulunca itiraz edilemezdi. Ama Türkiye'ye gelince iş değişiyor, mantık gerçekten ayrılıyordu yada hiçdeğilse bana öyle geliyordu. Bana göre Kurtuluş savaşımızdan doğan halkçı, köycü türk devrimi bir burjuva sınıfının malı olamazdı, hele Mustafa Kemal'i daha varlığı bile şüpheli bir burjuva sınıfına maletmek istemek saçma idi. O köylüden başka esaslı bir sınıfı olmıyan türk toplumu için çalışmış, onun için tek partili bir halk devleti kurmuştu. Yada hiçdeğilse kurmak istemişti, ama...

— Eee... Aması ne?

diye gülüyorlardı yine karşımdakiler ve soruyorlardı: «Ya neden seni köylünün durumunu yazdın diye deliğe tıktılar? Herhalde köylüden başka sınıfların nasırına bastığın için olsa gerek...»

Ozaman bocalıyor, kekeliyordum. Mantıkım şaşırıyordu ama, yine içimde bir duygu, Büyük Millet Meclisinde birçok defa yakından seyrettiğim o harikulade erkek başına karşı duyduğum sevgi ile de karışarak, Mustafa Kemal'in Türkiye'de bir burjuva devrimi yapmış olacağını kabul etmeme engel oluyordu.

Daha sonraları KADRO dergisini okumaya başladığım ve Reşit Galip gibi Atatürk çevresinden aydınlarla tanıştığım zaman yine rejimin burjuva niteliğinden şüpheyeye düşüyor, kimi marksist dostlarımı kızdırıyordum. Onlar bendeki bu ideolojik gevşekliliği köylülüğüme, küçük - burjuvalığıma veriyorlar, Almanya'ya gidersem faşist olacağımdan korkuyorlardı. Almanya'dan dönüşümde rengimin kahverengine çaldığını söyliyenerler olmadı değil, ama alman işçisinin faşistleşmiş olduğu yolundaki görüşüm olaylarca doğrulandıktan sonra suçum bağışlandı. Neyse, geçelim.

Bu yazı kompozisyonun yöntemine ve ana-temasına aykırı görünen bu inermazzo'yu şunun için bunca uzattık: Bir de canlı hayatın özel yaşantılarıyla somut olarak göstermek, kanıtlamak istedik ki, yukarda özetlenen pankemalist düşünce akımlarının, ideoloji denemelerinin her dört varyantı da yanlıştır, bilimsel temele dayanmamaktadır.

a) **Resmi yada klasik Kemalizm** yanlıştır, çünkü ne Türkiyenin, ne de çağdaş Batı uygarlığına bağlı ülkelerin toplumsal yapılarını, ekonomik temel düzenlerini gözönünde tutmadan, hatta gerektiği gibi bilmeden, yalnız hukuksal ve kültürel reformlarla, kanun aktarmalarıyla o uygarlığın alınabileceğini sanmıştır.

b) **İktisadi devletçi Kemalizm (Başarizm)** yanlıştır, çünkü tarihin, toplumun zorunlu yasalarını hesaba katmadan, yönetici zümrenin, liderler kadrosunun, hatta tek başına Atatürk'ün türk ulusuna - A. Hamdi Başar'ın yaptığı önerilere uyarak - istediği biçimi verebileceğini sanmış; ama O'nun bir yaratma (Demiurg) değil, «Sadece bir insan» olduğunu, yani

tarihin bütün başka liderleri gibi yalnız zorunlu yasaların hükmüne uyduğunu anlayınca da öfkelenip Kadrocu, Atatürk'çü görüşü büsbütün biryana iterek ve yönetici zümreyi toptan «Kapıkulu» sayarak Soluğu komprador burjuvazinin yanında almış, gerçekdışı teorilerini bukez de iş adamlarına öğretmiye, kabul ettirmeye girişmiştir.

c) **Kadrocu Kemalizm (Şevketizm)** yanlıştır, çünkü sosyolojik, ekonomik temel kavramlar arasında yeri bile olmıyan devletçiliği ideolojinin tek temeli yapmış, herşeye kaadir saydığı soyut ve mutlak bir devlet gücünü yine fiktif bir KADRO ya malederek onun eliyle çağdaş uygarlığı Türkiyede yaratmak, ama bu uygarlığın ekonomik-sosyal kuruluşundan (kapitalizminden) onu ayırmak istemiştir. Oysa gelecek yazıda daha iyi gösterileceği gibi, Atatürk'ün bir kadrosu bile yoktu. Türk devrimi çağdaşlaşma batıllaşma yönü ile ideolojisiz olduğu gibi, kadrosuzdu da.

ç) **Yöncü Kemalizm (Sosyalizm)** Yanlıştır, çünkü 6 - Ok ilkelerinden en çürüğüne, Halkçılık ilkesine dayanarak kurulmak istenmektedir. Oysa artık öğrendiğimiz ve gelecek yazı ile daha iyi belirteceğimiz gibi halkçılık ilkesi üstüne kat kat bir sosyalist ideoloji kurmaya kalkmak kum aparmak dikmekten farksızdır, onun üstüne sağlam bir bekçi kulübesi bile kurulamaz. Nitekim kurulamamış, geri kalan ilkeler de bu temel çürüklüğünden dolayı ayakta duramamışlardır.

27 Mayıs'tan buyana başlıyan toplumcu düşünce akımlarının geçmişte bir destek, bir dayanak arıyarak CHP nin en çürük ilkesine sarılmaları büyük bir talihsizlik olmuştur. Bu talihsiz tutum «YÖN» dergisi ile başladığı için Kemalizmin yeni bir türünü yaratmak şerefi kendisinin olmakla birlikte, bilimsel bir kuram olmak iddiası kendinden öncekiler kadar bile yerinde değildir. Ona, yanlıştı direndiği sürece, yarım değil, çeyrek ideoloji olmak hakkı bile tanınamaz. İlk adımı böylesine yanlış bir düşünce hareketinden 1960 lardan sonra da geçerli bir ideoloji doğamaz. Eğer günlük politika havasına uymak yararlı sayıldığı için böyle davranılmışsa o başka, böyle bir taktiğin yerinde olup olmadığı ayrıca tartışılabilir; ama sakat bir noktadan başlayarak Türk sosyalizmi akımına bilimsel bir zemin hazırlanmak isteniyorsa bu ne doğrudur, ne olumsuzdur, ne de yararlı! Yanlış hesap Bağdattan dönse bile, bu iş ziyanlı olmaz. Atatürk'ü olmadığı, bulunmadığı yerlerde aramak nasıl Başarist, Şevketist çabaları iflasa sürükledi ise Yöncü toplumculuğu da sürükleyecektir.

Bizim düşünce hayatımızın hâlâ bilimsel gerçekçilik düzeyine yükselememiş olmasının başlıca nedenlerinden biri, bilindiği gibi, kafalarımızı tabuların, dinsel ve ulusal inantıların etkisinden kurtaramayışımızdır. Zamanımızda böyle bir tabular, inantılar halkası, yazık ki, Atatürk'ün, «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» diyen gerçekçi, akılcı liderin başı çevresinde meydana gelmiştir. Oysa Atatürk'ün böyle kutsal aylalara ihtiyacı olmadığı gibi, kimseden yardım dilenmiye ve olduğundan başka türlü gösterilmiye de hiç ihtiyacı yoktur. O kendi yerinde yetesiye büyüktür ve kendini duyurabilse idi, tarihte ilk defa gerçekten özgür ve özgün bir düşünsel ortam yaratmaya başlamış olan bugünkü türk aydınlarının kulağına şöyle

fısıldardı: «İkiyüzlü politikacıların benim halkımın gönlündeki yerimi kanun yasağı ile korumaya kalkışmış olmalarına bakmayın siz; benim dediğim gibi hayatta en iyi klavuz bilimdir, bilimsel gerçeklerdir. Bilim yaparken kimsenin hoşuna gitmiye çalışmayın, gerekirse beni de eleştirin!»

En güzel, en esinli söylevleri türk ulusunun dışarı ve içeri doğru özgürlüğü üstüne olan Atatürk'ün ruhuna saygı göstermek istiyorsak, onun yaktığı, yarattığı «Kuvayımiliye ruhundan» yararlanmak istiyorsak Türkiye'nin içinde yaşadığı bugünkü tarihsel koşullarda «Başkasının vermediği» makine silahlardan şimdi daha çok ihtiyacımız olan akıl ve zekâ donanımına en büyük değeri verelim ve bilelim ki, yeni Dumlupınar zaferimiz ancak güçlü bir zekâ ordusu ile kazanılabilecektir. Aydın kafalardan kuramsal çözüm bekliyen sayısız yurt ve dünya sorunlarına ancak her türlü tabulardan, inantılardan arınmış zekâlarla yaklaşılabilir.

Yaşamak ne güzel şey - Taranta Babu - Yaşamak ne güzel şey! - Anlıyarak bir usta kitap gibi - Bir sevdâ şarkısı gibi duyup - Bir çocuk gibi şaşarak - Yaşamak! Diyor şair, insanca yaşama duygusunu coşturarak. Ayık kafalı bir düşünce adamı olarak ben de diyeceğim ki; Gönlümüz yurt ve insan sevgisiyle ne denli şişkin olursa olsun, düşünen beynimiz için en yüce mutluluk, duygularımıza kapılmadan, korkmadan, dış ve iç baskılar altında ezilmeden; yasaksız, tabusuz ve sansürsüz, alabildiğine özgür düşünebilmektir. En korkunç mutsuzluk ta, doğru, iyi, yararlı bildiğin düşünceleri içine gömerek, çürütüp kokuşturarak yaşamak olduğu gibi! Bizler bu acıyı fazlasıyla tatmış, birçoklarımız buyüzden kahrolmuş, bir kuşağın son temsilcileriyiz. Onun için, ey bugünün mutlu genç aydınları, sizlere şöyle bir öğüt verebiliriz: 27 Mayıs'tan buyana kavuştuğunuz özgür düşünme fırsatının değerini biliniz! Dünya-görüşünüz, politik yönünüz bakımından hangi kanatta bulunursanız bulunun, birbirinize karşı düşünce arenasında ne kadar amansız olursanız olun - kimsenin ağzını tıkamıya ve tıkatmıya kalkmayın! Tıpkı büyük Volter gibi düşünün: Hani ne demişti o büyük Fransız hasmı J.J. Ruso'ya: «Düşüncelerinizi paylaşmıyor, hatta onlardan nefret ediyorum, ama onları serbesçe söyleyebilmeniz için gerekirse kellemi ortaya korum.»

İşte böyle genç dostlarım, bu ağabey öğüdünü kulağınıza küpe ederek şu uyarıcı sözleri de dikkatle okuyun:

İkinci Cihan Savaşından sonra «az gelişmiş» denilen ülkelerde başgösteren devlet tipi, ne kapitalist, ne de sosyalist olmıyan, ama giderek sosyalist bir kuruluşa doğru gelişeceği umulan «Milli demokrasi» biçimi «Atatürk'ün büyük bir sezikle bulduğu halkçı, devletçi, devrimci ve milliyetçi kalkınma yoludur» diye söze başlayıp hemen ardından «Nevarkı bu ilkelere ciddi bir şekilde uygulanamamıştır» diyerek kendisiyle çelişkiye düşmek, tıpkı Ş. S. Aydemir'in «1924 anayasası öyle liberal değil de devletçi ilkelere dayanılarak yazılsaydı rejimin kaderi başka türlü olurdu» deme-

sinden farksızdır, çelişik ve sonu gelmez bir düşüncedir; çünkü «Neden uygulanamamıştır, Atatürk yaşadığı ve rejimi yönetmiye devam ettiği halde?» diye sorulduğunda verilecek cevapların hepsi ancak sofizm örnekleri olabilir. İşte bu tezi ortaya atanın birbiri ardına verdiği cevaplar da ister-istemez bu cinstendir: «Atatürk'ün etrafındaki KADRO, Onun ısrarla üzerinde durduğu ekonomik bağımsızlığın milli bir kapitalizm yaratma suretiyle gerçekleştirilebileceği düşüncesine kapılmıştır.» Bu sözden çıkacak sonuçlama ancak şu olabilir: Demekki KADRO etrafını çevirdiği lidere baskın çıkmış ve onu yanlış yöne itmiştir! Dehâsı gibi gücü ve otoritesi de sugötürmez sayılan ve adı Türkiye'nin bütün düşünce akımlarına ve burada YÖNcülüğe kaynak olan Mustafa Kemal «KADRO» dedikleri yaman bir devin baskısı altında kalıp ezilmiş, etkisizleşmiş?...

YÖNcü devam ediyor: Devletçilik ancak 1933 ten sonra ve birkaç yıl uygulanabilmiş, ama halkçı bir zihniyetle yürütülmediği için bürokratik nitelikte kalmıştır. — Peki, neden? «Toprak reformu zorunluğu çok geç hatırlanmıştır.» — Neden? «Kısa ve sistemsiz devletçilik kapitalizmi geliştirme aracı olmuştur.» — Neden, niçin? «Devlet eliyle geliştirilen kapitalist sınıf ise toprak ağalarıyla birleşerek ilk fırsatta Türkiye'yi milletlerarası kapitalizmin kucagina atmıştır.» — Neden ve niçin ilk fırsatta da daha önce değil? Buna büyüleyip etkisiz kıldığı Atatürk mü engel oldu? «Bugün Türkiye Kurtuluş Savaşından önceki duruma geri dönmüş, ekonomik bağımsızlığını tamamıyla yitirmiştir.»

Sevgili gençler! İliklerimize işlemiş olan oportünizm bizleri işte böyle çıkmazlara, açmazlara sürüklemektedir. Sizler sakının bu tuzaklardan!

Cumhuriyet Türkiye'sinde sözde devrim ilkelerini bir paravan gibi kullanıp bir görmezlikten gelerek hep kendi sınıf çıkarını sağlamış, CHP'yi de, rejimin bütün nimetlerini de kendine maledip bütün külfetleri milletin sırtına yükletmenin yolunu bulmuş bir komprador BURJUVAZİ'nin türediği ve memleketin kaderini ele aldığı doğrudur. Ama bu oluşumda Atatürk'ün hesaba katılması gereken önemli bir rolü yoktur. Öyle iken biz şimdi, bağımsız, özgür ve toplumcu bir yeni-Türkiye kampanyasına girişirken ve sözde bu davayı desteklemek için, Atatürk'ü olmadığı, bulunmadığı yerlere doğru çekmiye uğraşmak ne doğrudur, ne yararlı! KADRO'cu — YÖN'cü tutum bizi biteviye çelişlere düşürecek ve daha kötüsü hasımların eline demagojiye elverişli silahlar verecektir. Türkiye'nin bugünkü aydın gençliği için en iyi yol ATA'yı yalnız kendi yerinde değerlendirip orada ve anıt-kabrinde rahat bırakmaktır. Tarihin bireylerin ve bu arada Atatürk'ün de isteminden bağımsız yasaları vardır. Aydınların ödevi onları bulup çıkarmak ve nasıl işlediklerini göstermektir.

ÖLÜM YILDÖNÜMÜNDE YAYIMLANMAMIŞ
BİR SORUŞTURMAYA VERDİĞİ KARŞILIKLARA
DAYANARAK

SAİT FAİK'İN YAŞANTISI SANAT VE DÜNYA GÖRÜŞÜ

Fahir ONGER

Fahir Onger, İnsana dönen edebiyatımızın gittikçe aydınlığa çıktığı bir dönemde (1944-1954) eleştirmeyi, emekçi sınıfın yararına bir edebiyat anlayışı içinde kabul eden bir çalışma göstermiştir. Eylemden uzak kalmış gibi görüldüğü sürede arkadaşlarımız, Yeniler Gurupu üzerine bir resim tarihi denemesi Tevfik Fikret üzerine geniş bir inceleme kitabı, Orhan Veli, Rıfat Ilgaz, Sait Faik, Orhan Kemal'in kişiliklerini ve edebiyatımızdaki yerlerini değerlendiren kitaplar hazırlamıştır. Bu çalışmalar önümüzdeki günler okurun karşısına çıkarılacaktır.

Okuyacağınız yazı Fahir Onger'in, 1948 de Sait Faik'le yaptığı - hiç bir yerde yayımlanmamış - bir konuşmaya dayanarak geliştirdiği büyük bir incelemenin birinci bölümüdür.

Edebiyatımızın bir dönemi vardır ki, o dönemde yaşayan sanatçılardan, yazarlardan birini çıkardınız mı açık bir yer kalır. Bir çiçekten koku ya da rengini ayırmak gibi bir şeydir bu. Çiçeğin kendine özge kokusu, rengi gittikten sonra esans ve boya katarak onu tamamlama olanağı yoktur. Said Faik'in ölümü ile de bizim kuşak özbenliğinden bir şey kaybetmiştir, açık bir yer kalmıştır.

Said Faik'in kendi dilinden biyografisini yazdığım bir gün Fransadaki hayatını anlatırken: «Gide'le dopdoluydum» demişti. «Gide'le dopdolu olmak» güzel ve tam bir anlatım biçimiydi. Bu sözü içinden duyarak, yaşayarak söylemişti. Biz de Said Faik'le dopdoluyduk...

Yalnız o «harikulâde» yapıtlarıyla mı?

Kendi insan varlığı ile, kasketi, yakası kalkık pardesüsü, kara gözlükleri, iki eli iki cebinde kuşkulu duruşu, küfürlerle karışık övücü ya da yERICİ konuşmaları ve gülüşü ile de yaşıyordu. Bu şehrin çok renkli dekoru önünde o belli başlı kişilerden biriydi, ona alışılmıştı:

«Tiyatroda, her tiyatrodada paradinin en ucunda oturan Said Faik'dir.

KIRKYEDİ

Sinemada en önde oturan kimdir?

— Said Faik'dir.

Gözleri mavi mi?

— Said Faik'dir.

Size yan bakıyor mu?

— Said Faik'dir.

Rüyalarınıza giren kimdir?

— Said Faik'dir.

Said Faik Adalı'ya, büyük adamsın dersiniz, o size,

— Y u u u t der.»

Ressam Dino'nun 1939 larda çizdiği bu portrede sonraları bir tek değişiklik oldu «Adalı» gitti, «Abasıyanık» geldi Esas adında da başkalık olduğunu Pariste otele kaydını yaptırırken Naim Tirali farketmiş. Anılarında bunu belirtiyor, ama - saygı ederek - sessiz geçiriyor:

«Her cümlesinin sonunda uçak yolculuğunun harikulâdeliğinden bahsediyor, böyle muazzam ve şairane bir seyahati daha önce denememiş olmasına hayıflanıyordu.

Otel kâtibesine pasaportunu verdik. Kâtibe kız, önündeki fişin ad ve soyadı kısmını doldururken: (Said Faik Abasıyanık) dedim. (Dur yahu ne yapıyorsun. Sen benim ismimi bilmiyor musun?) Doğrusu bilmiyordum. Said'in bir başka adı daha olduğunu o gün, orada öğrendim.»

Hotel de l'Océan'da bir kaç gün süren sıkıcı misafirlik günlerinin daha başında:

«Amerikan barda ayaküstü kahvesini içerken kahveciyle sohbet etmek için: (İstanbuldan dün geldim), demiş (uçakla). Tam o sırada kahvecinin çırağı yukarı kata çıkmak için asansöre biniyormuş. Kahveci mütebessim bir eda ile ilk önce Said'e bir bakmış, sonra çırağına dönerek: (Galiba sen de mösyö gibi tayyare yolculuğuna merak sardın. İstanbula mı gidiyorsun yoksa?) diye söylenmiş. (Ulan herif benimle düpedüz alay etti) diyordu Said.»

Kara ciğerinden rahatsızdı. Tedavi ettirmek için Parise gitmişti. Hiç bir iş yapmadan ancak beş gün kalabildi. Acemi bir taşralı gibi dolaşmaktan sıkılmış gizlice İstanbula dönüverdi. (Naim Tirali'nin «Said Faik'in Paris'te 5 günü» başlığı altında yazdığı Yenilik Dergisi'nin 1953 yılı 6 cı sayısında yayınlanmıştır.)

Said Faik, bana «Gide'le dopdoluydum» derken yaşamak sevinci içinde olduğunu, anlatmak istemiştir. Gide'li hiç elinden bırakmamıştır. Gide onu hayata çıkarmıştı. Yaşamının tadını gönlünce duyarak, çocuksu bir aralık içinde özbenliği için gerekli sevgi, şefkat ve ilgiyi gene kendisi yaratarak yaşadı.

«... İnsanları sevmek, şehrin yanan elektriklerine karışmış sarı altın kızlar avlamak, birine merhaba demek, öbürünün tüylü ensesini avuçlamak, biraz ilerdekinin güzel parmaklarını avuçlarıma almak...

— A, herif deli midir nedir, gülüyor.

Şakrak kızlardı. Her taraflarında bir kenar mahalle kokusu vardı...

Hızlı yürüyorlardı. Yetişmek için güçlük çekiyordum. Ara sıra dönüp bakıyorlar gülüyorlardı. Servetifünün mısralarıyla dolu, kurunuvustai fedakârlıklar yapacak gibi idim.

Geri dönmüş, kaçmak üzere idim. Kalantur, şişman, temiz giyimli, bomba yanaklı, mebus veya müteahhit kıravatlı bir adam:

— Efendi, dur bakalım. Kadınlara sataşmağa utanmıyor musunuz? vaziyetinize bakan da sizi bir efendi zanneder, terbiyesiz herif.

Kadınlardan biri: — Aman bırakınız beyefendi, dedi, böyle adamlarla bir olmağa gelmez.»

(Her hangi bir yazar bu sahneyi nasıl sonuçlandırır, bilmeyiz. Özür diletmek, utandırmak gibi alışılmış eylemlere başvurulacağı sanılabilir. Oysa Said Faik'in özlediği ortam apayrı bir biçim de beliriyor. Okuyalım:)

«Neşem son haddini bulmuştu. Vidalarım sıkılmış, delik ve temas yerlerim yağlanmış gibiydi. Bir makina homurtusuyla ıslık çalarak uzaklaştım. Bir şoför, yanımdan geçerken:

— Aldırma be delikanlı, dedi. Ne olacakmış.

— Aldıran yok be anam, dedim. Ne olacak?

Ardımdan bir kaç kişi, «sarhoş, sarhoş» dediler.

Sarhoştum. Hava, elektrikler, şehir beni sarhoş ediyordu. İnsanlar beni miknatıs hızıyla kendilerine çekiyorlardı. Dünyayı ve şehri riyasız kucaklamak istiyordum.» (Şehri Unutan Adam - SEMAVER 1936)

Bu yeni anlatım biçimiyle hikayecilik sanatımızda bir silkinme başgösteriyor. Değişik karakterler bir anda ve bir eylem içinde ayrıntılarıyla özellikleriyle toplanıyorlar. Kişilerin ruh halleri, mizacı keskin bir kaç cümlede sivrilmiştir. Konuşmaların hızlı akışı, tasvirlerin sinematografik sahneler halinde tertibi hikayelere canlılık getiriyor:

«Günlerden yine yaz gibi bir gündü. Berber müşterisini traş ederken durdu. Usturanın ucuyla camdan dışarıyı bir müşterisine göstererek:

— Yukarki evin karısı... Yine nereye gidiyor acaba? dedi.

Yüzü sapsarı bir kadın iskeleye doğru yürüdü. Durdu. Sonra vazgeçmiş gibi rıhtım boyunca gezinmeye başladı. İhtiyar bir adam da oralarda geziniyordu. Bu adam haavnın güzelliği bahanesiyle şöyle adalara kadar uzanayım diyen adamlardan birine benziyordu.

Kadın bu adama doğru yürüdü. Bir şeyler söylemek istedi. Sonra vazgeçmiş aklına gülünç bir şey gelmiş gibi hafif tebessüm ederek karşıkı adanın burnunu dönen vapura yetişmek üzere iskeleye yollandı.

Vapurun içinde tek kadındı. Ve tek biletsizdi. Fakat Kadıköy iskelesine vapurdan ne kadar bilet varsa o kadar adam çıktı. Ne fazla, ne eksik.»

Küçük hikayenin kuruluşu (fiction) güçlü olduğu kadar insanın iç dünyasını yansıtırma bakımından da derinliğine girme, inceleme ve gerçeğe ilişkilerini kurma yeterliği olmalıdır. Said Faik salt «sezgi» ya mı dayanıyor? «yaşantılar», «izlenimler» gerçeğe ne kadar yakındır? bir başka

deyimle Said Faik'in yazılarında kendine dönüşü; gerçeğe yöneliş mi, yoksa gerçekten kaçış mıdır?

İşte sorun bu.

Kolay mıdır Said Faik'i bu sorun üzerine konuşturmak?

Çoğunlukla öğleden sonraları Beyoğluna çıkardı. Sinemaların önünde dolaşır, aklı keserse ucuz bir bilet alırdı. Hastalanmadan önce «Nektar», «Orman», «Ekspres» birahanelerinden birine uğrar bir kaç duble içerdi.

Ögle yemeği ile matine arasındaki olaylar Said Faik'in bir yönüyle ilgili olabilir. Ama ben Reşad Ekrem Koçu'nun açıkladıklarını söylemek istemiyorum (İstanbul Ansiklopedisi, Cüz I) Daha çok sanatçılarla karşılaştığı yer olduğundan, öğleden sonralarının önemini belirtmek isterim.

Sinemaya bilet almamışsa Said Faik ile bu saatlerde görüşülebilir.

«Lüksemburg» da oturduk o söyledi ben yazdım:

Sait Faik'in Kendi Anlatışı ile yaşamı

«1322 (1906) senesinde Adapazarında doğmuşum. Dedem kahveci, babam tahrirat kâtibi. Tahrirat kâtibi olmasına rağmen babam müteşebbis bir adam olduğundan ticaretle uğraşarak zengin olmuş. Yunan işgalinden sonra İstanbula gelip yerleşmiş. Bu münasebetle beni de İstanbul Lisesine vermişler. (İlk tahsilini Adapazarında Rehbeh-i Terakki okulunda yapmış.) Burada (İstanbul Lisesi) onuncu sınıfa kadar bir taşralı haleti ruhiyesi içinde okudum. Onuncu sınıfta bir hadise oldu: Arabi hocası Salih beyin minderine iğne koyduk. Tabii hepimizi koğdular. (... Said İstanbul Lisesinden iğne hadisesi dolayısıyla ayrılıp Avrupaya gittikten ve memlekete dönüp geldikten sonra talebeliğinde biz hocalarının keşfedemediği bir yaratıcılıkla yazı hayatına girmiştir. Görme ve anlatma kudreti haki-katen yüksek bir yazarımız olmuştur.» Hasan Ali Yücel: Cumhuriyet 22 Mayıs 1954). Bana da Bursa'da okumak düştü. Edebiyat sahasında bir şey olmayı düşünmüyordum, hatırımdan bile geçmiyordu. Hiç bir sahada hiç bir gayem yoktu. Edebiyat hocamız bir gün bir tahrir vazifesi vermişti. Benim kâğıdımın altına bir not düşmüştü: yarın neşredeceksiniz, biraz daha itinalı yazın, diyordu. Liseyi güçbela bitirebildim. (1929). İstanbula gelerek Edebiyat fakültesine girdim. Ama bunu tercih edişim edebiyata karşı bir sevgim, veya edebiyat sahasında çalışmak gibi bir gayem olduğundan değildi. Matematikten anlamazdım. Öteki Fakültelerin tedrisatı da beni ilgilendirmiyordu. Ne yapacaktım. Edebiyata gireyim dedim. Buna rağmen Edebiyat Fakültesini bitirebilirdim (üçüncü sınıfa geçmişim) ama bitirmedim. Bitirmek istemeyişime sebep, Uygurca öğretmeğe kalkmaları oldu. Uygurca'yı öğrenmemek için Fakülteyi terkettim. Zaten babam da ticareti epice ilerletmiş, zengin olmuştu. Kalktım Avrupaya gittim (1932).

Avrupada karşıma hep büyük herifler: Gide'ler, Dostoyevski'ler çıktı. O vakte kadar fazla ilgilenmediğim küçük, büyük bir çok edebiyatçıları tanıdım. Böylece Grenoble'de üçbuçuk, dört seneye yakın bir zaman kaldım. Orada da bir Fakülteye kaydoldum. Ama Grenoble güzel bir şehirdi. Burada Fakülte falan insanı sıkardı. Buna rağmen okuyor fakat yazmıyor-

dum. O seneler mektup bile yazmak istemezdim. 1936 da İstanbula döndüm. Buraya geldiğimde de gene bir şey yapmak istegim yoktu. Ama bir şey arıyordum. Neydi bilmem? Bana öyle geliyordu ki bu saadet bir joie, bir bahtiyarlık, bir şey... Fakat aradığımı hiç bir şeyde bulamıyordum Her şeyini yapmış bir burjuva çocuğunun karakteristik bir İnstabilité hali içindeydim. Gide'le dopdoluydum. İndividualist bir hava ama müthiş bir insan arzusu ile dolu olarak...»

Said Faik'te tek egemen tema olan bu «İnsan arzusu» bütün yazılarında - ufak bazı ayrıntılarla - yer almıştır.

«Yeni Ufuklar» dergisi »Kendi kalemile Said Faik» başlığı altında bazı parçalar yayınlamıştır. Bunlardan «İnsan Sevgisi» ne değinenler «Alemdağında var bir yılan, Son Kuşlar, Lüzumsuz adam» kitaplarından - biraz da rastgelelerlirmiş:

«Ah bu insan yüzleri. Her şeyimizi bağladığımız, durmadan yanıldığımız, istediğimiz kadar bol hasletler, âdilikler, iyilikler, kötülükler, delilikler, akıllılıklar, sevdalar yüklediğimiz insan yüzleri. Yanılsak ta zararı yok. Bu yüze olmazsa ötekisine yükleriz saydıklarımızı. Yanılmamız muayyen bir insan içindir; insanlar için değil. O halde yanılmıyor sayılırız. (Bulamayan, SON KUŞLAR) »

«Yalnızdım. Yalnızdım ama muhayyel bir arkadaşım vardı karşımda. Bu muhayyel arkadaş pek severim. Öyle ki bazan konuşurken dudaklarına dalar, öpüveresim gelir. Ellerini severim, gözünün rengini severim. İçime ondan durmadan yağmur gibi bir şeyler yağar. (Kafa ve Şişe, ALEMDAĞINDA VAR BİR YILAN.) »

«Her şeyin fakir elbiseleri gibi lime lime, nem almış sıvalar gibi parça parça döküldüğü zaman yalnız sen varsın insan. Yalnız sen varsın. Yalnızlığımın, sevgililiğimin, egoizminin ortasında daha dün şehvetle sarıldığım, kokusundan haz ettiğim; yıldızları, yandan çarklıyı, derin suları, heykelleri, Getik binaları, ağaçlık تنها yolları, pek sevdiğim yeşil yeşil, kırmızı kırmızı, turuncu turuncu yanan işaret fenerlerini geride bırakıp sana, yalnız sana âşıkım. (Yandan Çarklı, SON KUŞLAR.) »

«İnsansız hiç bir şeyin güzelliği yok. Her şey onun sayesinde onunla güzel (Kendi Kendime, SON KUŞLAR) ».

«Akşam olmuştur. Yollar doludur. Bir insanla görüşmesi lazımdır. Bir hayal alemine dalması lazımdır. Bir el sıkması lazımdır. Canı bir dudak öpmek isterdi: yumuşak, tükürüklü, lezzetli, lezzetsiz bir dudak, eelektrikli bir saç gibi çıtırdıyan... Bir elin hararetiyle deli gibi olmak isterdi. Bu kaskatı katılaşmış sandığı yüreğinin korkunç yumuşamasını tekrardan bulmak isterdi. (İp Meselesi, LÜZUMSUZ ADAM) ».

VEDAT GÜNYOL'UN DÜŞÜNCELERİ

Vedat Günyol, «Said Faik Abasıyanık Hakkında» (Yücel, Sayı 98, Haziran 1944) yazdığı bir eleştiri yazısında:

«Zaman zaman karşımıza, yaşayışta basit, cemiyet nimetlerinden nasibini alamamış 'cemiyetle başbaşa gdemiyen, sarılıp yürüyemiyen' nice insanlar çıkıyor.

Bu çeşitli insan meşherinde 'çocuk' büyük bir yer alır.

.....
Bütün eserini kaplayan bu insanlık sevgisi, çok zaman, belirsiz bir mefhum olmaktan çıkıyor ve ifadesini müşahhas bir varlık olan 'çocuk' ta buluyor öyle ki, Said Faik'in insan derken ekseriya 'çocuğu' düşündüğünü söyleyebiliriz.

.....
İnsanlık sevgisinin ortasında yer alan çocuk, sık sık hatıra ile de karşımıza çıkıyor. Zaten hikayelerinin hemen ekserisi, uzaktan yakından bir çocukluk hatırasıyla veya bir çocukluk nöbeti ile alakadardır. 411 sahifeden ibaret olan üç hikaye kitabında (Bu yazı yazıldığı tarihte Semave, Sarnıç ve Şahmerdan yayınlanmıştı) çocuk kelimesi 277 defa geçmektedir.

.....
İşte Said Faik'in insana, tabiata ve çocuğa dönük bu sevgisi hikayelerin özünü ve kıymetini teşkil eder.»

Kanı ve yargısına ulaşıyor.

İnsan'la dopdolu olmanın mutluluğu Said'i sardığı halde, daha doğru bir anlatımla, sarmış görüldüğü halde Said gerçekten mutlu muydu?

«Buraya geldiğimde de gene bir şey yapmak isteğim yoktu. Ama bir şey arıyordum, neydi bilmem? Bana öyle geliyordu ki bir saadet, bir joie, bir bahtiyarlık, bir şey... Fakat aradığımı hiç bir şeyde bulamıyordum.»

Dediğine bakılırsa mutlu değildi, mutluluğu arıyordu ve insan sevgisinde bunun izini yakalamış gibiydi. Gerçekten mutluluğa varabilmek için kendisini zorlamaktaydı. Bir şey olamamıştı, bir şey olabilmek için çaba harcamayı da düşünmüyordu. Bir şey yapmadan mutlu olabilmek ona çekici geliyordu. Emek, çaba harcıyan insanın toplumda mutlu olamadığını görmüştü. Çevresinden edindiği gözlemler onda bu kanıyı pekiştirmişti.

«Beni kendilerine çeken insanlar daha çok hayatta muvaffak olamamışlar, cemiyetle beraber gidememişler, daha doğrusu ne kendileriyle, ne cemiyetle uyuşmamışlar ve bir çare-i hal de düşünememiş olanlarıydı. Onlar böyle bir çare-i hal'in mevcut olduğunu incontinent duymuş insanlardı. Öyle sanıyordum ki bu nevi insanlar ötekilerden daha çok yaşıyorlar. Onlarla beraber pek fazla bulunmadım, müşahedelerim falan o kadar kuvvetli şeyler değil. Ama duydum gibi geliyor bana onları. Bunları yazmayı düşündüm. Düşündüm de denemez hiç bir zaman. Bu nevi düşüncelerimden yazı yazmak arzusu duydum. Zaten onuncu sınıftanberi ufak ufak devam etmiş olan yazı yazmak isteğini...»

(Said Faik, Bursa Lisesi 10 cu sınıfında öğrenciyken edebiyat öğretmeninin istediği vazife olarak «İpekli Mendil» adlı hikayesini, sonra da «Zemberek»i yazdığını, öğretmenin bunları beğenerek kendisini teşvik ettiğini Gülen Erdal'ın röportajından öğreniyoruz Bu röportaj 16 Mayıs 1954 günlü Vatan'da yayınlanmıştır.) Bu konuda oldukça farklı bi

açıklamayı Varlık dergisinde okuyoruz: «Bursa Lisesinin şimdi müdürü müdür, yoksa edebiyat hocası mıdır bilmem, Mümtaz bey bir tahrir vazifesinin altına şunları yazmıştı: Yarın bunları neşredeceksiniz, daha itina olmanız lâzım. Sen misin bunu yazan Mümtaz bey? Hala itinasız neşredip duruyorum. Mümtaz beye de bir kitap bile gönderemiyorum.» (Varlık Sayı 395, I Haziran 1953).

Said Faik'in Bursa Lisesine kadar yazı yazmak isteğine dair her hangi bir işarete rastlamadım. Orada geçen olaylar hakkında iki ayrı beyan olduğuna göre hikayelerin yazılması ile tahrir vazifesinin de başka başka ödevler olduğu anlaşılıyor.

İlk yayımladığı yazılar karşısında

İlk defa yazılarının yayımlanışına ait anılarını Said Faik, «Lüksemburg» daki konuşmamızda şöyle özetlemiştir:

«Ben Üniversitede talebe iken, bir edebiyatçı grubu vardı. Şimdi bu gruptan hiç kimse kalmadı. O sırada «Hadise» diye haftalık bir gazete çıkıyordu. Nahid Sırrı de bu grupla ve dolayısıyla benimle de konuşurdu. O tarihte bu işlerle uğraşan ve münekkit diye bilinen bir adamdı. Ama bu Nahid Sırrı değil de asıl Kenan Hulusi (Hikayeci) benim iki nesir yazımı Milliyet gazetesinin edebiyat sahifesine koydu. Sonradan Avrupadan geldiğimde Nahit Sırrı da alâkadar olmaya başladı. Varlık dergisine de ilk yazımı o alıp götürmüştür. Yaşar Nabi iki üç hikâyem çıktıktan sonra alâka göstermiş bana teşvik edici mektuplar yazmıştır.»

Ve hemen eklemek isterim: Said Faik 1938 den itibaren Genç Kuşak dergilerine ücret almadan hikâyeler yazmış, gazetelere verdiği röportajlarına mütevazî ücretler almıştır. Geçimi - bildiğimiz kadar - bu çok az ücretlerle, kiralardan toplanan paradan annesinin verdiği harçlıklardan öteye gidememiştir. Ve bir «rantiye» gibi değil, ancak dar gelirli bir emekli gibi çok hesaplı yaşamıştır.

Hayatı boyunca kitaplarından edindiği, sanatı ve şöhretiyle orantılı olmamış ve çok sevdiği annesinin «hesaplı olmak» baskısından kendini kurtaramamıştır.

Said Faik'in o çok hareketli ve çok renkli üslubu, yazı sanatımızda bir çığır açmıştır. Bir düşünüyü, bir izlemiyi belirtirken yazı kurallarının dışındadır. Hocasının «itinasız» bulduğu, daha sonra yakın arkadaşlarından Lütfü Erişçi'nin «Form bakımında n ise Said Faik'ta baştanbaşa ve müt-hiş bir genre lâkaydisi mevcuttur» (Küllük, Sayı 1, Eylül 1940) dediği şey hep bu yazı kurallarına, yazı diline önem vermeyişidir.

Yalnız cümle kurmasıyla mı yazı dilini aşmaya çalışmıştır?

Geleneksel hikâye kurallarını da parçalanmıştır.

Ama kendine özge bir düzyazı türü de ortaya atmamıştır.

Doga'nın, toplumun, birey'in ve eşya'nın ilişkilerini ruhbilimsel açıdan ele alarak bunu kendi iç dünyası (istekleri, eğilimleri, düşleri) ile bağdaştırmaya çalışmıştır.

Yapmak istediği şu:

«Ben tam müşahedeci Realist bir muharrir gibi hikâyeye her hayatı, her insanı sokmak istemiyorum. Daha çok sevdiklerimi, sevebileceklerimi, sevmiş sandıklarımı yazmak istiyorum. Bu arada düşmanımı da ara sıra yazımın içine bilmiyerek sokuyordum. Şimdiyse böyle yazı yazmak istemem. Bilerek, düşmanımı bilerek, dostumu bilerek doğru müşahede ederek yazmak isterim. Ama muvaffak olamayacağım. Bunu da bilirim, ama böyle isterim.

Düşmanını bilip yazan muharrir hoşuma gider. Bu nevi adamlardan (benim tiplerimden) çoğu ya düşkün burjuvadır, yahut dünyaya hemen hemen bir esir gibi doğmuştur. Ben tiplerimin gayesinin burjuvaziye tırmanmak olduğunu bilirim. Ama düşen bir daha oraya tırmanamaz. Eğer onlardan okuyucum varsa, kurtuluş yolunun o olmadığını göstermek isterim. Meselâ «Medarı Maişet»te adam düşmüştür. Bu adam hatta kızının namusu hesabına tekrar o refaha kavuşmak istemektedir. Ama o yağlı bir direktir, oraya tırmanmağa imkân yoktur. Düşükten sonra saadetini başka yolda aramalıdır. Ve bence her insan saadetini aramak için doğar.»

Gene aynı noktanın üzerindeyiz:
Mutluluk sorunu.

Yazar, mutluluğa ermek için çıkar yolu insan sevgisinde bulmuş gibiydi. Şimdi «kurtuluş yolunun burjuvaziye tırmanmak olmadığını göstermek isterim.» diyor. Diyelim ki «düşkün burjuva» için böyledir. Ama «düşükten sonra saadetini başka yolda aramalıdır» anlatımından ereği ne? Hikâyelerinden «kurtuluş yolu»nu görmek zor.

«Dünyaya hemen hemen bir esir gibi doğmuş» olan öteki tiplere gelince, onlar için «düşkün burjuvalar» ın geldikleri refahı arama özlemleri yok. Onlar da saadeti «başka yolda» mı arayacaklar? Yoksa «insan sevgisi ile dolup taşmak» mutlu olmalarına yetecek mi?

Said Faik'in o yepyeni anlatım biçimi ile renk ve şiirlik kazanan üslubu, İnsan tema'sının asal sorunlarının çözümüne varamıyor.

Güler Erdal'a şöyle demiş:

«Vakalar yaşanmış değildir, onları ben hayalimde yaşatırım, Şahısların bazıları hayatta tanıdığım kimselerdir.»

«Kibar zümreyi hiç kaleme almazsınız, niçin?

«Kibar zümreyi hiç sevmem de ondan. Bana öyle gelir ki, onlar yaşamaktan hiç zevk almazlar. Yaşamaktan zevk alanları severim ben. Yaşamalı bu dünyada...»

«Sizce yaşamak nedir?

«Balık tutmak, kahvede oturmak, yanımda çok sevdiğim köpeğim, insan tanımak, Beyoğlunda bir aşağı bir yukarı dolaşmak, arada içmek, hikâye yazmak, vâhâsıl hiç bir şeye bağlanmadan avare gezmek bütün gün. İşte ben böyle hayattan zevk alırım, buna yaşamak derim.»

Şimdi «Gde'le dopdolu» olmanın, «Hayat'la dopdolu» olmanın ve «İn-

san'la dopdolu» olmanın sonucu, avarelige varıyor gibi bir anlam çıkarılmasın.

Said Faik, yirminci yüzyılın türlü bunalımları, türlü baskıları karşısında özgür kalabilmiş güçlü sanatçılarımızdan biridir. Hayatı, düşünceleri ve yapıtları tam bir bütün meydana getirir. Bu nedenlerden ötürü edebiyatımızda bir çıkış noktası olabilmiş kendi kuşağı ve kendinden sonraki kuşaklar üzerinde derin etkiler yaratmıştır.

Yayınlanmayan Bir Ankete Verdiği Cevaplar

Şimdi tam hatırlamıyorum, Said Faik «Lüksemburg» da verdiğim anketin cevaplarını «Harolambo» ya da «Elit»e getirdi. Hemen her yıl bir kaç arkadaş bir araya gelerek dergiler çıkardığımız günlerdi. Böylece belli başlı yerlerde sık sık toplanırdık. Gene böyle bir dergi hazırladığımız bir gün «Elit» te bizimle bir röportaj yaparak «Yedigün» de yayınlamıştır. Sanatçılarımızla konuşmalar düzenlemiştim. Bu sorularına bazıları cevap vermediler. Ama Said Faik, hem - şimdi bu yazıma esas teşkil eden - biyografik açıklamalarını not ettirdi, hem de anketi cevaplandırdı. O günden bu güne onyediyıl geçti. Said hakkında bir çok anketler, eleştiriler, anılar yayınlandı. Ben yaptığım anketi ilk burada yayınlıyorum:

(Soruların ne olduğu, cevaplardan anlaşılağı için Said'in sarı defterden koparılmış yazısını aynen aktarıyorum.)

«Birinci soruya cevap:

— Ben oldukça cahil bir yazıcıyım. Bu suali anlayamadım, dersem inanın bana. İnsan problemini hikayelerimde nasıl poze ediyorum, ne bileyim? Bundan maksad neden hep düşkün, zayıf, cemiyetle bağdaşamayan insanları yazıyorsun? ise, belki de kimsenin alâkasını celbedemedikleri için, derim. Hareket noktamız İnsan'dır. Dünya görüşüme gelince: Fransız büyük ihtilâlinde beri insanların söyledikleri Hürriyet, Müsavat, Adaletle idare edilen bir dünya görüşüne âşıkım.

Elbette ki istismarsız, mesut, müsavi, hür bir insanlık dünyası isterim.

2. Soruya Cevap:

Elbette yazımın müsbet bir fonksiyonu olmasını isterim. Hangi yazım mı böyledir? Başkaları menfi fonksiyonlu buldukları için toplanan bir kitabım vardır. İsmi Medarı Maişer Motorudur. Ben onun müsbet fonksiyonu olduğu için neşrettiğimi sanıyorum.

3. Soruya Cevap:

Yazıcının başka bir işi olduğu zaman da verimli olabilir.

Bana gelince evet, maişet derdi düşünmeden, başka bir iş yapmadan yarım yamalak yaşıyorum. Bu beni biraz merdümگیرiz yapıyor. Reaksiyoner, geri olmadıktan sonra Endividüel olmaktan korkmuyorum.

Özgür olmak, özgürlüğün tadını çıkarmak Said Faik'in başlıca ereği olmuştur. «Reaksiyoner, geri olmadıktan sonra Endividüel olmaktan kork-

ELLİBEŞ

muyorum». Diyor. Ve «İstismarsız, mesut, müsavi ve hür bir insanlık dünyası»ndan söz açıyor.

Said, bireysel hayatına dekor olarak mı böyle bir dünyaya özlem duyuyordu?

Said'in kalemini yazıya yöneltene ne?

O hayatta tutunamamış, bir şey olamamış insanlar değil mi?

O Düşkün burjuvalar değil mi?

O Dünyaya hemen hemen bir esir gibi doğanlar değil mi?

Bütün bunların sebebi nedir, işin o tarafına gelince, geçim çabasıından uzak, bireysel kişiliğin içine çekilmekle sorun çözümlenmiş mi olacak?

Özlenen dünyanın kurulması için sanatçının harcadığı çaba nedir?

Ömer Faruk Toprak yazıyor:

«O kendini hayatla besliyordu. Gözleri bir noktaya dalınca, anlıyordum, İnsanoglu ıstırap çekerken, benim içimdeki ses, akşamüstü söylenen hüzünlü bir şarkıdan bin kan dokunaklı Ateşli bir heyecanla yazar.»

«Gün ağarmadan caddelere düşmüş, ortalıkta bekçiler bile yok. Sokakların başında bir kalabalık görünüyor, Sait'de merak, onların dudaklarında bir soru: 'Vali Paşanın evine nereden gidilir?' Bu saatte, Valiyi yatağından kaldırıp dertlerini söyleyecekler. Onlarla beraber yürümeğe başlar. Gene öyle bir sabah ayazında, Cibali'deki bütün fabrikalarının önünde, salepçinin güğümünün altındaki ateşi avuçları ile taşıyıp cigara yakan işçiler ona konu oluyor. Siz ne söylüyorsunuz? Sait, o insanlarla ömrünü birleştirmişti zaten.

.....

Bütün hikâyelerinde, hayatın akışına kapılmış giden, kendi kaderini yaşıyan tipleri görüyoruz. Ne kişilerde noksanlık var, ne dekorlarda...» (Seçilmiş Hikâyeler, Said Faik sayısı, Nisan 1954)

Oktay Akbağ, «Dünya Ermişi» adlı bir yazı yazmıştı:

«Yaşamının boşluluğunu, hiçliğini bilmekle beraber gene de gündelik hayatın küçük sevinçleri içinde avunmalar, mutluluklar bulunduğunu, onu elde etmenin hiç te güç olmadığını onunla öğrendik, onunla yaşadık.»

«Bizim neslimizin duyguları, hayalleri Said Faik dünyasının renkleri, sesleri ve yepyeni güzellikleriyle beslendi.» (Yenilik, Sayı 6 Haziran 1954)

Emeği ile yaşıyanlar arasında

Said Faik, kesin olan şu ki, çok boyutlu bir yazar. Bir yanda avare yaşıyanlarını renklendirir, şiirleştirirken öte yandan bir deri fabrikasının röportajla yakaladığı gerçeklerini açıklayıverir:

«Evvalâ duşları gezdik. Amelenin hepsi çizmeli idi. Önlerinde tertemiz önlükler vardı...

Duşları gezdik dedim a; inanma.

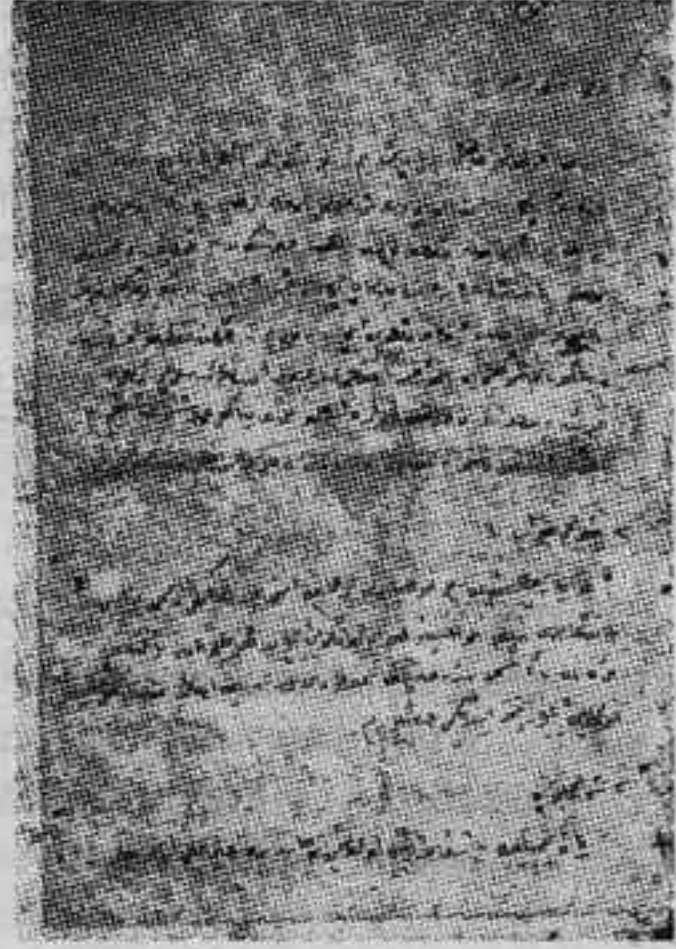
Üç tane duş yeri var. Senelerdenberi buralara su akmadığı besbelli.

.....

Sonra musluklara baktık; sekiz musluk. (400) amele çalışıyor. Birer dakikadan hesaplasak sonuncu amele altı saat sonra paklaşır...

ELLIALTI

SAİT FAİK'İN ELYAZISI

Ben çalışmanın ne demek olduğunu gördüm. Ne demek olmadığını öğrendim. İnsanoğlunun halini sana bir parça gösterdim mi, dersin. Ne gezer sevgilim.» (Sevgilime Mektup: IV, İnsanlığın haline doğru, Gün, Sayı 17,15 Mayıs 1946)

İşçilerin ne konturtı var, ne saati... 12 yaşında çocuklar çalıştırmak bunları okutmamak... İşte işverenin zihniyeti.

Said Faik'in, deniz mevsimi dışında, belki en sıkıcı bulduğu gün dili mi sabahtan öğlene kadar süren zaman parçasıdır. Bomontideki apartmanında kaldığı sıralar günün bu saatlerini her halde uykuya ayırmış olmalıdır. Öğle üzeri evinden çıktı mı, gece yarısına kadar onu belli başlı durak'larda bulmak mümkündü. Ama gece yarısından sonraki hayatını çoğumuz bilemezdik. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bir anısı bu noktayı biraz aydınlatıyor:

«Vakit geceyarısını geçmişti. Hiç bilmediğim karanlık sokaklardan sonra gayet patırdılı bir kaç kahve, bir kaç meyhane arasında karar kıldık. Kahvelerden birinse Said'in ahbapları seslendiler. Ağır kamyon şoförlerine benziyorlardı. Bütün hallerinde uzun yolların, hantal arabaların belalı yolculukların izleri vardı. Said'i uzun zamandanberi tanımamış olsalar onunla bu kadar rahat konuşamazlardı. Masalarına yaklaştık. Bize gayet cömert ikramda bulundular. Sonra yandaki kahvelerden birisine geçtik.

Said:

— Bak dedi, ha bu uşaklar sonun memleketdurlar, dedi.

ELLİYEDİ

Kırkbeş, elli yaşlarında bir adam gemençe çalıyordu. Onun yanibaşında yedi sekiz yaşlarında bir çocuk aynı gayretle kendi kemençesini işletiyordu.

Bir Karadeniz havası ki sorma gitsin. Bütün mahalle ortasından kocaman bir testere ile ikiye bölünüyor sanırdınız. Yaşlı kemençeci sahibi imiş, o kalktı. Onun kemençeyi kestiğinin bile farkına varmayan küçük habire kemençenin yayını çekiştiriyor, akla hayale gelmedik sesler çıkarıyordu. Meğer küçüğün vazifesi sadece babasının sazına azami gürültü çıkararak katılmakmış... Said bir tablo seyreder gibi çocuğu seyrediyor, ikide bir:

— Vay anasını be... Ulan bu sadece gürültü çıkarıyor, hiç bir şey çaldığı yok. diyordu.

Ziba mahallesinden Beyoğluna döndüğümüz zaman saat gecenin üçünü geçmişti. Beyoğlunda her yer kapalı idi. Yalnız bazı dükkanların kepenkleri altından ışık sızıyordu. Said bunlardan birisine kabaca bir tekme attı. Kepenk aralandı. Girdik. Gene demin Zibada rastladığımız, insanlara benziyen kalender insanlar içki içiyorlardı. Said bunları bana adlarıyla, ve çoğunun adlarının başına, sonuna küfürler katarak tanıştırdı.

Taksimde ayrılırken şafak söküyordu.» (Cumhuriyet, 17/5/1954)

(Devamı Gelecek Sayıda)

ATAÇ KİTABEVİ

Toplum Bilim Dizisi

3. **OSKAR LANGE**
EKONOMİ POLİTİK
Çev. : Muvaffak ŞEREF

4. **KÜBA İKTİSADININ**
PLÂNLAŞTIRILMASI
Şerif Hulûsi — Ch. BETTELHEIM.

4 Lira.

ATAÇ KİTABEVİ

15 MAYIS 1919

15 Mayıs 1919, Emperyalizmin uçbölüğü durumunda olan Yunanlıların İzmir'i işgale heveslendikleri tarihtir. Bu heves, Türk halkının namuslu aydınların öncülüğü ile yeni bir örgüt içinde birleşmesi sonucu emperyalizmin kursağında kalmıştır.

15 Mayıs günü İzmir'de Yunanlılara ilk başkaldıran gazeteci Hasan Tahsin Recep, Miralay Süleyman Fethi, Kaymakam Dr. Şükrü, Kolağası Hüseyin Necati, Yüzbaşı Nazım, Dr. Fehmi, Mülazim Faik, Mümeyyiz Nadir, Mümeyyiz Ahmet Hamdi beyler şehit edilmişlerdir. Kurtuluş savaşımızın büyük destanı içinde ayrı bir yeri olan İzmir mukavemetçilerini saygı ile anıyor ve gazeteci Hasan Tahsin'in iki yazısından aldığımız bölümlerle emperyalizmin karşısındaki düşüncelerini bildirmek istiyoruz.

Kırk altı yıl sonra da, 1919 kuşağının vatanseverleri, yaratıkları tarihle kuvvayı milliye bilincimizin öncüleri durumundadır.

FELÂKET BAŞINDA HERŞEYDEN EVVEL ZAVALLI BİZLER

İhtilâf ve lakaydiyi bırakalım. Cihan bize düşmanken biz ne İngiltere'den, ne Fransa'dan ne de vesaireden kendimize ufak bir muavenet ve muhabbet beklemiyelim. Bizi kurtaracak ruhlarımızın derinliklerinden doğacak samimiyetle birbirimizin elini sıkmak, milli bünyemizi ezen canîleri şiddetle cezalandırmak, bu bapta yalnız biz Türklerin mahvolması için propaganda, isyan herşey evet herşey meşru olacaktır. İşte bu son fırsatları da kaçırarak olursak zavallı bizlere dövüşmekten başka çare kalmıyacak felâketi metin Türk ruhu ile, yumrukları ile karşıyalım, gözle-rimizi dört açalım.

14 Şubat 1919 Hukuk-u Beşer. Sayı: 88

ALT TABAKA

Bizde en ziyade düşünülecek bir sınıf varsa o da alt tabakadır. Çiftçi, makinacı, dükkâncı, hasılı erbab-ı sây'in (emekçinin) teşkil ettiği bu sınıf ahali alnının teriyle ekmeğini kazanır. Devletin hazinesini çalışma payı ile (hissei mesaisi) doldurur; asker olur, kan vergisini de öder.(...) Bütün ağaların, mühtekirlerin, müstebitlerin, ve mütegalibenin heveslerinin oynacağı olur.(...)

Bütün emelimiz iki noktada toplanıyor: 1) Hâkim sınıfları halktan yana çıkmaya mecbur etmek (iltizam-ı hakka), diğeri mahkûm sınıfın münasib bir surette hakkını elde etmeye (istihsal-i hakka müfittar) yararlı kılmak.

22 Mart 1919 Hukuk-u Beşer Sayı : 118

ELLİDOKUZ

İZMİR'İN İÇİNDE AMERİKAN NEFERİ

İzmir'in içinde Amerikan neferi,
Nereye baksam.
Cemseler mi, cipler mi, arabalar mı?
Bu mu benim Güzelyalım,
Bu mu benim Karşıyakam;
Bre dostlar gönlünüze sığar mı
İzmir'in içinde Amerikan neferi
Yiğit olan evinde duramaz gayri.

Bir deniz ansıyorum, bizim körfezin denizi,
Özgür, alabildiğine özgür ve zeybek.
Bir adam görüyorum: Harmandalı,
Çok adam görüyorum kavgada..
Elleri yukarı, başları yukarı
Yaprak mı dökülürmüş İzmir'in kavağında.

İzmir'in içinde Amerikan neferi,
Anaa, kordonda geziyor, bayrak yırtıyor;
Anaa, yargılanmıyor, adam öldürdüğü halde.
Bre dostlar elimiz böğrümüzde kahyor
Nerde Reddi ilhak, Hasan Tahsin nerede?
İzmir'in içinde Amerikan neferi,
Yiğit olan evinde duramaz gayri.

Şükran KURDAKUL

PETROL SAVAŞIMIZDA CEPHELER KESİNLEŞTİ

«1 — Petrol Kanunumuz Anayasaya aykırı değildir. Anayasa'ya göre tabii servet ve kaynakların işletilmesinde Devlet esastır. Ancak bir kanunla bu işlerde Devletin özel teşebbüs ile birleşmesi veya tamamen özel teşebbüs eliyle yaptırması mümkündür.

2 — Petrol Kanunu Devlete kendi petrolünü bulup çıkarmayı yasak etmektedir. Hükümet başka teşekküller de kurmağa selâhiyetlidir.

3 — Petrol Kanununda kapitülasyonları hatırlatacak bir hüküm yoktur.

Bizim yapacağımız iş yabancı sermayeyi ürkütmek değil ama memleket kaynaklarını sömürmeden normâl ölçülerde kârlar temin ederek ve onu milli menfaatlerimize uygun olarak kullanmak üzere memlekete çekmektir.»

Büyük Millet Meclisinde Sanayi Bakanlığı bütçesi görüşülürken Bakan Mehmet Turgut'un konuşmasından aldığımız bu sözlerin Petrol Savaşımızın Türkiye'nin bağımsızlık savaşından ayrılmayacak bir nitelik taşıdığını göstermesi bakımından ayrı bir önemi vardır. «Kimden yana» olduklarını böyle açık açık ortaya koyan A.P. yöneticilerine, Ekim ayında Türk halkı, oyları ile en güzel armağanı verecektir elbet. Böylece, din istismarcılığının, merhamet edebiyatının, nurlu gelecek nutuklarının, tütünde, zeytinyağında, kömürde ve petrolde döndürülen bunca fırlıdağı gizlemeye yeteceğini sananlar millet'in de milli bilincin de ne demek olduğunu öğreneceklerdir.

Şimdi Bakan Mehmet Turgut, aşağıdaki bildirilerle mahiyetinin ne olduğunu öğrenmiştir sanınız :

T.M.T.F. BİLDİRİSİ

«Maden Kanunu hakkında bilgi verecek durumda olmadığını itiraf eden bir bakanın, bu sözlerinin hemen ardından, Maden ve Petrol Kanunlarının yabancılara aşırı imtiyazlar tanıdığını, söyleyerek bunların milli menfaatlerimize uygun bir duruma getirilmesini isteyenleri bilgisizlik, kötü niyetlilik ve aşırı solculukla suçlamağa yeltenmesi, hiçbir iyiniyet ve vatanseverlik ölçüsüyle bağdaşamaz!.

Bakan, yürürlükteki Petrol Kanununun, kapitülasyon hükümleri taşımadığını, TPAO'nun bir bölgede 8 ruhsattan fazla ruhsat alabileceğini iddia edebilmek cesaretini göstermiştir. Bu beyanlar ya cehaletin, ya da bakanın mensup olduğu zihniyetin tipik, gerçekleri ters gösterme çabalarından biridir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde hiçbir bakan, Mehmet Turgut'un yaptığı gibi, kutsal Meclis kürsüsünden, Mobil gibi yabancı sermaye tröstlerinin reklâmını yapmağa cesaret edememiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde hiçbir bakan, Mehmet Turgut ve Morisson müteahhidi Süleyman Demirel gibi, vatanına sahip çıkan yurtseverleri, Amerikan propaganda broşürlerinin kullandığı ifadelerle suçlamak cesaretini gösterememiştir.

Bu vatani bizlere emanet eden ulu önder Atatürk'ün, Türk Gençliğine hitabesinde çizdiği tablo, bu davranışlardan farklı değildir. Ya millete reva gördüğün iftiraları ispat edersen, yahut da işgal ettiğin mevki derhal terk edersen».

ALTMIŞBİR

İ.Ü.T.B. BİLDİRİSİ

«Türkiye'de yabancı çıkarları savunan idarecilerin bu şekildeki beyanları yeni değildir. Belki son da olmayacaktır. Her yanı ile geri bırakılmış bir ulusun, yabancı sermayeci Enerji Bakanı istese de, istemese de petrol millileştirilecektir. Mukaddes parlamento kürsülerinden millete küfredenler, yalan beyanlarla yabancı petrol şirketlerinin avukatlığını yapanlar, bir gün mutlaka hüsrana uğriyacaklardır.

Gençlik olarak soruyoruz: Türkiye'nin Enerji Bakanı mıdır, yoksa yabancı petrol şirketlerinin avukatı mıdır? Bu bakan, için en iyi yol, istifa edip, yabancı petrol şirketlerinin avukatı olmaktır.»

ANTİFAŞİST YAZARLAR TOPLANTISI

Faşizmin yıkılışının 20. yıldönümü dolayısıyla Alman Halk Cumhuriyeti Yazarlar Birliği çeşitli ülkelerin anti-faşist yazarlarını çağırarak 14-23 Mayıs günlerinde birçok önemli toplantının yapılmasına önolmuştur. Türkiye'den çağrılı olarak giden Aziz Nesin, Akşam gazetesinde izlenimlerini anlatmış, Antifaşist yazarların aşağıda okuyacağınız bildirisini yayımlamıştır.

1965 BERLİN WEİMER ULUSLARARASI ANTİFAŞİST YAZARLAR TOPLANTISININ YAYIMLADIĞI BİLDİRİ

1945 yılında Buchenwald Kampı (*) savaşçılarının birçok ulusların dillerinde yansımış olan antifaşist yeminini, Alman Halk Cumhuriyeti topraklarının bu klâsik kentinde (**) yerine getirmek için toplandık.

Ayrı ayrı görüşlerde olduğumuz halde, ümanizm kavramının bütün gücüyle ulusların barış içinde yaşamaları, dostça çalışmaları için toplandık.

1935 yılında Paris'te ve 1937 yılında Madrid'teki yazarlar kongresinde kültür ve barışın korunması için verilmiş olan birleşik sözü şu yolda yerine getirmek bizim ödevimizdir :

- o Açık ya da gizli faşizme karşı arkadaşça savaşmak.
- o Sömürgecilere «emperyalizme» ve saldırılarına karşı savaşmak.
- o İnsanlık için korkunç bir tehlike olan atom savaşına karşı savaşmak!..

Her zaman olduğu gibi, zamanımızın edebiyatı da, ilerleyen hayata bağlı bulundukça kalıcı olacaktır.

Bizler, 52 ülkeden gelmiş yazarlar, bütün dünya yazarlarına sesleniyor ve şu bildiride bulunuyoruz :

WEİMAR'DAN YÖNELEN ÇAĞRIMIZA KATILINIZ!

NOT : Bu bildiriye 190 yazar imzalamıştır.

(*) — Buchenwald Kampı, Nazi'lerin Almanya'daki işkence kamplarından biridir. Bu kampa Naziler 250 bin kişi doldurmuşlar, bunların 55 binini öldürmüşlerdir.

(**) — Weimar, Alman hümanizmasının doğduğu kenttir. Goethe, Schiller, List, Herder ve daha birçok Alman hümanistleri bu kentte yaşamışlardır ve onların yaşadıkları yerler şimdi birer müzedir.

ALTMİŞİKİ

SANTRAL

**SÜT TOZU, KONDANSE SÜT
VE TATLILARINI**

Kullanınız

**SANTRAL SÜT ve GIDA
MADDELERİ SANAYİİ T.A.Ş.**

(Eylem : 10)

ALTMİŞÜÇ

**REKLÂM.
LARINIZ
İÇİN**

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 22 43 84 – 22 43 85

Telgraf Adresi : BASIN KURUMU

ŞUBELERİ

DIŞ MUHABİRLER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

A.B.D.
Almanya (Federal)
Almanya
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsveç
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

Baskı tarihi : 2.6.1965

(Eylem : 9 — Basın : 8283)

Ataç Kitabevi Yayınları

DÜŞLERİN ÖLÜMÜ. Tahsin Yücel - Türk Dil Kurumu armağanı -	2 lira
DEĞİŞİM. Franz Kafka - Çev.: Vedat Günyol	»
İÇE KAPANIŞ. Charles Baudelaire - Haz.: Şükran Kurdakul	»
KORKUNUN PARMAKLARI. Muzaffer Buyrukçu	»
YENİ NİMETLER. André Gide - Çev.: Vedat Üretürk	»
KIRMIZI YAPRAKLARI William Faulkner - Çev.: Ülkü Tamer	»
FELSEFE TARİHİ SÖZLÜĞÜ - Hatemi Seniha Sarp (Milli Eğitim Bakan- lığınca okullara salık verilmiştir.)	»
YANLIŞLIK. Albert Camus - Çev.: Ferid Edgü (Tükendi. Hazırlanıyor)	»
ÇİVİ YAZISI. İlhan Berk	»
İNGİLİZ - AMERİKAN ŞİİRİ - Haz.: Bilge Umar (Ünlü İngiliz - Amerikan şairlerinin hayatları; eserlerinden örnekler	»
ALIN TERİ. Jack London. - Çev.: Selma Kurdakul (Tükenmiştir)	»
MAVİ VE KARA - Sabahattin Eyüboğlu	»
ÇOK KAPALI ODA - Asım Bezirci	»
MÜTHİŞ ÇOCUKLAR - Jean Cocteau. Çev.: Vedat Üretürk	2 lira
MİTOLOGYADAN ÜNLÜ KİŞİLER. - Emel Dilman (Milli Eğitim Bakan- lığınca okullara salık verilmiştir).	»
TAŞ ÇATLASA - Yaşar Kemal	3 lira
SAYGILI YOSMA. Jean - Paul Sartre - Çev.: Orhan Veli Kanık	2 lira
DOĞU - BATI. Melih Cevdet Anday	3 lira
DİRİLEN ŞEHİR. Jules Romains - Çev.: Sabahattin Eyüboğlu (Resimler: Ferruh Doğan.)	2 lira
MEMLEKET ÖZLEMİ. Langston Hughes - Çev.: Necati Cumalı	2 lira
DÜŞÜŞ. Albert Camus - Çev.: Ferid Edgü	3 lira
BULANTI. Jean - Paul Sartre - Çev.: Selahattin Hilâv	6 lira
SPLEEN DE PARIS - Paris Sıkıntısı - Charles Baudelaire Çev.: Tahsin Yücel	3 lira
BELÂ ÇİÇEĞİ - Attilâ İlhan	3 lira
KAPALI MUTLULUK - Dünya Şiirinden Seçmeler - Çev.: Coşkun Zengin	2 lira
SUSUZ YAZ - Necati Cumalı (Tükenmiştir)	4 lira
SİSYPHE EFSANESİ. Albert Camus - Çev.: Tahsin Yücel	4 lira
YÜZ ÜNLÜ SENFONİ. Paul Grable - Çev.: Selma Kurdakul	5 lira
ÇAĞDAŞ ALMAN HİKÂYESİ — Haz.: Kâmuran Şipal	4 lira
HAYDARI KAMPI - Themis Kornaros - Çev.: Nevzat Hatko - Asım Bezirci - Hüseyin Göntürk	5 lira
GÜNLERİN GETİRDİĞİ, GÜNLERİN GÖTÜRDÜĞÜ -	4 lira
KALPAKLILAR - Samim Kocagöz	7,5 lira
ÖLEN ADAM — D. H. Lawrence - Çev.: Bilge Karasu (Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	2 lira
VOLTAIRE — Çev.: Suat Erginer	2 lira
GERGEDAN — E. Ionesco - Çev.: Fikret Adil	3 lira
DİNAMİT — B. Travenç - Çev.: Adalet Cimcoz	3 lira
MİLENA'YA MEKTUPLAR — F. Kafka - Çev.: Adalet Cimcoz II. Baskı. İki cilt bir arada (Türk Dil Kurumu Çeviri Armağanı)	6 lira
TERSİ VE YÜZÜ — Albert Camus - Çev.: Tahsin Yücel	3 lira

.Devamı arka sayfada)

ATAÇ KİTABEVİ YAYINLARI

DOLUDİZGİN — Samim Kocagöz	7,5 lira
KURTLAR SOFRASI — Attilâ İlhan	7,5 lira
YAZ DÖNEMİ — Behçet Necatigil	2 lira
(Türk Dil Kurumu Şiir Armağanı)	2 lira
ALEKSİ ZORBA — Nikos Kazancakis - Çev.: Ahmet Angın	7,5 lira
SIYASET ÇARKI — Jean - Paul Sartre - Çev.: Güzin Sayar	3 lira
NİCE KAYGILARDAN SONRA — Şükran Kurdakul	2 lira
DÜNYADA HARP VARDI — Orhan Kemal	2 lira
BİR AÇIDAN — Mehmet Seyda	2 lira
KAVEL — Hasan Hüseyin (Yeditepe Şiir Armağanı)	2 lira
SİNEKLER — J. Paul Sartre Çeviri: Tahsin Yücel	3 lira
BEN SANA MECBURUM — Attilâ İlhan - İkinci Baskı	3 lira
PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT — Freud - Yung - Adler	
Çev.: Selâhattin Hilav	3 lira
KOMEDİ SANATI — A. Seyler - S. Gaggard Çev.: Suat Taşer	3 lira
BİR DELİNİN NOTLARI — Gogol. Çev.: Mehmet Özgül	3 lira
DÂVÂ — Franz Kafka - Çev.: Kâmuran Şipal	7,5 lira
KURDLAR SOFRASI — H. Cilt - Attilâ İlhan	7,5 lira
ASLAN ASKER ŞVAYK — J. Hašek - Çev.: Aysegül Günkut	6 lira
İNSANLIĞIN GELECEĞİ — B. Russell - Çev.: Memduh Balaban	2 lira
ELBİSECİLER ÇARŞISI — Kâmuran Şipal	2 lira
YAŞAMA DUVARI — Nevzat Üstün	3 lira
BİR KARIŞ TOPRAK — SamimKocagöz	5 lira
KRAL ÖLÜYOR — Ionesco. Çev.: Fikret Adil	2 lira
IONESCO — Jack ya da Boyuneğme — Çev.: P. Caporal - I. Denker	2 lira
DUVAR — İkinci Baskı - Jean - Paul Sartre - Çev.: Vedat Üretürk	2 lira
RÜYA YORUM METODU — Freud - Çev.: Aysegül Günkut	2 lira
VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI — B. Russell - Çev.: Türkân Araz	2 lira
VAROLUŞÇULUK - MATERIALİZM ve DEVRİM — Jean-Paul Sartre	3 lira
KATILA KATILA GÜLEN KALİMKOS — Kemal Kandaş	3 lira
DOĞRULAR — Albert Camus - Çeviren.: Ferid Edgü	3 lira
ŞEYTAN VE YÜCETANRI — Jean-Paul Sartre - Çev.: Eray Canberk	5 lira
FİZİKÇİLER — F. Dürrenmatt - Çev.: Zahide Gökberk	3 lira
YANLIŞLIK — Albert Camus - İkinci Baskı - Çev.: Ferid Edgü	2 lira
BULANTI — Jean-Paul Sartre - İkinci baskı - Çev.: Selâhattin Hilav	6 lira
İKTİSADİ BUHRAN ve MONOPOLLER — Şerif Hulusi	4 lira
YAHUDİLİK SORUNU — Jean-Paul Sartre - Çev.: Emin Türk Eliçin	3 lira

BU AY ÇIKANLAR

EKONOMİ POLİTİK — Oskar Lange - Çev.: Muvaffak Şeref	4 lira
KUBA VE İKTİSADININ PLÂNLAŞTIRILMASI — C. Bettelheim	
- Çev.: Şerif Hulusi	4 lira
- 1 — Yayımlarımızdan satış fiyatları ile 60 liralık kitap sipariş eden okurlar EYLEM'e bir yıllık, 30 liralık kitap sipariş eden okurlar altı aylık abone kaydedilir. Posta ücretleri tarafımızdan ödenerek, kitaplar taahhütlü olarak gönderilir. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETLERİN POSTALANMASI GEREKİR.
 - 2 — Abone indiriminden yararlanmak istemiyen okurlara 15 liradan yukarı siparişlerine % 20 indirim yapılır. ÖDEMELİ SİPARİŞ KABUL EDİLMEZ. KİTAP ADLARI İLE BİRLİKTE ÜCRETİN POSTALANMASI GEREKİR.

